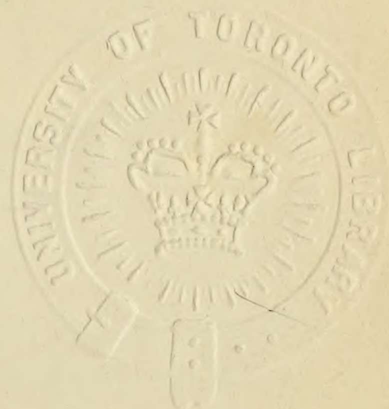

3 1761 08821845 8

Zagreb svibanj 1912

J. Nikolić

JEZIK SLAVONSKIJEH PISACA.

PRILOG ISTORIČKOJ GRAMATICI HRVATSKOJ ILI SRPSKOJ.

NAPISAO

Dr. T. MARETIĆ.

(Preštampano iz 180. knjige „Rada" Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti).

U ZAGREBU

TISAK DIONIČKE TISKARE

1910.

Jezik slavonskijeh pisaca nije sasvijem narodan, t. j. ne smijemo misliti, da je narod po Slavoniji govorio u ńihovo vrijeme sasvijem onako, kako oni pišu. O tom ćemo se uvjeriti, ako pomislimo, da u jeziku slav. pisaca nalazimo crta, koje jamačno nijesu bile narodne; ovamo idu na pr. riječi *cvitje*, *grobje*, *snopje*, *zdravje* i dr., kako slav. pisci ponajviše pišu (vidi u § 11), a narod je jamačno govorio kao i danas *cviće*, *groble*, *snople*, *zdravle*. Nenarodno je i to, što pisci vrlo često uzimaju pune oblike mjesto enklitičkijeh (vidi u § 77, 111, 115), što enklitike dosta često namještaju drukčije, nego bismo očekivali (vidi u § 136). Da mnogobrojni latinizmi u sintaksi slav. pisaca ne mogu biti narodni, to se samo sobom razumije. U ovoj se radńi navode gdje treba ti latinizmi; a ovdje ću samo to reći, da ih najviše ima u Marevića.

Ako jezik slav. pisaca i nije sasvijem narodan, ali je uopće dosta narodan, kako razabiramo otud, što se u ńihovijem kńigama nalazi mnogo pojava, koji su se u prostom narodu po Slavoniji do danas sačuvali te su više ili mańe karakteristični za slavonski govor.

Možda bi kome milo bilo, da sam se što više obazirao na gramatike, što su ih napisala tri slavonska pisca: M. A. Relković („Nova slavonska i nimačka gramatika — Neue slavonische und deutsche Grammatik", I. izd. u Zagrebu 1767), M. Lanosović („An-

leitung zur slavonischen Sprachlehre", I. izd. u Osijeku 1778), I. A. Brlić („Grammatik der illyrischen Sprache", I. izd. u Budimu 1833).[1] U bilȩškama sam se na dva na tri mjesta obazreo na Brlićevu gramatiku, gdje mi se činilo da nije bez interesa; što se nijesam na Brlićevu gramatiku više obazirao, a na one druge dvije ni malo, tome je ovaj uzrok: ni u jednoj od te tri gramatike ne samo nije vjerno prikazan slavonski govor, nego u sve tri ima koješta, što se nije nigdje i nikad među štokavcima govorilo, ili se bar nije govorilo u Slavoniji. O tom će se svaki čitatelȩ lako uvjeriti, ako malo pregleda pomenute gramatike. Tko bi dakle na osnovi tijeh gramatika htio sastaviti sliku slavonskoga govora, izašla bi mu nevjerna.

Sada evo popis pisaca i kńiga za ovu radńu upotreblȩenijeh; kurzivom naznačujem, kako u radńi kojega pisca skraćeno zovem. *Čev.* Grga Čevapović, Josip sin Jakoba patrijarke u narodnoj igri prikazan, u Budimu 1820. — *Grd.* Stipan Grdenić, Govoreńa nedilȩna za cilu godinu crkvenu, u Pečuhu 1845; upotreblȩena je I. kńiga, kojoj na natpisu krivo stoji „kńiga I. i II.", jer je II. kńiga odjelito izišla na svijet. — *Hor.* Adalbert Horvat, Nedilȩna govoreńa za sve nedilȩe cile godine, kńiga I. u Budimu 1824. — *Ja.* Marijan Jaić, Tome od Kempa od naslidovańa Isukrstova kńige četiri u slavonski jezik privedene, u Budimu 1833. — *Kan.* Antun Kanižlić[2], a) Primogući uzroci za lȩubiti gospodina Isukrsta, u Zagrebu 1760, — b) Bogolȩubnost molitvena na pošteńe prisvete trojice, u Trnavi 1766. — *Knez.* Antun Jozip Knezović, Duhovno nemoj se zaboravit od mene iliti kńižica molitvena, koja se zove put nebeski, u Budimu 1746. — *Leak.* Bernardin Leaković, Govoreńa za svečane dneve Božje, u Osiku 1802. — *Lip.* Jerolim

---

[1] Kao što ti gramatici svoj jezik zovu s l a v o n s k i m i i l i r s k i m, tako za ń upotreblȩavaju ta imena i drugi slav. pisci; osim ta dva imena još se u ńih nalazi naziv: n a š ili n a š k i jezik; u E. Pavića prosv. IV i u J. Relȩkovića 58 ima s l o v i n s k i jezik. Ne mislim, da ga ikoji zove h r v a t s k i m; a s r p s k i m ga pogotovu nitko ne zove.

[2] Svi pišemo ovoga pisca „Kanižlić"; tako ga u svojim bibliografijama pišu i Šafarik i Kukulȩević, isto tako i M. Kralȩević u svome izdańu sv. Rožalije (Požega 1863). Ali na svim svojim kńigama piše se taj pisac sasvijem jasno „Kanislić", pa tako se to ime piše i na svim ńegovim djelima, koja su štampana poslije ńegove smrti pod kraj XVIII vijeka i na početku XIX. I Brlić u svojoj gramatici (I. izd., str. 7, 14) piše „Kanislić". Vrijedno bi bilo, da tko ove razlike protumači.

*

Lipovčić, Dušu čuvajuće pohođeńe (prijevod iz mağ. jezika), u Budimu 1750. — *Mar.* Ivan Marević. Dila svetih mučenika (prijevod iz lat. jez.), dio drugi, u Osiku 1800. — *EP.* Emerik Pavić, a) Ogledalo temeļa vire i zakona katoličanskoga (prijevod iz ńem. jez.), u Budimu 1759, — b) Prosvitļeńe i ogrijańe jesenog i zimnog doba, u Budimu 1762 (kńiga ima dva dijela; gdje se izrijekom ne kaže, da je drugi, ima se misliti, da je prvi). — *KP.* Karlo Pavić, Politika za dobre ļude, to jest uprave razumnoga i kripostnoga života iz nimačkcga poslavončite, u Pešti 1821. — *Peš.* Grgur Peštalić, Utišeńe ožalošćenih u sedam pokornih pisama kraļa Davida, u Budimu 1797. — *Rap.* Đuro Rapić, Svakomu pomalo iliti predike nediļne, u Pešti 1762. — *JR.* Josip Stipan Reļković („Relković"), Kućnik, u Osiku 1796. — *MR.* Matija Antun Reļković („Relković"), Satir iliti divji čovik, u Osiku 1779. — *Tom.* Aleksandar Tomiković, a) Zivot Petra Velikoga, cara Rusije (prijevod iz tal. jezika), u Osiku 1794, — b) Sveta govoreńa, u Osiku 1797. — *Vel.* Ivan Velikanović, a) Prikazańe razpuštene kćeri, velike poslije pokornice, sv. Margarite, u Osiku 1780, — b) Upućeńa katoličanska u razgovore složena, dio prvi i drugi (prijevod iz lat. jez.), u Osiku 1787.

Ovdje navedeni pisci nijesu svi u potpunom smislu Slavonci; trojica su (Grdenić, Knezović, Marević) iz južne Ugarske, iz krajeva, u kojima još i danas ima nešto našega naroda. Ti su pisci za ovu radńu zato upotrebļeni, jer im se jezik vrlo slaže s jezikom pravih slav. pisaca.

Upotrebio sam onoliko pisaca, koliko sam držao, da je za ovaj posao dosta. Nekijeh pisaca nijesam htio upotrebiti, jer ne pišu dosta čisto „slavonski", bilo što ne znaju dovoļno jezika, kojim pišu (na pr. Blagojević, Bogdanić, Jablanci), bilo što miješaju više ili mańe druga narječja sa slavonskijem (na pr. Došen, Ivanošić, Švear, — u prvoga ima štošta iz dalmatinskoga govora, u drugoga iz kajkavskoga, a treći već nateže jezik na „ilirski", t. j. zagrebački), bilo što se odveć bore sa stihovima te poradi ńih čine silu jeziku (na pr. Turković).

Da kažem nekoliko riječi o grafici. Iz moje kńige „Istorija hrv. pravopisa" može se razabrati, kakve su se grafike držali slavonski pisci; što je tamo pokazato, to u glavnome vrijedi i za sve gotovo slav. kńige, koje se u „Istoriji" ne spomińu, a za ovu su radńu upotrebļene; podosta se odmiču samo kńige Knezovićeva i Rapi-

ćeva; ali kako ńihova grafika nije važna za predmet ove radńe, tako nije nužno, da ovdje razložim ńihovu grafiku.

Obradio sam glasove, oblike i sintaksu; tvorbu sam riječi izostavio, jer se za ńu ne nalazi ništa osobito u slav. pisaca. O akcentu i o kvantiteti ne govorim ništa, jer se za jedno i za drugo nalazi premalo građe.

Glasovi.

Vokali. 1. Prijedlog *k* nikad u slavonskijeh pisaca ne glasi *ka;* u ńih se ne nalazi na pr. *ka* gospodaru, *ka* kćeri i t. d., već je svagda *k*, dakle i pred guturalima, na pr. k gospodinu Grd. 267, Leak. 112, k grmu EP. ogl. 112, k kraļu Ja. 248.

Prijedlog *s* glasi *sa* samo ispred zamjeničkoga oblika *mnom* i ispred glasova *s*, *ś*, *z*, *ź;* na pr. sa mnom. Kan. uzr. 118, Lip. 19, Rap. 159, Tom. živ. 262, — sa sebe Hor. 450, sa suzama Ja. 75, sa strahom Mar. 42, sa šta JR. 95, MR. 109, sa zlim Čev. 18, sa zemļe Lip. 140, sa zubi Peš. 88, sa ženom Lip. 248, sa živima KP. 14, sa živinom Rap. 180. Ali dosta često stoji *s* i ispred *s*, *ś*, *z*, *ź*, na pr. s samim Ja. 20, s sinovma EP. ogl. 14, s svojima 255, s štitom 240, s šakom 453, s zapalitima Hor. 278, s zidova Rap. 453, s zanatom Tom. živ. 31, s ženama Hor. 23, s žalostnim EP. ogl. 246, s živinama Rap. 115. Ima i takijeh primjera, gdje se *s* pred pomenutijem glasovima ne piše, a smisao ga traži: svojom (mjesto: s svojom) Hor. 27, sinom (mjesto: s sinom) Kan. uzr. 117, slugom (mjesto: s slugom) Lip. 39, zločestim (mjesto: s zločestim) 256, životom (mjesto: s životom) Rap. 63, ženskima (mjesto: s ženskima) Vel. up. 351.

Osim navedenijeh slučajeva upotrebļava se *sa* vrlo rijetko: sa duševnima Ja. 95, sa đubretom JR. 243, sa drveta 341, sa četiri MR. 21 (u JR. i MR. bit će poradi stiha).

Vrlo mnogo ima potvrda za *prida* (t. j. *preda)* mjesto *prid* (t. j. *pred)*, ali samo uz oblike *me*, *te*, *se*, *mnom*. — Mjesto *od* nalazi se često *oda* pred dva konsonanta, od kojih je prvi *s*, *ś*, *z* (za *ź* nijesam našao primjera), na pr. oda sna, oda šta, oda zla. — Mańe ima potvrda za *uza* mjesto *uz*, na pr. uza me Peš. 4, uza ńu MR. 87, uza se Kan. uzr. 106, Rap. 267, JR. 233, uza te Kan. uzr. 191. — Još mańe ima potvrda za *breza*, *iza*, *poda* mjesto *brez* (t. j. *bez)*, *iz*, *pod:* breza šta, iza dna, iza šta, poda mnom, poda

se. — Nijedne potvrde nijesam našao za *kroza*, *nada*, *niza* mjesto *kroz*, *nad*, *niz* (na pr. kad danas govorimo kroza me, nada mnom, niza Savu).

U složenijeh glagola stoji katkad *a*, gdje ga mi danas ne govorimo, na pr. *izali* (t. j. izli, aor.). Mar. 270, *uzapevši* (se). MR. 17; još je rjeđe bez *a* ondje, gdje ga mi danas imamo: *obstrt* (pas. partic.) Knez. 108 (ali isti pisac ima i *obastrt* 153, *obastrla* 401). EP. ogl. ima *egiptski* 98, 350, 403 (mjesto egipatski); Rap. pored *prije* (na str. 33, 183) piše i *prija* (30, 61, 92), što će biti uzeto iz dalm. pisaca; JR. u nekijem oblicima imenice *dno* umeće *a* između *d* i *n*: *dana* (acc. pl.) 409, *danom* (instr. sing.) 285, 409, *dani* (instr. pl.) 407.

2. Iterativni glagoli od korijena *met* i *plet* obično imaju u korijenu *i*: *odmićemo* Ja. 62, *zamitati* JR. 34, *odmiće* Rap. 60, *zapliću* Hor. 14, *zaplitati* Mar. 51, Tom. živ. 297. Ali se nalazi i s vok. *e* u iterativa od *metati*: *odmećem* Knez. 53, *odmetati* EP. ogl. 102, *nadomeće* Rap. 90.

Mjesto *jesti*, *jedem*, *pojesti* i t. d. pišu slav. pisci gotovo svagda *jisti*, *jidem*, *pojisti* i t. d.; tako isto pišu *jid* — *jida* (t. j. ijed, ijeda, otrov), *jilo*, *jizbina*. Veoma je rijetko *e* u tijeh riječi: *jedete* Grd. 98, *jede* MR. 97 (u sroku!). Ne nalazi se ni *izjesti* ni *izjisti*, nego *izisti*, *izidem*, *izili* i t. d., na pr. Čev. 74, EP. ogl. 419, Lip. 236.

Mjesto *ishoditi*, *ophoditi* nalazi se *izihoditi*, *obihoditi*, gdje je *i* iza prijedloga plod analogije prema *izilaziti*, *obilaziti* (a tu je opet *i* analogija prema *izići*, *obići*). Primjeri: *izihode* EP. ogl. 20, 117, *izihodi* 86, JR. 210, *obihodi* Peš. 82, MR. 3, *obihodećega* 3.

U imperativu nekijeh glagola mjesto *ij* obično se piše *i*: *šti* (t. j. štij) Ja. 15, *štite* Grd. 89, *sakri* Knez. 20, *sakrite* EP. prosv. 51, *pite* Knez. 21, *pimo* Rap. 106, *si* JR. 44, 330. Rjeđe je *ij*: *štijte* Grd. 96, *pij* Ja. 135, *sakrij* Kan. bog. 7, *izbij* KP. 158. — U Rap. 289 nalazimo *zmiska* (mjesto *zmijska*).

3. U pretvaranu ili nepretvaranu glasa *l* u *o* slažu se slav. pisci gotovo potpuno s današńim našim kńiževnim jezikom; tako oni svagda pišu *bio* (t. j. bijel), *cio* (t. j. cijel), *dio* (t. j. dijel); pišu i *pogibio* (periculum), na pr. EP. ogl. 29, Rap. 63, 311, MR. 76, Vel. prik. 41, — *obitio* (familia) Mar. 62, Vel. up. 3. Genitiv i drugi padeži su dakako *pogibili*, *obitili*.

Iza *o* na kraju riječi sad se odbacuje *l*, a sad ostaje, i tako imamo *go* (nudus) Grd. 205, Lip. 100, Peš. 87 pored *gol* Ja. 127,

Peš. 133, Rap. 9, — *po* Kan. uzr. 203, JR. 44, MR. 41, Vel. up. 485 pored *pol* Ja. 341, Rap. 115, Tom. živ. 40, 264, — *vo* EP. ogl. 261, 404 pored *vol* Hor. 358, Rap. 90, — *ozdo* Knez. 349, 492 pored *ozdol* Mar. 266, JR. 225, — *apošto* Kan. uzr. 10, 164, Leak. 5, Lip. 168 pored *apoštol* Leak. 41, Lip. 89, 204.

Inače je *l* na kraju rijetko, gdje današńi kńiž. jezik ima *o*, na pr. *čaval* Peš. 84, *debel* JR. 124, 347, *kisel* 307, *pepel* Hor. 95, *vesel* Čev. 106 (u stihu!), *nevaļal* Lip. 262.

I u sredini riječi *l* ostaje ili prelazi u *o* ponajviše kao i u današńemu kńiž. jeziku, na pr. *dionik*, *ponoć*, *podrug*, *teoci*, *vladaoca*, *pisaoci* i t. d. Rijetko je *l*: *polnoć* Leak. 26, *polnoći* Peš. 71, Tom. gov. 255, *polnoćna* Hor. 508, *telci* JR. 93, *telce* 94, *dolńi* 220, *dolńemu* Lip. 23, *najdolńe* EP. ogl. 425.

4. Mjesto *škola* piše MR. svagda *škula*, pa tako imaju i Leak. 135, Lip. 81, 228, Rap. 9. — Iz dalmatinskijeh pisaca bit će uzeto *u* u riječma, kao što su: *dokturi* Rap. 70, *faraunom* Lip. 3, *farauna* Peš. 97, *faraunove* Rap. 133, *pridikaturu* Leak. 8, *predikatur* Rap. 9, *senaturi* Tom. živ. 12, *senatura* 266, *špańulskoga* 91, *špańulski* 270, *Špańulska* Lip. 88, *Špańulskoj* 174, *Tuškane* (gen. sing. „Toscana") Leak. 138. Ali se u ovakijeh riječi nalazi i *o*: *batalijon* Tom. živ. 63, *batalijona* 150, *milijona* 213, Rap. 289, *milione* 138. — Običnije se piše *Francuz*, *francuski* i t. d. nego li *Francez*, *franceski*; ono prvo imamo u Kan. uzr. 38, 105, Mar. 63, 180, Rap. 48, Tom. živ. 62, — drugo u Kan. (vidi u akad. rječn.), u Vel. up. (na natpisnoj strani).

5. Mjesto negdašńega ѣ slav. pisci obično imaju *i*, na pr. *lik*, *svidok*, *vira*, *vrime* i t. d., ali pored toga dosta se često u ńih nalaze i vokali *e*, *je*, *ije* (pisano *ie)*, u jednih češće, u drugih rjeđe. Nalazimo na pr. *celivati*, *koren (iskoreniti)*, *medved*, *starešina (starešinstvo)*, *telesa (telesni)*, — *dijete (djeteta*, *djeca)*, *lijep*, *sijeno*, *usjev*, *vjetar* i t. d.

6. U stihovima se katkad sažima skrajńe *-ao* u *o*, na pr. *došo* Čev. 30, *imo* 72, *išo* MR. 164. U prozi imaju to često samo Hor. i Vel., na pr. u prvoga *moro* 4, 25, *obećo* 90, *podigo* 200, *poso* 182, — u drugoga *mogo* prik. 28, 55, *obećo* 47, *otišo* 28, *pako* 68, *iztiro* up. 355, *sumńo* 123 Ali obadva ta pisca često pišu i *ao* na kraju ovakijeh riječi. Ostali pisci imaju ovako sažimańe ili vrlo rijetko ili ga nemaju nikad. — Veoma su rijetki primjeri (i to samo poradi stiha): *osvano* (mjesto *osvanuo)* Čev. 43, *metno* (mjesto *metnuo)* 121.

Konsonanti. 7. Slav. pisci imaju kao i mi danas *šć*, a ne *št* u riječma, kao što su *gušći*, *kršćanin*, *lišće*, *milošću*, *pošćaše* i t. d. — U riječma *mogućstvo*, *svemogućstvo* Knez., Leak. i Rap. izostavļaju *ć* te imaju *mogustvo*, *svemogustvo*, K. 73, 292, L. 8, 196, R. 99, 198. — Mjesto *općina*, *svećenik* gdjekoji pisci (držeći se srpskoslovenskoga izgovora) pišu *opština*, *sveštenik*; tako *opština* (ili *obština)* ima KP. 17, 49, MR. 5, Tom. živ. 22, — *sveštenik* 12, 275, Čev. 84. Ali KP. 20, 162 i MR. 15, 123 imaju i *općina* (općinska); pa tako je i u Hor. 89, 269.

8. Prema grčkom i lat. *g* ispred *e*, *i* nalazimo katkad *đ*: *Đenezija* (Genesius) Mar. 25, *Đigantu* Peš. 88, *Eđipta* 79, *Eđiptu* Grd. 18, *Eđipat* 20, *Eđidijo* Lip. 181, *mađistratu* Mar. 225, *mađistrat* 269.

9. Nijedan slav. pisac ne upotrebļava slovo *h* pravilno. To je dokaz, da ga nijesu ni izgovarali; što su ga ipak pisali, to će biti ugledavańe u dalmatinske i u bosanske pisce. — U riječima *hvala*, *hvaliti*, *zahvala* i t. d. pišu svi *f*, dakle *fala*, *zafala;* to isto vrijedi i za riječi *hvatati*, *prihvatiti*, *uhvatiti*, t. j. i ńih pišu slovom *f* mjesto *hv;* samo sam u Grd. našao *privatite* 162, *privaćate* 198, *privatimo* 279.

10. U današńemu kńiž. jeziku govori se *bezumļe*, *grobļe*, *snopļe*, *zdravļe* i t. d., a slav. pisci te i slične imenice pišu sa *j*, dakle *bezumje*, *grobje*, *snopje*, *zdravje*. Možda su oni te riječi tako i izgovarali, kako su ih pisali (povodeći se za svojim pisańem), ali narod po Slavoniji jamačno je i u ńihovo vrijeme kao i danas govorio u tim i sličnim imenicama *ļ*. To sigurno izlazi otud, što i samim slav. piscima katkad izmakne te u takvijem riječma pišu *ļ*. Evo tome potvrda: *sebeļubļe* Grd. 182, KP. 165, — *snopļe* Čev. 14, — *šibļe* Lip. 87, *šibļa* Hor. 85, — *zdravļe* 29, 90, KP. 162, *zdravļa* Čev. 94, Leak. 135, 290.

Mjesto *ļ* iza labijala u pridjeva, kao što su *ribļi*, *žabļi*, u instrum. sing. *krvļu*, *ļubavļu* pišu slav. pisci svagda *j;* na pr. *babje* JR. 247, *golubji* 317, *ribjih* Mar. 260, *ribje* EP. ogl. 369, *žabja* Rap. 289, — *krvju* Ja. 347, Kan. uzr. 70, 219, Lip. 33, 182, Peš. 76, *ļubavju* 113, 331, Lip. 171, 224, EP. ogl. 5, Vel. prik. 95, *nańavju* Leak. 49, Lip. 171, Rap. 36, Vel. up. 241. Tako je i *skrbju* Rap. 174, 332. — Pridjev *divļi* i riječi od ńega izvedene pišu se svagda sa *j*, dakle *divji*, *divja*, *divjoj*, *divjad* i t. d. Potvrda se može naći u Hor. 50, 57, KP. 56, 78, JR. 155, 269, Tom. živ. 106.

11. Današńe imenice *cvijeće*, *ganuće*, *piće*, *milosrđe* pišu slav. pisci obično sa *tj* i *dj*, dakle *cvitje*, *ganutje*, *pitje*, *milosrdje*. Ako su oni te riječi možda tako i izgovarali pod utjecajem pisma, ali je narod po Slavoniji u tim i sličnim riječma za cijelo govorio *ć*, *đ*. Tome je dokaz, što i sami pisci katkad pišu tu *ć*, *đ*: na pr. *spomenuće* Knez. 121, *uskrsnuća* Leak. 123, *začeću* Knez. 348, *milosrđa* 58, *milosrđe* 69.

U instrum. sing. nalaze se oblici *pametju* Ja. 283, Kan. bog. 14, Leak. 88, Rap. 398, *smrtju* Kan. uzr. 94, Lip. 104, 246, Rap. 27, 156. Da se tu izgovaralo *ć*, to dokazuju sami gdjekoji pisci, koji ih tako pišu: *pameću* Kan. bog. 126, Lip. 15, 131, Peš. 43, 209, *smrću* Lip. 74, MR. 90, Vel. prik. 48. Prema tome možemo držati za cijelo, da se *zapovidju* u Kan. uzr. 40 ima izgovarati *zapoviđu*. — Ovamo pristaju mnogobrojni primjeri za instrum. sing. od imenica, koje se u nom. sing. svršuju na *-st*, na pr. *bolestju*, *kripostju*, *mastju*, *milostju*, *oblastju*, *radostju* i t. d. Da se u tome obliku ima čitati *-šću*, to dokazuju onaki slučajevi u gdjekojih pisaca, gdje je *-šću* sigurno zapisato: *milošću* Lip. 32, 103, Vel. prik. 86, *nemilošću* Lip. 102, *razpuštenošću* Ja. 60, *svitlošću* Vel. prik. 86, 94, *žalošću* Lip. 109.

Imenice, kao što su *lišće*, *došašće*, *našašće*, pišu pisci obično sa *-stje*, dakle *listje* i t. d. Ali da se izgovaralo *šć*, to dokazuju ovaki primjeri: *lišće* Lip. 100, *došašće* 6, 83, *uzašašću* 33, *našašću* KP. 87. Pisci su slav. pisali *stj* i u drugim nekim riječma, u kojima su bez sumńe izgovarali *šć*, na pr. *krstjanin*, *krstjanski*.

Kad se dakle doista izgovaralo *lišće*, *došašće* i t. d., onda treba za cijelo držati, da se izgovaralo i *grožđe*, *gvožđe*, premda se te dvije riječi svagda pišu *grozdje*, *gvozdje*, gen. *grozdja*, *gvozdja* i t. d.

EP. ogl. piše *rodjak* 180, 213, *rodjaka* 126, *rodjača* 216. Tu se vaļada nije izgovaralo *đ*, nego *dj*; ispor. u Vuka *rodjak*, *mladjak*.

12. U komparativu (i superlativu) iza konsonanta *č*, *š*, *ž*, *r* pišu slav. pisci ponajviše *j*, na pr. *jačji*, *višja*, *težje*, *širji* i t. d., a katkad i iza *ć*, na pr. *većji*. Vidi pri tvorbi komparativa u § 73.

Često se u pisaca nalazi *takojer* pored *također*.

Mjesto *more* (lat. mare) nalazi se *morje* ali vrlo rijetko: *morje* Grd. 273, *morja* EP. ogl. 2, Peš. 45, *morju* Ja. 215. Mnogo je običnije *more*, *mora* i t. d.

U riječi *mogućstvo* Knez. mjesto *ć* piše *j*: *mogujstvo* 8, 293, *mogujstvu* 45, 294, *mogujstvom* 52, 155. Tako je i u Mar. *moguj-*

stvom 66. Da prvi od ova dva pisca ima također *mogustvo*, to je rečeno u § 7.

Brojevi *jedanaest*, *dvanaest*, *trinaest* i t. d. obično se tako pišu, ali Kan., Lip., Rap. pišu ih sa *j*, na pr. *jedanajest* K. uzr. 195, R. 147, *jedanajesti* Lip. 128, *dvanajest* 84, 206, R. 54, 150, *trinajest* L. 72, *četrnajest* VIII, *petnajest* 102. Ispor. u JR. *dvanajst* 8, 10, *jedanajstom* 13.

Vrlo su rijetki ovaki primjeri: *izkrivjeńe* Ja. 297, *zasramjeńa* 309, *razumjeńe* 345, *poļubjena* Vel. prik. 94. Jamačno se tu *j* samo pisalo, a izgovaralo se *ļ*, koje se mnogo običnije u takvijem riječma piše.

13. U glag. *htjeti*, *zahtijevati* piše se ponajviše *k* mjesto *h*, dakle *ktio*, *ktijući*, *zaktivati*, *zaktivaše* i t. d. Vrlo je rijetko *h: htio* Čev. 65, *htilo* 24. — Lat. *ch* (iz grč. χ) prelazi u *k*, te se piše na pr. *arkanđeo*, *parok*, *patrijarka*, *Krisostom*, *Zakarija* i t. d.

14. Svi pisci pišu *mlogi*, *mlogo*, *mloštvo* i t. d., samo u gdjekojih se po koji put u takvijeh riječi nalazi *n;* na pr. *mnoga* Kan. uzr. 112, *mnogo* 109, 249, *primnoga* 59, *mnogima* Knez. 463, *mnoštvo* 476, Tom. živ. 242, *uzmnožati* 229, *množinom* Ja. 311, *uzmnožana* 225.

Ispred nekijeh konsonanta, osobito ispred *š*, dosta često nalazimo *l* mjesto *ļ*. Primjeri: *pobolšańa* Grd. 164, Ja. 273, Knez. 394, Leak. 30, *pobolšańa* Ja. 70, *pobolšaju* Tom. gov. 251, *pobolšati* Leak. 103, 235, *pobolša* EP. prosv. 5, *zadovolštinu* Knez. 73, Tom. živ. 97, *zadovolština* 123, — *prijatelski* Hor. 268, *prijatelstvo* Rap. 75, 92, *zemalskomu* Leak. 166, — *znatiželnost* Ja. 15, *priželni* Leak. 44, — *šilcima* (mjesto *šiļcima* od *šiļak*). Tom. živ. 247. (Ovamo će ići i pisańe *Relković* mjesto *Reļković*). Često se nalazi i *ļ: poboļšati*, *zadovoļština*, *prijateļstvo* i t. d.

Pored *oltar* često se piše i *otar*.

15. Nijesam našao ni *molba*, ni *moba*, već samo *moļba*, kako ima na pr. Čev. 66, Hor. 10, EP. ogl. 186, Rap. 194, MR. 61 i t. d. — Mjesto *glista* ima JR. *gļista* 383, 385 (tako ima i Kanižlić u kńizi „mala bogoslovica“ 245). — Mjesto *dolńi* ili *dońi* nalazi se u nekijeh pisaca *doļńi* ili *doļni: doļne* Lip. 18, Tom. živ. 208, *doļni* Lip. 22, Tom. živ. 182, *doļńega* Lip. 23, *doļńima* Mar. 234, *doļnoj* Tom. živ. 223. Ima i *dolńi* (vidi u § 3. pri kraju).

Riječi *pomńa*, *pomńiv*, *sumńa*, *sumńiv*, *sumńiti* obično mjesto *ń* imaju *ļ*, dakle: *pomļa*, *sumļiti* i t. d. Rijetko je *ń: pomńom* KP. 183, *sumńi* 65, *sumńe* Knez. 486, Rap. 103.

16. Gdje mi danas ispred *s* u nastavcima *ski, stvo* imamo *ń*, tamo slav. pisci obično imaju *n;* prema današńemu dakle našemu *djetiński, djetiństvo, izvański, lański, sirotiński, strański, sužaństvo* pišu oni *ditinski, ditinstvo, izvanski* i t. d. Rijetko je *ń: ditiński* Mar. 289, *sužaństva* Hor. 40, 349, Kan. uzr. 93, Lip. 4, 190, *sužaństvu* Hor. 261. — I mjesto *ń* u *jagańca, jagańcu* oni pišu obično *n: jaganca* Hor. 31, Knez. 38, 516, Leak. 118, 400, Lip. 86, 120, *jaganče* Knez. 29, 183, *jagance* Leak. 400. Prema tome je i nom. sing. *jaganac* Leak. 33 (u Knez. 208, 221 *jagańac).* Tako je i *janci* Leak. 88, *jance* 124 (ali na str. 87 *jańci).* — Mjesto *svińče* ima JR. *svinče* 15, 190, 316. — Piše se *pomankati* i *pomańkati*, tako i *pomankańe* i *pomańkańe.*

Piše se doduše *pamtiti, zapamtiti,* na pr. KP. 53, 77, Lip. 81, 176, 326, ali je običnije *pantiti, zapantiti.* Tako je *n* mjesto *m* i u *zanke* KP. 51, *nehotonce* Tom. živ. 10, *hotonce* Grd. 14 (pored *hotomce* 189, 209).

U riječi *plemenština* ispada prvo *n*, te imamo *plemeština* Ja. 168, Mar. 18, 264, KP. 58, 93, Tom. živ. 53, 267, gov. 249.

17. Prema *gnijezdo* očekivalo bi se *gnizdo*, ali slav. pisci pišu *gńizdo*, na pr. Grd. 87, Ja. 163, Lip. 121, Peš. 214, JR. 99, 339, 341. Tako Peš. ima *gńiv* mjesto *gniv* na str. 1, 2, 46, — *gńivi* (se) 174.

18. O riječima *mogućstvo, svemogućstvo* govorilo se već u § 7 i 12; ovdje dodajem, da većina slav. pisaca te riječi piše sa *-ćs-*. Samo u Čev. 29 našao sam *svemogućtvo* (bez *s).*

Koje su se imenice u starom jeziku svršivale na -чьство, mi ih danas fonetički pišemo sa *-štvo*, na pr. *junaštvo, krvološtvo.* Rijetko je tako u slav. pisaca: *junaštvu* MR. 11, 20, *nevirništva* EP. prosv. 151, *vojništvu* MR. 20, 22. Češće je u ńih *č: junačtvo* Čev. 123, Peš. 89, *krivovirničtvo* Hor. 47, *kućničtvo* JR. 31, 335, *misničtva* EP. prosv. 255, *mučeničtvo* 185, *nevirničtvo* Hor. 254. — Često pišu oni te riječi i sa *čs*, kako jamačno niti je narod govorio, a niti oni sami: *čovičstva* Tom. živ. 261, *govorničstva* KP. 44. *junačstvo* 82, *krvoločstva* Tom. živ. 17, *nečovičstvo* gov. 138, *nečovičstvom* Mar. 17, *odmetničstva* EP. prosv. 93, *redovničstvo* Ja. 44. Prema takvijem primjerima nalazimo katkad i ovakve: *družstvo* JR. 241, 432, *mložstvo* Ja. 284; ali ispor. *družtvom* JR. 439, *mložtvo* Ja. 87.

Nijesam našao *češki*, *češka*, već samo *česki*, *česka* i t. d., kako ima na pr. Knez. 526, 537, Lip. 240, MR. 28, 51. Druge potvrde vidi u akad. rječniku.

19. U kojim riječma danas stoji *št* ili sámo ili pored *šć*, a jedno je i drugo postalo od *stj*, u ńima slav. pisci imaju ponajviše i jedno i drugo; oni na pr. pišu *opraštati* i *opraščati*, *puštati* i *puščati*. — *dopušten* i *dopušćen*, *kršten* i *kršćen*, *očišten* i *očišćen*, — *kršteńe* i *kršćeńe*, *oprošteńe* i *oprošćeńe* i t. d. To isto vrijedi i za naše današńe imenice na *-ište*, t. j. u slavonskijeh pisaca dolazi i *ogńište* i *ogńišće*, *utočište* i *utočišće* i t. d. Od *iskati* je prez., imper. i partic. prez. također i sa *št* i sa *šć*, dakle *ištem*, *išti*, *ištući* i *išćem*, *išći*, *išćući*; a od *stiskati*, *pritiskati* je *stišćem* Grd. 87, *pritišće* Peš. 88, JR. 407 pored *pritište* (3. l. sing. prez.) 49. — Običnije je *budalaština*, *protivština* nego li *-šćina*, koje se nalazi samo u Lip. (pored *-ština)*: *budalušćina* 26, 187, 213, *slobošćina* 130 (*budalaština* 101, *protivština* 58, 104, 158). — Samo *št* imaju gdjekoje pojedine riječi: *gušta* (t. j. česta) JR. 79, 335, *koštica* EP. ogl. 419, Rap. 289, JR. 46, 225, *vodokršte* Kan. uzr. 118. — Lip. ima *višćica* (t. j. vještica) 71, 186 pored *vištica* 195.

20. Iza *b* ostaje u nekijem riječma *v*: *obveseliti* Čev. 23, Ja. 94, 211, EP. prosv. 65, 109, ogl. 560, *obvezati* KP. 10, 117, *obvezivati* Peš. 206, *obvršiti* Ja. 28, 292, *obvršivati* Lip. 337, KP. 153, *priobvladati* MR. 176.

Svi pišu *kraļestvo;* samo Leak. ima nekoliko puta *kraļevstvo*, u drugijeh je to veoma rijetko kao u Grd. 94 i u Tom. gov. (na natpisnoj strani).

Mjesto *h* iza *u* dosta se često nalazi *v*: *gluv* Tom. gov. 246, *gluve* Leak. 70, *kuvati* EP. ogl. 19, *kuva* JR. 258, *suvi* Lip. 35, *suvo* 41, *suvu* 209, *trbuvu* 106. Ali pored toga dosta je obično i *kuhati* i *kuati* i t. d.

Redovno se piše *tavan*, *tavna*, *tavno*, *tavnica*.

21. Glagolske imenice, koje se po zakonu svršuju na *-ļeńe*, *-ńeńe*, pišu se dosta često tako, dakle na pr. *mišļeńe*, *požaļeńe*, *razdiļeńe*, *ustrpļeńe*, *čińeńe*, *ujedińeńe*, ali još češće s disimilacijom, t. j. *mišleńe*, *požaleńe*, *razdileńe*, *ustrpleńe*, *čineńe*, *ujedineńe*. Mnogo se rjeđe nalazi disimilacija u glag. imenica, koje se po zakonu svršuju na *-ļańe*, na pr. *promišlańe* Lip. 37, 106, Ja 54.

Glag. imenice na *-ćeńe* i *-đeńe* također se često pišu s disimilacijom, na pr. *besideńe*, *bludeńe*, *kudeńe*, *leteńe*, *panteńe*, *uputeńe;* rijetko je bez disimilacije, dakle *besiđeńe*, *upućeńe* i t. d.

Dosta ima primjera, da se glag. imenice svršuju na *-seńe* i *-zeńe* mjesto pravilnoga *-šeńe* i *-žeńe,* na pr. *podnoseńe*, *proglaseńe*, *dolazeńe*, *pazeńe*, *priobrazeńe*.

Po gdjekoji se primjer nalazi i za *-beńe*, *-peńe*, *-meńe*, *-veńe* (mjesto *-bļeńe* i t. d.); na pr. *tribeńe* JR. 308, *zadangubeńe* 254, *kasapeńe* Mar. 272, *kalameńe* JR. 141, 146, *umrtveńe* Kan. uzr. 137, 212.

Oblici.

Deklinacija. Imenice. *Imenice muškoga roda.* **22.** Vrlo rijetko poznate imenice na *-in* odbacuju to *-in* u sing., a zadržavaju ga u plur., kako je dat. sing. *Rimļanu* Kan. uzr. 24, nom. du. *dvorana* 128, vok. sing. *seļane* (u stihu!) MR. 175, — gen. pl. *građanina* EP. ogl. 594, nom. pl. *Nazaranini* Lip. 65, akuz. pl. *poganine* Knez. 460, gen. pl. *poganina* Knez. 460.

Ovdje neka stoje neki primjeri kratkoga ili dugog plurala, koji bi u današńemu kńiž. jeziku bili više ili mańe neobični: a) *cari* Tom. živ. 30, *care* 38, *cara* (t. j. careva) 83, *knezi* 21, *like* (t. j. lijekove) Rap. 69, *roba* (t. j. robova) Kan. uzr. 15. — b) *bunarovi* JR. 290, *bunarove* 293, Kan. uzr. 13, *đavlova* Knez. 368, *jarcevi* JR. 190, *końeva* (u sroku!) MR. 110, *oblakova* Lip. 26, EP. ogl. 20, *oblakove* Peš. 218, *ocevi* KP. 36, *starcevi* 146, *zecevi* JR. 400.

Mjesto zakonitoga *o* imamo *e* u primjerima: *bunareve* EP. ogl. 374, *čirevi*, *mijurevi* Peš. 238, *prutevi* EP. ogl. 430, *sudevi* 365, 666, *sudeva* 594, *trudeva* 453, *zetevi* 41, *majurevi* (vidi u akad. rječn. s. v. majur); — obrnuto imamo *o* mjesto *e* u primjeru: *košovi* JR. 285.

23. Tuđa imena, kojima se osnova svršuje na dva ili na tri konsonanta, izlaze u nom. sing. obično na *o*, na pr. *Aleksandro*, *Alfonso*, *Benedikto*, *Bernardo*, *Karlo*, *Rikardo* i t. d. Rijetko se na *o* svršuju tuđa imena, koja imaju tri ili četiri sloga, a osnova im se svršuje na jedan konsonant: *Dominiko* Knez. 402, *Epikteto* Lip. 155, *Homero* Tom. živ. 54, *Marcelo* Mar. 94.

Prema nominativu na *-o* tvore se i drugi padeži, dakle na pr. gen. *Aleksandra* Tom. živ. 214, *Bernarda* Hor. 268, *Karla* Tom. živ. 121, 201, *Marcela* Mar. 93. — Vrlo rijetko ovaka imena izlaze u nom. sing. na *a*: *Karla* Čev. 8, ali često su drugi padeži načińeni prema takome nominativu: gen. *Aleksandre* Mar. 63, EP. ogl. 431, *Bernarde* Hor. 42, EP. ogl. 581, *Karle* Čev. 13, Rap. 147, — dat. *Aleksandri* EP. ogl. 455, *Karli* Tom. živ. 213, 301.

Prema lat. završetku *-ius* u vlastitijeh imena imaju slav. pisci u nom. sing. dvojako: *-ijo* i *-ija;* na pr. *Basilijo* i *Basilija*, *Demetrijo* i *Demetrija* *Hilarijo* i *Hilarija*, *Ignacijo* i *Ignacija* i t. d. Ostali padeži obično se tvore prema nom. na *-ija*, dakle na pr. gen. *Basilije*, *Demetrije*, dat. *Ignaciji*, akuz. *Ignaciju* i t. d. Rjeđe se ostali padeži tvore prema nom. na *-ijo*, na pr. gen. *Alojzija* Kan. uzr. 201, 221, *Basilija* Tom. živ. 6, *Demetrija* 14, EP. ogl. 455, *Makarija* Lip. 152.

24. Imenice s osnovom na dva konsonanta uzete iz drugijeh jezika obično imaju među ta dva konsonanta u nom. sing. *a: regimenat* Lip. 70, *regemenat* EP. ogl. 520, *talenat* 600, prosv. 54, *sakramenat* Hor. 184, Kan. uzr. 158, bog. 112, MR. 88, *testamenat* Grd. 202, Knez. 74, Lip. 103. Rjeđe se uzima taj oblik bez *a: dijamant* Hor. 18, *elefant* Rap. 141, *parlament* Tom. živ. 334, *sakrament* Knez. 95. Rijetko je to i u imena: *Benedikt* Lip. 71, *Klement* Leak. 399, *Teofilakt* Tom. živ. 229.

Neobični su oblici *Aleksander* Hor. 20, Kan. uzr. 184, Tom. živ. 207, *minister* KP. 119. Zadńi ovaj pisac na istoj strani ima i oblike *ministera*, *ministeru*, *ministerom*. Pravilno je, što prema nom. *Jupiter* nalazimo gen. *Jupitera* Hor. 9, Mar. 85, dat. *Jupiteru* Hor. 72, Tom. gov. 166, instr. *Jupiterom* Mar. 212. Prema tome je i pridjev *Jupiterova* Mar. 72.

Imenice s osnovom na *-lc* imaju u nom. sing. dvojako: *-oc* i *-lac*, dakle *gledaoc* i *gledalac*, *pisaoc* i *pisalac*, *vladaoc* i *vladalac* i t. d. Da je u drugijem padežima onako kao i u današńemu kńiž. jeziku, to se vidi iz § 3, a o gen. plur. vidi u § 29.

25. Rijetko imenice, koje znače što neživo, imaju akuzativ jednak genitivu, kako je u primjeru: ako ti je dato *mača* nositi KP. 46; takvi su još akuzativi *cvitića* KP. 66, *dara* Leak. 2, *mača* Mar. 207, *svita* 82, *stida* KP. 13, *vitra* Hor. 46. Dosta se često nalazi to poradi stiha u JR., na pr. *svibńa* 8, *utorka* 10, *pluga* 17, *ječma* 24, *zanata* 66 i t. d. — Riječ *duh* ima u akuz. sing. i *duh* i *duha;* prvo ima na pr. Knez. 182, Leak. 56, Lip. 106, KP. 21, Peš. 235, — a drugo Knez. 92, Lip. 33, KP. 16, Peš. 112.

Kad se relativna zamjenica proteže na imenicu muškoga roda, koja znači što neživo, onda zamjenica veoma često ima u akuzativu genitivni oblik; na pr. grob, u *koga* postavļen bijaše. Grd. 25, svidoči oni razgovor, *kojega* s Isukrstom imadijaše. Kan. uzr. 41. Takvijeh primjera ima još u Hor. 44, Leak. 52, Lip. 109,

297, Mar. 221, Vel. prik. 82 i t. d. Mnogo rjeđe ima zamjenica u ovakom događaju nominativni oblik, kao što je u primjeru: ostade biļeg očiti, *koji* su sestre vidile. Kan. uzr. 143, u isti sat, u *koji* je Isukrst duh svoj pridao. Lip. 106. — Malo se nalazi primjera za genitivni oblik u ovakom događaju od drugijeh zamjenica ili pridjeva: jedan grih slidi *drugoga*. Grd. 116, ovim putom hodio je g. Isukrst i na *ovoga* je on nas priveo 181, odgovor, *kakvoga* i zaktivaju ļudi. Leak. 65, *jednog* (t. j. manastira) ima i Virovitica. MR. 23.

26. Imenice s osnovom na *r*, koje je nekad bilo palatalno, izlaze u vokativu sing. na *u: cesaru* Mar. 27, *čuvaru* Knez. 454, Peš. 236, *diveru* Rap. 180, *gospodaru* 165, 332, *likaru* Ja. 296, Lip. 42, *pastiru* 63, Peš. 120, Rap. 397. Prema tome je i *Vukovaru* Peš. 54.

U Knez. i u Vel. prik. često izlazi na *u* vokativ od imenica, kojima je na kraju osnove nepalatalan konsonant: u Knez. *duhu* 13, *glasu* 33, *jarmu* 325, *oblaku* 437, *plodu* 325, *početniku* 195, *sinu* 4 i t. d., u Vel. prik. *anđelu* 74, 89, *času* 89, *danu* 86, *kamenu* 19, *životu* 24, 31 i t. d. U drugijeh je pisaca ovo rijetko, ali se gotovo u svakoga nalazi po koji primjer: *danu* Ja. 281, *gostu* Mar. 221, *grihu* Čev. 92, *sinu* Kan. bog. 134, *vinogradu* Hor. 52, *životu* Kan. uzr. 30 i t. d.

Iza palatala je u vok. ponajviše *u: prijateļu*, *raju*, *sužńu* i t. d., sasma rijetko *e: muže* Vel. prik. 44, *orače* MR. 114 (u sroku!), *sužńe* Čev. 70, *varoše* Rap. 71.

Slabo se nalazi nominativ u vokativnoj službi, kako je *anđeo* (mjesto: anđele) Kan. bog. 300, *Bog* Knez. 139, Peš. 91, *bratac* MR. 136, *duh* Lip. 31, 166, *gospodin* Knez. 139, *Isukrst* Grd. 24, *otac* Čev. 33, Rap. 165, *život* Knez. 209.

27. Vrlo često osnove na palatalni kons. izlaze u instrum. sing. na *-om*, na pr. *kraļom*, *mačom*, *mužom*, *običajom, trgovcom* i t. d., ali su obični i oblici na *-em*, dakle *kraļem*, *mačem* i t. d. — Oblika na *-em* u ovom padežu od imenica s osnovom na negdašńe palatalno *r* nijesam našao, na pr. *carem*, *gospodarem*, *poglavarem*, već samo na *-om: carom*, *gospodarom*. — Našao sam *plaštom* Knez. 455, Leak. 73, Lip. 223, *prištom* Tom. gov. 245, — ali i *plaštem* Lip. 231.

28. U nom. plur. guturali se obično mijeńaju u sibilante, dakle na pr. *grisi*, *razlozi*, *vojnici*. Samo u gdjekojega pisca može se naći po koji primjer s nepromijeńenim guturalom: *boki* Mar. 275,

crvki Kan. uzr. 35, *dobitki* Mar. 191, *dohodki* 191, *duhi* Knez. 123, *kruhi* EP. ogl. 138, *paroki* Leak. 389, *pišaki* Tom. živ. 150, *razlogi* Leak. 173, *redki* Knez. 201, *slogi* JR. 217.

29. Imenice s osnovom na *-lc* imaju u gen. plur. obično *-oca*, rjeđe *-laca;* dakle na pr. *gledaoca* Mar. 25, *ļubioca* Ja. 144, *mučioca* Mar. 249, *pisaoca* Tom. živ. 67, *prosioca* Peš. 42, *vladaoca* Tom. živ. 68, — *bogoļubilaca* Kan. uzr. 200, *nosilaca* Ja. 124, *pivalaca* Lip. 20, *pripovidalaca* 84.

Piše se *sakramenata* Grd. 7, Kan. bog. 477, Lip. 296, Peš. 237, Vel. up. 482, *talenata* EP. ogl. 599. U Peš. 79 nalazi se *talenta* kao gen. plur. (ali ńemu je ta riječ sredńega r., dok na str. 202 piše u nom. pl. *moja talenta).* I inače se vrlo rijetko u gen. pl. izostavļa pomično *a: posla* (mjesto: posala) Lip. 192, *sudca* 217, Vel. up. 85, *sužńa* Peš. 154.

Samo poradi stiha izostavļa se u gen. pl. katkad skrajńe *a: danak* Čev. 84, *Turak* MR. 33, *novac* 64.

Koje imenice u današńemu kńiž. jeziku imaju u gen. pl. *i*, od ńih se nalazi većina s takvijem oblikom i u slav. pisaca: *crvi* Lip. 136, Rap. 36, JR. 163, *dinari* Knez. 371, *gosti* Mar. 38, MR. 67, *miseci* Knez. 382, Leak. 47, JR. 8 (pored *miseca* 136), *mravi* 374, *pari* EP. ogl. 385, Vel. prik. 67, *sati* Lip. 112, JR. 243 (pored *sata* Rap. 147). Ali i od drugijeh riječi nalazi se češće ili rjeđe gen. pl. na *i*, kao što je na pr. *čavli* Leak. 84, *događaji* 24, Lip. 174, *komadi* EP. ogl. 207, Tom. živ. 331, *koračaji* Knez. 651, EP. ogl. 168, Rap. 150, *načini* Knez. 106, *redki* JR. 23, *sužńi* Tom. živ. 231, *talenti* EP. ogl. 599, *zubi* Mar. 207, Rap. 296.

Nijesam našao nijednoga primjera za gen. pl. na *-iju*, kao što je danas *gostiju*, *noktiju*, *prstiju*.

30. Za dativ pl. najobičniji je oblik na *-om (-em)* ili *-ovom (-evom)*, na pr. *psom*, *putnikom*, *kraļem*, *običajem*, *bogovom*, *sinovom*, *bojevom* i t. d. — Imenice na *-teļ* izlaze u tom obliku na *-om*, kako je *dobročiniteļom* Kan. bog. 9, Leak. 13, *neprijateļom* Grd. 251, Hor. 278, Knez. 226, *prijateļom* Kan. uzr. 203, Lip. 37, EP. ogl. 126, *roditeļom* 566, Lip. 223, Peš. 147, *sagraditeļom* 116. — Dosta je rijetko *-om* od drugijeh imenica, kojima se osnova svršuje na palatal, kao na pr. *bogatcom* Ja. 332, *kraļom* Knez. 290, Vel. up. 4, *običajom* Grd. 50, *temeļom* Lip. 85, *velikašom* KP. 165. Nijesam našao *-em* od imenica, kojima se osnova svršuje na negdašńe palatalno *r*, nego samo *-om*, na pr. *gospodarom*, *likarom*, *poglavarom*.

Dativ pl. na *-ima* nalazi se samo u nekoliko pisaca (u Grd., Ja., Leak., KP., Tom.), a i u ńih dosta rijetko; na pr. *bičima* L. 132, *crvima* KP. 77, *grisima* L. 135, *grišnicima* G. 48, *kipovima* 7, *križevima* 267, *psima* T. živ. 81, *sužńima* 217, *velikašima* KP. 50.

Sasma su rijetki oblici na *-ma: końma* JR. 122, 385, MR. 55, *plodma* Knez. 160, *pogledma* 130, — *darovma* Tom. živ. 6, *sinovma* 5, gov. 27, EP. ogl. 126. Još su rjeđi oblici na *-im* i na *-ama: idolim* Rap. 156, *grihama* Knez. 123.

31. Akuz. plur. *gosti* nalazi se samo u Knez. (vidi u akad. rječniku III, 322b).

32. Lok. pl. najčešće izlazi na *-ih* (često se piše bez *h)*, na pr. *dućanih*, *loncih*, *prorocih*, *razlozih*, *krajevih*, *stanovih* i t. d.

Rjeđi je lok. pl. na *-ima*, koji se nalazi samo u nekijeh pisaca i gotovo u svijeh rijetko: *apoštolima* Grd. 114, *grisima* 103, Hor. 64, Ja. 81, *naucima* 153, Grd. 48, KP. 47, *poslovima* 123, Grd. 37, *prorocima* 114, *vladaocima* Vel. up. 505.

Vrlo se rijetko lok. pl. svršuje na *-ah: češļevah* Mar. 285, *putovah* 78, *jezikah* KP. 52, *poslovah* 183. Još su rjeđi oblici na *-om* i na *-ama: bogovom* Mar. 212, *mudracama* EP. prosv. II, 91.

33. Najčešće se instrum. pl. svršuje na *-i*, na pr. *anđeli*, *kraļi*, *noževi*, *plodovi*, *vitrovi* i t. d. Gutural prelaze u sibilante: *grisi*, *razlozi*, *vojnici;* vrlo rijetko ostaju bez promjene: *pišaki* Tom. živ. 211, *redki* 78.

Oblik na *-ima* za instr. plur. nije doduše tako običan kao oblik na *-i*, ali je običniji i od dat. i od lok. pl. na *-ima;* nalaze se na pr. oblici za instr. pl. *događajima* Ja. 88, *grisima* Grd. 95, Peš. 215, Vel. prik. 75, *križevima* Grd. 267, *likovima* Leak. 136, *psima* Rap. 112, *učenicima* Leak. 111, *velikašima* Ja. 20.

Mnogo je rjeđi oblik na *ma: generalma* Tom. živ. 212, *końma* JR. 24, *misecma* 8, *neprijateļma* Knez. 37, *stražanma* Leak. 146, *zubma* Mar. 236, — *darovma* Tom. živ. 253, *sinovma* Čev. 104, Kan. uzr. 77, EP. ogl. 237.

Podosta primjera ima u EP. za instr. pl. na *-om* ili *-em*, t. j. kao u dat. plur.: *apoštolom* ogl. 524, *dvoranom* 267, *građanom* 434, *naučiteļom* 496, prosv. 121, *učenikom* 3, *udarcem* ogl. 377. Mnogo se rjeđe nalazi ovakav instr. plur. u Leak. i u Tom.: *Egipcijanom* L. 400, *kršćanom* 116, *nevirnikom* 156, *sinovom* 47, *građanom* T. živ. 288, *neprijateļom* 268, *Turkom* 242, — a još

rjeđe u drugijeh pisaca: *kraļem* Peš. 79, *neprijateļom* KP. 177, *prijateļem* Knez. 32, *Rimļanom* Mar. 136.

Vrlo su rijetki instr. pl. na *-im*, na *-mi* i na *-ama: darim* Knez. 37, *prstim* JR. 229, *sužńim* KP. 168, *zubim* Čev. 79, — *bičmi* Knez. 229, *stupmi* 334, *zubmi* Mar. 249, MR. 101, — *bičama* Knez. 221, Peš. 120, *mudracama* EP. prosv. II, 92, *sakramentama* Peš. 244.

34. Imenica *dan* ima dvije osnove: *dan* i *dnev*, od koje su obje oblici jednako obični; na pr. gen. sing. *dana* i *dneva*, dat. sing. *danu* i *dnevu*, nom. pl. *dani* i *dnevi* i t. d. — S brojem *tri* nalazi se nom. pl. (du.) *dni*, te imamo *tri dni* Čev. 74, 91, Knez. 385, Mar. 84, JR. 241; — u EP. ogl. 279 *tri dni* je akuz. pl. (du.). Bez broja *tri* oblik *dni* služi za akuz. pl. u Grd. 263, 281: vesele *dni* činite, — u *dni* nediļne. — Instrumentalni oblik *dańom* kao adv. nalazi se dosta često, na pr. u Hor. 63, Ja. 258, Mar. 299, EP. prosv. 70 i t. d.

U imenici *blagdan* ili *blag dan* sklańa se ili samo drugi dio ili obadva, i tako imamo na pr. gen. sing. *blagdana* Kan. bog. 419, akuz. pl. *blagdane* Kan. (u akad. rječn. I, 397b), — gen. sing. *blaga dana* Kan. (u akad. rječn. I, 397a), *blagog dneva* EP. ogl. 111, nom. pl. *blagi dnevi* Kan. bog. 285, gen. pl. *blagih dana* 344, akuz. pl. *blage dneve* Leak. (u akad. rječn. I, 397a).

Imenica *podne* može se sklańati: posli *poldneva* Rap. 139, Tom. živ. 288, prije *poldneva* 211, k *podnevu* EP. ogl. 289, JR. 81, — ali se ne mora: oko *podne* Lip. 112, posli *podne* 141.

35. Veoma je običan oblik *ļudma* za dat., lok. i instr. plur.; mnogo se rjeđe nalaze drukčiji oblici, na pr. dat. *ļudem* Lip. 190, Rap. 99, Vel. up. 250, — lok. *ļudima* Rap. 102.

36. Imenica *put* ima obično u instr. sing. *putem*, rijetko *putom* na pr. u Grd. 98, 184, Ja. 71, KP. 54, Rap. 81. U plur. je ponajviše *putovi*, *putova* i t. d.; samo EP. mjesto *-o-* ima *-e-: puteva* ogl. 264, 320, *putevom* 356, *puteve* prosv. 68. Vidi u istoga pisca oblike *prutevi*, *sudevi* u § 22.

Nalazi se jedan *put* i jedan *puta* (ovo na pr. u Hor. 192, Ja. 50, 109), dva *puta*, tri *puta*, četiri *puta* i dva *put*, tri *put*, četiri *put*. Primjeri za gen. pl.: sedam *puta* EP. ogl. 323, deset *puta* KP. 105, hiļadu *puta* Knez. 145, mlogo *puta* Kan. uzr. 192, Lip. 110, više *puta* Ja. 132, Peš. 97, — često *put* Peš. 112, dosta *put* KP. 18, hiļadu *put* Knez. 124, mlogo *put* 130, Peš. 142, više *put*

Ja. 54, Peš. 141. Dakle jedno i drugo dolazi jednako često. — Oblika *puti* za gen. plur. nijesam našao.

Imenice sredńega roda. **37.** Od *čudo* je plur. *ćudesa*, ali ima i *čuda* na pr. u Kan. (vidi u akad. rječn. II, 91b) i u JR. 5. — u sing. ima EP. ne samo *čudo*, *čuda*, nego i *čudeso* ogl. 304, 506, *čudesa* (gen.) 506, prosv. 50.

Imenica *kolo* kad znači „točak", ima u plur. *kolesa* Lip. 126, EP. ogl. 396; u sing. je *kolo*, *kola*, ali ima i *koleso* Hor. 27, JR. 324, 432, *kolesom* (instr.) Tom. živ. 58, 101, MR. (vidi u akad. rječn. V, 188b).

38. Od imenica s nastavkom *-ešce* našao sam samo *ditešce*, koja ima u gen. *ditešca*, u dat. *ditešcu*, u instr. *ditešcem* (Rap. 180, 278) i *ditešcom* (Lip. 24, Mar. 268, EP. ogl. 492). Oblika na *-ešceta* i *-ešcetu*, kako danas može biti, nijesam našao. A od imenica na *-ance* našao sam samo gen. sing. *psetanca* Hor. 507 (dakle ne *psetanceta*, kako bi danas moglo biti). — Što se instr. sing. od *đubre* nalazi *đubrem* (JR. 398), a od *pastorče* što se nalazi *pastorčem* Čev. 105 mjesto *đubretom*, *pastorčetom*, to je samo stiha radi.

39. Kad se relativna zamjenica proteže na imenicu sredńega roda, onda zamjenica dosta često u akuz. sing. ima genitivni oblik; tako je na pr. svrhu svakog veseļa i obradovańa, *koga* može pamet doseći. Ja. 204, poradi pogibeļnog vića, *koga* je davao kraļu. Tom. živ. 312. Takvijeh se primjera nalazi još u Knez. 54, 485, EP. ogl. 276, 291, KP. 13, 162.

40. U instr. sing. mjesto *-em* vrlo se rijetko nalazi *-om*: *kopjom* Leak. 356, *licom* Knez. 52, *posvetilištom* Vel. up. 37, *srcom* Knez. 455. Vidi imenice muškoga roda u § 27.

41. Imenice na *-stvo (-štvo)* nemaju nikad u gen. plur. pomično *a*; nema dakle oblika *dostojanstava*, *društava* i t. d., nego *dostojanstva*, *društva*, *krivovirstva*, *otajstva*, *proročanstva* i t. d. Pored toga oblika nalazi se često i oblik na *-i*, na pr. *dobročinstvi* Leak. 13, Lip. 147, *dostojanstvi* Ja. 46, *gospodarstvi* Lip. 28, *kraļestvi* 6, *mogućstvi* 28, *otajstvi* Kan. uzr. 94, *progonstvi* Leak. 76, *zločinstvi* EP. ogl. 38, KP. 150. — Rijedak je gen. pl. na *-i* od drugijeh imenica, na pr. *krili* Kan. uzr. 142, Peš. 235, *udi* Rap. 257, *usti* Ja. 87, Leak. 186, Mar. 290, Peš. 73 (pored *usta* Ja. 140, Mar. 57, Peš. 96), *vrati* Peš. 195. — Druge imenice osim onijeh na *-stvo* vrlo su rijetko u gen. pl. bez pomičnoga *a*: *pisma* Tom. gov. 21, Vel. up. 124, *stabla* 481, Peš. 168. Od *srce* je gen.

*

pl. *srdaca* EP. ogl. 520, Rap. 84 i *srca* (ili „srdca") Ja. 276, Kan. bog. 475, Lip. 42, KP. 52.

42. Dativ pl. obično izlazi na *-om* (ili *-em)*, na pr. *dilom* Rap. 78, *govedom* JR. 229, *kolom* Rap. 71, *otajstvom* Lip. 26, *prsom* 176, *tilesom* Mar. 397, *vratom* Rap. 72, *zlom* Mar. 348, — *mišleńem* Knez. 130, *nagnućem* EP. ogl. 527, KP. 99, *napastovańem* Ja. 334, *stvòreńem* Lip. 189, *veseļem* Mar. 71.

Mańe je običan oblik na *-am*: *čudesam* Grd. 26, EP. ogl. 106, *dostojanstvam* Vel. prik. 32, *nagnućam* Grd. 116, *naslađeńam* 171, *nebesam* Knez. 304, EP. ogl. (u posveti), *prsam* Kan. uzr. 168.

Još je rjeđi oblik na *-ima*: *dilima* KP. 25, *dobročinstvima* Ja. 182, *nagnućima* KP. 147, *nebesima* Knez. 148, *stvoreńima* Grd. 32.

A od ovoga oblika opet je rjeđi oblik na *-ama*: *braništama* Tom. živ. 203, *dobročinstvama* Peš. 51, *nebesama* EP. prosv. 102, *vratama* 2, *strašilama* ogl. 295.

Samo od riječi *usta, vrata* našao sam dat. pl. na *-ma*: *ustma* Ja. 325, Lip. 169, 170, *vratma* Hor. 516, Leak. 378, Lip. 187, EP. ogl. 377.

Veoma su rijetki oblici na *-im*, *-ami*, *-i*: *dilim* Mar. 242, *obiležjim* Ja. 93, — *nadahnućami* Grd. 49, *nagnućami* 50, 260, — *dili* Lip. 194, *jajci* JR. 101.

43. Najobičniji je za lok. pl. oblik na *-ih* (često se piše bez *h)*, na pr. *dilih*, *nebesih, srcih, stvoreńih*, *ustih* i t. d.

Znatno je rjeđi oblik na *-ah*: *dilah* Grd. 37, *nagnućah* 274, *ramenah* Mar. 237, *sidrah* Tom. živ. 86, *trgovištah* Peš. 81, *udah* Mar. 253.

Ni oblik na *-ima* ne nalazi se često: *ćućeńima* Ja. 156, *dilovańima* KP. 29, *progonstvima* Leak. 147, *srcima* Grd. 92, KP. 23, *zlameńima* Grd. 41, Ja. 267, Leak. 30.

Slabo se nalazi i oblik na *-ama*: *dobrama* Knez. 49, *kandilama* EP. ogl. 599, *prsama* Peš. 212, *srcama* 189.

Još je rjeđi oblik na *-ma*: *okolostańma* Tom. živ. 223, *ustma* Hor. 347, Ja. 228, *vratma* Knez. 485.

Vrlo su rijetki oblici, kako ih vidimo u primjerima: *društvami* Grd. 284, *naslađeńem* Peš. 76, *obećańam* Vel. up. 6, *razkošjami* Grd. 174, 197, *vratmi* 93, *znameńim* Ja. 238.

44. Za instrum. pl. najčešće se nalazi oblik na *-i*, na pr. *dili*, *imeni*, *koli*, *tilesi*, *zvoni* i t. d.

Rjeđi je oblik na *-ima: čudesima* Tom. gov. 254, *dilima* Grd. 92, Vel. prik. 69, *dilovańima* Ja. 299, *nebesima* Leak. 24, *stvorenima* 15, *zaslužeńima* KP. 36.

Od imenice *usta* vrlo se često nalazi oblik *ustma*, na pr. u Čev. 45, u Kan. uzr. 179, u Lip. 90, u Vel. prik. 11 i t. d. Sasma rijetko imaju druge imenice takav instr. pl.: *dilma* Knez. 320, *kolma* JR. 64, *slovma* Lip. XVI, *vratma* Tom. živ. 220.

Malo potvrda ima za oblik na *-ama: dobrama* Knez. 49, *jedrama* Tom. živ. 62, *prsama* EP. ogl. 45, *stadama* 65, *užetama* Peš. 124.

Vrlo su rijetki oblici, kako ih vidimo u primjerima: *dobrim* Knez. 98, *dobročinstvam* Vel. up. 3, *leđami* Peš. 58, *progonstvam* Vel. up. 62, *razkošjami* Grd. 83, 242, *slovmi* 130, *stablami* 83, *stablam* EP. ogl. 2, *ustmi* Mar. 48.

45. Imenica *doba* upotrebļava se u sredńem rodu: svako *doba* Čev. 67, u drugo *doba* Kan. uzr. 121; isti oblik služi i za gen. sing.: u vrime zimnog *doba* Lip. 98, do ono *doba* Rap. 97, od ono *doba* MR. 27 (u ova dva primjera ne sklańa se dakle ni zamjenica). Za lok. sing. ima KP. oblik *dobu:* ako se po *dobu* vladamo 24, u onom *dobu* 34. — Ova se imenica uzima i u ženskom rodu, te se prema tome i sklańa: gen. sing. *dobe* Čev. 19, JR. 295, akuz. *dobu* Čev. 24. — Imamo napokon i oblik ženskoga roda *dob* u značeńu lat. aetas; potvrditi se može samo gen. sing. *dobi* KP. 27, Tom. gov. 250, Vel. up. 506.

46. Od imenice *drvo* u značeńu lat. arbor ima gen. pl. *drva* u Kan. uzr. 367. U akad. rječniku nema za takav plur. u tom značeńu ni jednoga primjera ni iz slav. pisaca ni iz današńega narodnog jezika, ali iz ovoga imaju tri primjera u Ivekovićevu rječn.; prema tome treba ispraviti ono, što ja u svojoj „gram. i stil.“ 156. kažem, da u značeńu „arbor“ ne može biti plur. *drva*, već samo *drveta* (to sam ja rekao držeći se akad. rječnika).

47. Oblici *očiju*, *ušiju* veoma često služe za gen., a dosta često i za lok., kako ima na pr. lok. *očiju* Leak. 86, Lip. 266, EP. ogl. 380, Tom. živ. 93, — a lok. *ušiju* Ja. 155, Lip. 129, EP. ogl. 234, Rap. 186. — Za gen. mjesto *očiju* nalazi se katkad *oči* (t. j. òčî) Hor. 438, Kan. uzr. 136.

Imenice ženskoga roda. **48.** U dat. i lok. sing. ostavļaju pisci guturale ponajviše bez promjene: *kńigi*, *majki*, *ruki*, *slugi*, *snahi*, *svrhi* i t. d. Mnogo je rjeđe s promjenom: *divojci* Lip. 271, *kńizi*

Kan. uzr. 206, EP. ogl. 350, *majci* Knez. 181, *ruci* Kan. uzr. 76, *snazi* Kan. bog. 193, *svrsi* Lip. 236.

49. Muška lična imena, koja u nom. sing. izlaze na *-a*, imaju vokativ jednak nom.: *Ilija* Rap. 177, *Juda* Čev. 114, Leak. 64. *Luka* MR. 74, *Valerija* Mar. 245. — Druge imenice muškoga roda, koje u nom. sing. izlaze na *-a*, rijetko imaju vokativ jednak nom.: *gazda* MR. 167, *starešina* Lip. 159, *vođa* Čev. 62.

Rijetko ženska lična imena imaju vok. jednak nom.: *Agapa* Mar. 295, *Klara* Knez. 573, *Marija* 341, *Teopista* Rap. 201. Obično imaju takva imena vok. na *-o*: *Ano* Knez. 436, *Barbaro* Kan. bog. 300, *Ivko* MR. 54, *Katarino* Kan. uzr. 143, *Margarito* Vel. prik. 17, *Marijo* Kan. bog. 300, Leak. 323, EP. ogl. 473.

Imenice ženskoga roda s nastavkom *-ica* imaju u vok. sing. *-ico* i *-ice* oboje jednako obično, dakle na pr. *kraļico*, *prijateļico*, *sestrico*, *zaručnico* i *kraļice*, *prijateļice*, *sestrice*, *zaručnice*.

50. U gen. plur. može skrajńe *-a* otpadati samo u stihovima: *divojak'* MR. 44, *godin'* Čev. 115, *poklad'* JR. 77.

Pomično se *a* u gen. pl. nalazi kao i danas, na pr. *divojaka*, *igara*, *molitava*, *zemaļa*. A bez pomičnoga su *a* kao i danas na pr. *pedipsa*, *pritńa*, *smutńa*, *vojska*. Nalazi se ovdje ondje koji primjer bez pomičnoga *a*, kako bi u današńemu kńiž. jeziku bilo neobično: *crkva* Mar. 180, Peš. 63, *igra* Grd. 87, *pisma* Kan. uzr. 221, *usna* Lip. 52, *zemļa* JR. 109.

Dosta se nalazi primjera, gdje gen. plur. izlazi na *-i* imenicama, kojima se osnova svršuje na dva konsonanta: *crkvi* MR. 31, *čavki* 174, *duvni* Lip. 250, *igri* 238, *mazgi* EP. ogl. 385, *nepravdi* Hor. 91, Mar. 337, *prošńi* Lip. 149, *službi* Rap. 168, *uredbi* Leak. 37, Mar. 74, *zamki* Ja. 26, Peš. 136. — Vrlo je rijedak gen. pl. na *-i* od imenica, kojima se osnova svršuje na jedan konsonant: *fali* Ja. 261, *personi* Knez. 6.

Imenice *noga*, *ruka* imaju i za gen. i za lok. plur. (i duala) veoma često oblike *nogu*, *ruku* (pišu se obično *noguh*, *rukuh*). — Oblika *slugu* za gen. (a ni za lok.) pl. nijesam našao, ali sam našao gen. pl. *petu* od „peta“ („od vrh glave do dna *petu*“) u Peš. 71. (Ovaj gen. pl. *petu* — pisan „petuh“ — ima i Brlić u svojoj gram. 60).

51. Najobičniji je za dativ pl. nastavak *-ama*, na pr. *crkvama*, *molitvama*, *suzama*, *ubojicama*, *ženama*.

Nešto je mańe običan nastavak *-am*: *dušam*, *nepravdam*, *slugam*, *udovicam*, *žeļam*.

Katkad izlazi dat. pl. na *-ami: dušami* Leak. 301, *lastavicami* Hor. 55, *mukami* Leak. 218, *nevoļami* Grd. 267, *požudami* 161, *prilikami* Leak. 174, Lip. 189.

52. Za lok. pl. mnogo se upotrebļava oblik na *-ah*, na pr. *dušah*, *kńigah*, *naredbah*, *pismah*, *visinah*.

Gotovo isto tako je običan i oblik na *-ama*, na pr. *daskama*, *kńigama*, *nesrićama*, *protivštinama*, *suzama*.

Sasma je rijedak oblik na *-ami: crkvami* Hor. 519, *državami* KP. 52, *ložnicami* Hor. 15, *prilikami* Leak. 174. Samo u Grd. je ovaj oblik dosta običan: *istinami* 15, *molitvami* 108, *stranami* 112, *zloćami* 40.

Još je rjeđi oblik na *-am: molbam* Knez. 478, *nevoļam* Vel. up. 128, *rukam* Čev. 116, *tugam* Vel. up. 128.

Jamačno su pogrješke: *crkvih* Leak. 174, Mar. 74, *molitavah* 24, *motakah* 204, *zemaļah* Leak. 25, JR. 416.

53. Za instrum. pl. jednako su obični oblici na *-ami* i na *-ama*, dakle *crkvami* i *crkvama*, *godinami* i *godinama*, *molitvami* i *molitvama*, *ženami* i *ženama* i t. d.

Znatno je rjeđi oblik na *-am: dušam* Kan. uzr. 196, *molitvam* Vel. up. 508, *poglavicam* EP. ogl. 587, *sestram* Kan. bog. 288, *zloćam* Knez. 108, *žilam* Lip. 100.

Vrlo su neobični oblici na *-ima: papima* Leak. 224, *psovkima* 85, *pripovidkima* KP. 8, a pogrješka je jamačno: *patrijarkimi* Knez. 355.

54. Od imenica *braća*, *dica* nalaze se pluralni oblici, ali vrlo rijetko: gen. *braća* Peš. 199, 220, instr. *dicama* 179, 183, Tom. živ. 33; — tako je i gen. *dičica* Peš. 110.

Imenice i-*deklinacije.* **55.** Vokativ sing. obično izlazi na *-i*, na pr. *jakosti*, *krvi*, *svitlosti*. Katkad je taj padež jednak nominativu: *jakost* Knez. 460, *krv* 178, *ļubav* 142, *pomoć* Peš. 117, *radost* Čev. 58, Lip. 47, *svitlost* 42.

56. Veoma je običan za instrum. sing. oblik na *-jom*, koji se gotovo u svijeh pisaca nalazi veoma često; samo u nekijeh je rijedak (u Lip., Rap., MR.), a u Vel. rekao bih da ga nema. Iza *b*, *p*, *v* ostaje *j* bez promjene: *skrbjom* Rap. 153, *zobjom* JR. 56, *kapjom* Leak. 89, *krvjom* Hor. 65, Kan. uzr. 97, Mar. 237, *ļubavjom* Čev. 15, Knez. 50, KP. 54, *naravjom* Peš. 44, JR. 347. Nijesam našao *skrbļom, kapļom* i t. d. — Glasovi *l*, *n* prelaze sa *j* u *ļ*, *ń: mišļom* Čev. 67, Knez. 454, *soļom* JR. 316, *jeseńom* 316. — Iza *r* ostaje *j* bez promjene: *stvarjom* Ja. 258, Kan. uzr. 7. —

Kojim je imenicama zadńi konsonant od osnove *d*, *t*, one se u instr. sing. pišu *-djom*, *-tjom*, na pr. *ispovidjom* Kan. uzr. 175, Knez. 15, Mar. 283, *zapovidjom* 76, Peš. 191, Tom. živ. 219, *pametjom* Kan. bog. 14, Mar. 79, Peš. 77, *smrtjom* Grd. 20, Mar. 246, Peš. 134. Da se tu *tj* izgovaralo *ć*, to se razabira iz § 11, gdje je dokazato, da se izgovaralo *pameću*, *smrću*, a to su bez sumńe stariji oblici, i iz ńih se razvilo *pamećom*, *smrćom* pod utjecajem *a*-deklinacije. A ako se govorilo *pamećom*, *smrćom*, onda ne može biti sumńe, da se govorilo i *ispoviđom*, *zapoviđom*. Ovamo idu i vrlo mnogi primjeri pisani *-stjom*, kao što su: *bolestjom* Hor. 29, EP. ogl. 223, Knez. 120, *kripostjom* Ja. 84, Leak. 401, KP. 71, *milostjom* Ja. 147, *mudrostjom* KP. 90, Tom. živ. 19. Da se svuda tu izgovaralo *-šćom*, to sigurno dokazuju slučajevi, gdje je *-šćom* sigurno zapisato: *mašćom* JR. 197, *žalošćom* Ja. 225, Leak. 77, EP. ogl. 70. — Iza *č*, *ž* ostaje *j*: *ričjom* Čev. 80, Leak. 189, EP. ogl. 214, *lažjom* Hor. 4, Mar. 59, KP. 95, *žučjom* Grd. 19, Hor. 85, JR. 400. — Iza *ć* nestaje *j*: *moćom* Leak. 104, 154, Peš. 209, *noćom* Ja. 258, EP. ogl. 246, Peš. 116, *pećom* JR. 383, *pomoćom* Leak. 7, Mar. 98, EP. ogl. 526. U Grd. ima *pomoćom* 118 i *pomoćjom* 114.

Oblik na *-ju* je rjeđi od oblika na *-jom;* u nekijeh pisaca (u Čev., Hor., Mar., Tom.) mislim da oblika na *-ju* nema. U § 10. već je navedeno za oblik na *-ju* dosta primjera, i to od imenica, kojima se nom. sing. svršuje na *b*, *v*, *d*, *t*, *st;* zato će se ovdje navesti nekoliko primjera od drukčijih imenica: *solu* Lip. 157, *stvarju* 202, — *ričju* Grd. 252, Kan. uzr. 193, Rap. 60, Vel. prik. 66, *žučju* Lip. 103, *lažju* 231, *truležju* JR. 403, — *peću* MR. 38 (u sroku!), *pomoću* Ja. 33, Lip. 32, Vel. up. 241 pored *pomoćju* Lip. 64, *moćju* Peš. 192.

57. Oblika na *i* za instrum. sing., na pr. *kosti*, *stvari* nijesam našao. — Tako isto nijesam našao ni jednoga primjera za gen. plur. za *-iju*, kao što je danas *kokošiju*, *kostiju*, *prsiju*. Vidi u § 29. (na kraju).

58. Dativ plur. izlazi na *-ima* i na *-ma*, rekao bih, jednako često, samo je ono prvo običnije iza dva konsonanta, a ovo drugo iza jednoga: *dužnostima* KP. 72, *kostima* EP. 398, *kripostima* Hor. 261, Mar. 284, *lažima* Tom. živ. 202, *mislima* Ja. 214, *moćima* KP. 41, *slabostima* 61, — *bolestma* Lip. 223, *kokošma* JR. 63, *kripostma* KP. 24, *ričma* Grd. 84, Hor. 64, EP. ogl. 105,

stvarma Ja. 17, Kan. uzr. 221, Leak. 102, *zapovidma* Knez. 164, Mar. 292, EP. prosv. 4.

Pogrješan je oblik za dat. pl. *stvarmi* Grd. 287, — a oblika na *-im*, na pr. *kostim*, *stvarim* nijesam našao.

59. Lok. plur. izlazi često na *-ima*, ali običnije iza dva konsonanta nego iza jednoga: *kostima* Rap. 96, *kripostima* Čev. 38. Leak. 156, EP. ogl. 217, *milostima* Lip. 24, Rap. 234, *pogibeļima* KP. 21, *slabostima* Ja. 261, *zapovidima* Peš. 189.

Na *-ma* se nalazi lok. pl. veoma često od imenica *rič*, *stvar*, dakle *ričma*, *stvarma*, rjeđe od imenica *kripost*, *zapovid*, a još rjeđe od drugijeh: *kripostma* Čev. 62, Lip. 220, KP. 67, *zapovidma* Hor. 22, Ja. 208, Leak. 18, *vlastitostma* Vel. up. 125.

Oblik na *-ih* dosta je običan, na pr. *častih* Mar. 92, *kripostih* Kan. uzr. 146, Vel. up. 501, *ludostih* 357, *mislih* EP. ogl. 479, *pogibilih* Leak. 15, Peš. 97, *ričih* Grd. 276, Knez. 175, Vel. prik. 40, *stvarih* Kan. uzr. 165, Lip. 265, Vel. up. 10, *vlastitostih* Lip. 121.

Za lok. pl. na *-mi* mogu navesti samo ova dva primjera: *stvarmi* Grd. 287, *zapovidmi* Lip. 279.

60. Za instrum. pl. nalazi se oblik na *-ima* često od imenica *kripost*, *milost*, dosta često od imenice *misao*, a od drugijeh imenica je ovo svakako najčešći oblik: *mislima* Ja. 12, 410, KP. 25, Vel. prik. 39, *kostima* Leak. 164, *pomoćima* Knez. 480, *slatkostima* 455, *smrtima* Mar. 247, *zapovidima* EP. ogl. 527.

Oblik na *-ma* često se nalazi od imenica *rič*, *stvar* i *kripost*, a od drugijeh tek ovdje ondje koji primjer: *bolestma* Knez. 323, *dužnostma* KP. 51, *ispovidma* Mar. 281, *pogibilma* Rap. 92, *pomoćma* JR. 168, Vel. up. 8, *zapovidma* Grd. 91, EP. ogl. 353.

Veoma su rijetki drukčiji oblici za instr. pl., kao što ih pokazuju primjeri: *kripostmi* Mar. 290, *kripostimi* 292, *misli* Kan. uzr. 38, *prsimi* Knez. 422, *slabošćama* KP. 11.

61. Od imenica na *-ad* vrijedno je navesti oblike: lok. *čeļadma* Peš. 102, *ždribadma* JR. 233, — instr. *čeļadma* MR. 153, Vel. up. 56, *Turadma* MR. 32, *zviradma* Hor. 514 — i *čeļađu* MR. 158, 177. Kan. (vidi u akad. rječn. I, 931a, gdje ima potvrda iz istoga pisca i za dat. *čeļadi).*

62. Imenica *mati* sklańa se kao i u današńemu kńiž. jeziku, samo joj nom. sing. pored *mati* često glasi i *mater*, na pr. u Knez. 701, Lip. 150, EP. ogl. 217, Peš. 89, Vel. up. 129. Tako se i pored *kći* piše u nom. *kćer* Leak. 181, EP. ogl. 98, Peš. 89, Vel.

prik. 69. Oblik *kći* ima Kan. i u vok. sing. (vidi u akad. rječn. IV, 928a). Instr. sing. je *kćerjom (ćerjom)* Čev. 17, Hor. 23, Rap. 147, Tom. živ. 254. Nom. pl. je *kćere* Peš. 148, i akuz. pl. je *kćere* Leak. 138, Peš. 147, JR. 142. Dat. pl. je *kćerama* Lip. 151, tako je i instr. pl. u Lip. 150, a u Knez. 339 *kćerami*. Nalazi se i dat. *kćerma* Lip. 9 i instr. *kćerma* Knez. 367, Rap. 450, EP. ogl. 52.

Pridjevi. 63. Vrlo su rijetki primjeri za neodređene oblike pridjeva, kojima je nastavak u nom. sing. *-ski*, i komparativa. Našao sam samo ove potvrde: *izvrstnija* (mjesto: izvrsnijega) Tom. živ. 31, *junačka* (mj. junačkoga) 12, *mušku* (mj. muškome) Lip. 250, *najčistija* (mj. najčistijega) Tom. gov. 265, *najmańa* (mj. najmańega) Grd. 251, *viteška* (mj. viteškoga) Kan. 108, *žensku* (mj. ženskome) Lip. 250. K tome se može još dodati *druga* (mjesto: drugoga) Grd. 40, *svaka* (mj. svakoga) 84, 201.

Pridjevi na *-ov*, *-in*, na pr. *ńegov*[1], *ńezin*, *Isusov*, *Sofijin* imaju i neodređene i određene oblike gotovo jednako često, dakle na pr. gen. i dat. *ńegova*, *ńezina*, *Isusova*, *Sofijina*, *ńegovu*, *ńezinu* i *ńegovoga*, *ńezinoga*, *Isusovoga*, *Sofijinoga*, *ńegovomu*, *ńezinomu*. Ovo vrijedi dakako i za riječ *ńihov*. — Vrlo je neobično *ńegovi* (mjesto: ńegovoj) u dat. sing. EP. prosv. 50.

64. Da iza palatala u nom. i akuz. sredńega r. stoji *o* mjesto *e*, tome sam našao potvrda samo u jednoga pisca: *jutarńo* Lip. 213, *vikovičńo* 107, 109, 139, 161 (pored *vikovičńe* 7, 186).

65. Gen. (i akuz., kad je jednak sa gen.) glasi na pr. *dobroga*, *našega* i *dobrog*, *našeg*. Jedno se i drugo nalazi u svijeh pisaca; samo je u nekijeh kraći oblik rjeđi od duļega (u Grd., Kan., Knez., Leak., KP., Rap., Tom., Vel.). — Kad se nađu po dva ili po tri oblika, nema pravila, na kojem će mjestu koji oblik stajati.

66. Za dativ sing. muškoga i sr. r. najobičniji je oblik na *-omu (-emu)*, na pr. *dobromu*, *našemu;* mańe je običan oblik na *-om (-em)*, na pr. *dobrom*, *našem*, koji je u nekijeh pisaca sasma rijedak (u Hor., Kan., Rap., Tom., — a u Leak. kao da ga i nema); još se mańe nalazi oblik na *-ome*, na pr. *dobrome*, *velikome*, kojega imaju dosta često samo neki pisci (Knez., Lip., Rap.), a u drugijeh

[1] U ovoj će se glavi govoriti i o zamjenicama, u kojih se razlikuju sva tri roda te imaju oblike zajedničke sa pridjevima; u glavu o zamjenicama metnut će se samo ono, što zamjenicama nije zajedničko sa pridjevima

je mnogo rjeđi. — Kad se nađu jedan do drugoga po dva ili po tri dativa, ne može se uhvatiti pravilo, na kojemu mjestu koji oblik stoji.

Sve, što je sada rečeno o dativu, vrijedi i za lok. sing. muškoga i sr. r., samo treba još ovo da dodam: Ja sam po Slavoniji dosta slušao od pridjeva (i zamjenica) u lok. sing. m. i sr. r. oblik na *-im*, na pr. *dobrim*, *našim*. I Vuk u svojoj kńizi „Pisma Platonu Atanackoviću" na str. 92. spomińe takove oblike: „Neka prostota govori: u *našim* selu, na *dobrim* końu, po *zlim* vremenu, spisateļ neka piše: u *našem* selu, na *dobrom* końu, po *zlom* vremenu". Primjera za *-im* u lok. sing. našao sam samo u Peš., koji ima: *kakvim* 179, *kojim* 110, *kršćanskim* 151, *očinskim* 198, *ovakvim* 95, *ovim* 178, *proročanskim* 127.

67. Sasma je malo potvrda, gdje instrum. sing. m. i sr. r. ima na kraju *e: jednime* EP. prosv. 80, ogl. 302, 362, *kojime* 563, *onime* Lip. 244. MR. 7, *time* Kan. uzr. 82, Knez. 386, JK. 42, MR. 27. U ovoga zadńeg pisca ima sa *svime* (lat. cum. omni) 171, — a adv. *sasvime* nalazi se i u drugijeh: Ja. 264, EP. ogl. 512, Rap. 192, Tom. živ. 249.

Potpuno je osamļen oblik *tizim* u izrazu *sa svim tizim* (t. j. sa svim tim, pored svega toga) u Kan. uzr. 92, 194.

68. Od *savkolik* ima u nom. pl. *svikoliki* Grd. 279, Mar. 217, EP. prosv. 53, Rap. 112, pored toga se nalazi i *svikolici* Grd. 194, Kan. uzr. 70, Lip. 218, EP. prosv. 83, Tom. živ. 128. — Kao *svikolici* načińen je i oblik *ubozi* u Kan. bog. 285, 474, EP. prosv. 53. mjesto *ubogi* od *ubog*.

Iz nom. pl. *svikolici, ubozi* prodrlo je *c, z* i u druge padeže plur.: sviju *kolicih* Kan. bog. 140, Leak. 49, *svikolicih* Knez. 65, *svim(a) kolicim* Kan. bog. 141, Knez. 109, — *ubozih* Kan. uzr. 176, Knez. 459, *ubozim* Kan. uzr. 150, EP. ogl. 590. Ali se nalazi i *ubogim* Grd. 7, EP. ogl. 590.

69. Oblik *sviju* za gen. pl. (od *sav*) veoma je običan. — Završetak *-iju*, što ga ima taj oblik, veoma često u gen. pl. imaju i zamjenice *ovaj*, *onaj;* tako *oviju* ima na pr. Grd. 103, Hor. 357, Kan. uzr. 50, bog. 119, Lip. 295, Tom. živ. 86 i t. d., — *oniju* Hor. 187, Ja. 185, Lip. 10, Rap. 112, Tom. živ. 82, gov. 253 t. d. — Rjeđe, ali opet dosta često nalazi se i gen. pl. *kojiju* Hor. 278, Ja. 254, Rap. 102, Tom. živ. 234, Vel. up. 130, 357. Podosta se upotrebļava i gen. pl. *mlogiju* Hor. 20, 274, Ja. 265, Peš. 46, 53, Tom. živ. 267. Rjeđi je oblik *drugiju* Hor. 6, Ja. 22, 176,

Tom. živ. 68, gov. 249, 255. — Od drugijeh zamjenica i pridjeva nalazi se tek po koji primjer u ovoga ili onog pisca: *dobriju* Ja. 106, Rap. 278, 325, *istiju* Hor. 44, *nikiju* Ja. 287, *ovakiju* Tom. živ. 81, *svetiju* Hor. 32, Tom. živ. 275, 276, *tiju* Lip. 165, 174, *takoviju* Rap. 93, 234, *zliju* Ja. 30, Rap. 123.

Sasma je rijedak gen. pl. na *-iziju*, kao što je *kojiziju* Lip. 190, EP. ogl. 62, 422, Rap. 92, *oniziju* Kan. bog. 2, 8, EP. ogl. 117. 467, *oviziju* Kan. uzr. 33, Lip. 92, 238, EP. ogl. 41, 506.

Za oblik na *-izih* imam samo ove potvrde: *ovizih* Kan. uzr. 176, *onizih* 164.

70. Za dativ pl. upotrebļavaju se oblici na *-ima* i na *-im*, na pr. *dobrima*, *našima* i *dobrim*, *našim*. Običniji je prvi oblik. Kad se sastanu po dva ili po tri dativa pl., nema pravila, na kojem mjestu koji oblik stoji.

Posve je osamļen oblik za dat. pl. *onizima* EP. ogl. 105, a pogrješan je jamačno *svoji* (k prsima *svoji*). Peš. 96.

71. Za lok. plur. najobičniji je oblik na *-ima*, na pr. *dobrima*, *našima*, nešto je mańe običan oblik na *-ih*, na pr. *dobrih*, *naših*, a još se mańe nalazi oblik na *-im*, na pr. *dobrim*, *našim*, kako je na pr. *kojim* Kan. uzr. 15, Lip. 193, *ńegovim* Grd. 192, *obranim*, *pravovirnim* Lip. 24, *svetim* 190, *tvojim* Čev. 116, *vinčanim* Lip. 349.

Vrijedno je dodati, da dosta često oblici na *-ima* i na *-ih* stoje jedan do drugoga, i to tijem redom: u *ovima veselih* dnevih Grd. 92, u *svima* putovih *svojih* Leak. 121, po *samima dobrih* dilih 159, po *ovima svetih* sakramentih Lip. 292, u *svima svojih* dilih EP. ogl. 369, u *svima tvojih* poslovih KP. 17, u nami *nevoļnima ńegovih* sinovih Peš. 104, u *tvojima negrišnih* stvorih 184. Veoma će rijetko biti *-ima* i *-im* jedno do drugoga: u *onima malanim* ručicama Tom. gov. 26.

Katkad se oblik *sviju* upotrebļava i za lok., na pr. u *sviju* državah. Mar. 180, tako je još u Knez. 242, Leak. 57, Lip. 58.

Veoma je rijedak lok. na *-imi*: (u) *kojimi* Ja. 57, (u) *mojimi* Mar. 79, 82, (po) *svetimi* 41.

72. Za instrum. pl. najobičniji je oblik na *-ima*, mańe su obični na *-imi* i na *-im*, a još je mańe običan oblik na *-i*, kojemu evo nekoliko potvrda: *čovičanski* Rap. 300, *kripki* Kan. uzr. 170, *ńegovi* Mar. 78, *prislavni* Lip. 157, *različiti* 140, *tilesni* Kan. uzr. 82, *tvoji* EP. ogl. 130, *veliki* Mar. 234. Kad su dva ili tri oblika jedan do drugoga, nema pravila, na kojem se mjestu koji uzima.

Komparacija. **73.** Već je u § 12. rečeno, da u komparativu iza konzonanta *č*, *š*, *ž*, *r* ponajviše stoji *j*. Mjesto vrlo mnogijeh primjera evo ih samo nekoliko: *jačje* Ja. 10, 154, Kan. uzr. 91, Vel. up. 356, *jačji* Lip. 73, 229, KP. 11. *pričje* (t. j. preče) JR. 51, — *višje* Kan. uzr. 8, 63, JR. 86, *višjega* Lip. 9, *tišji* KP. 8, — *težja* Ja. 34. JR. 112, *težje* Vel. up. 354, *dražja* Lip. 143, 171, — *gorje* Kan. uzr. 53, KP. 37, 79, *gorja* Vel. up. 10, *širja* JR. 240. — Katkad se ovi i slični primjeri nalaze i bez *j*: *jači* Leak. 179, *jače* EP. ogl. 182, *jača* prosv. 3, *najviši* Ja. 168, *najvišemu* Kan. uzr. 15, *brže* Čev. 113, *najteže* EP. ogl. 250, *bliže* Tom. živ. 139, *gore* EP. ogl. 407. Samo prilog *više* piše se često bez *j*, na pr. u Grd. 46, Kan. uzr. 188, Knez. 242, Lip. 163 i t. d.

Iza *ć* obično ne stoji *j*, na pr. *ļući*, *ļuća*, *plići*, *veće*. Rjeđe se i tu nalazi *j*, kako je u primjerima: *većji* Grd. 119, KP. 156, MR. 176, *većja* Grd. 24, *većje* Vel. prik. 66, *većjeg* MR. 24, *vrućje* Ja. 35.

74. Sad ću navesti primjere za komparativ od različnijeh pridjeva vrijedne poradi čegagod, da se zabiļeže. Svuda ću — kratkoće radi — naznačiti samo nom. sing. m. r. mjesto svih ostalih oblika komparativa i superlativa (na pr. *biliji* nema značiti, da se u navedenijeh pisaca nalazi samo taj oblik, nego da se nalazi i *bilija, bilije* i t. d.) — *biliji* Hor. 458, JR. 243, Tom. gov. 358, — *blagiji* KP. 80 (taj oblik ima i Brlić u svojoj gram. 75), — *crniji* Hor. 438, Kan. uzr. 151, bog. 113, KP. 56 (pored *crńi* KP. 65), — *čistiji* Ja. 28, EP. ogl. 141, Tom. gov. 358 (pored *čišći* Grd. 89). — *friškiji* Rap. 289, — *gluhiji* Rap. 69, — *gorčiji* Ja. 78, Leak. 79, EP. prosv. 127, — *kasniji* Grd. 244, JR. 217, — *kripkiji* Knez. 75, Leak. 257, JR. 289 (pored *kripļi* JR. 140 poradi sroka, kako sam pisac u biļeški priznaje), — *krotkiji* Hor. 347 (pored *kročiji* EP. prosv. 51), — *krupńi* JR. 331 (poradi stiha), — *lagļi* KP. 21, JR. 288, MR. 13 (pored *lakši* KP. 25, 156), — *lasniji* Grd. 207, Kan. uzr. 189, Peš. 242 (pored *lašńi* Ja. 13. Knez. 488, Vel. prik. 13), — *masńi* (od: mastan) JR. 230 (poradi stiha), — *mekļi* EP. ogl. 106, Peš. 246, JR. 414 (pored *mekši* JR. 57), — *mrskiji* Leak. 290, KP. 12, 52, — *opačiji* EP. ogl. 440, prosv. 51 (pored *opačniji* Mar. 64, *opakiji* Peš. 55), — *pričiji* (od: prik, t. j. prijek) JR. 346 (pored *pričji* Leak 4, Mar. 280), — *prvļe* (prius) Lip. 21, — *radiji* Ja. 144, KP. 21, — *ritkiji* (t. j. rjeđi) Grd. 170, — *slipiji* Rap. 69, — *srićńi* EP. ogl. 302, — *starji* Čev. 14, 17, Mar. 290, EP. ogl. 297 (pored *stariji* EP. ogl. 80), *sveći* (od: svet) Ja. 326, Leak. 36, Lip. 273, Rap. 103 (pored

svetiji Ja. 6, Kan. uzr. 58, KP. 72) — *tišiji* Peš. 142 (pored *tišji* Hor. 29, Mar. 216, KP. 8), — *tupiji* Lip. 146, — *ubogiji* Mar. 69, — *visokiji* Ja. 9, 93, KP. 44, 153 (pored *višji*, vidi u § 73), — *zdravji* JR. 135, 353 (nije u stihu, — pored *zdraviji* JR. 293), — *žestokiji* Mar. 158, KP. 23, Peš. 142 (pored *žešći* Kan. uzr. 99).

Zamjenice. 75. Za dativ, lok. i instr. plur. nalaze se veoma često oblici *nami*, *vami*; ali ni oblici *nama*, *vama* za ta tri padeža nijesu baš rijetki.

Katkad za dat. pl. služi *nam* kao naglašen, neenklitičan oblik (na pr. k *nam*, i *nam*). Toga ima u Ja. 8, Kan. uzr. 35, Knez. 102, Leak. 151, Lip. 57, Peš. 53. Naglašeno neenklitično *vam* za dat. pl. našao sam samo u MR. 26, ali i tu je poradi stiha. Tako je isto poradi stiha lok. *nam* Čev. 89, instr. *nam* 121, instr. *vam* 45.

76. Poradi stiha nalazi se *ńeg* mjesto *ńega* na pr. u Čev. 44, u JR. 29, MR. 30, 108. U prozi je *ńeg* mjesto *ńega* sasma rijetko: EP. ogl. 219, 386, prosv. 55, JR. 57.

Ni jedne potvrde nijesam našao za akuz. sing. *ń*, *ńga* (na pr. u *ń*, za *ńga)*, već samo *ńega* (ili *ńeg)*.

Mjesto *ńemu* nalazi se *ńem* za dativ sing. samo u stihovima, na pr. u Čev. 73, JR. 49, MR. 36, 135. — Oblik *ńojzi* za dativ sing. sasma je rijedak; ima ga Peš. 247, JR. 74, 416 i MR. 51, 99.

Vrlo je rijedak oblik *je* za akuz. sing. ž. r. Našao sam potvrde samo u Ja. 310, EP. ogl. 53, prosv. 121. 130, Rap. 323. Oblik *ju* se upotrebļava ne samo u afirmativnim, nego i u negativnim rečenicama (na pr. ne vidim *ju*), kako to ima Hor. 349, Ja. 184. Kan. uzr. 193, Leak. 279, EP. ogl. 288, Vel. prik. 69.

U lok. sing. m. i sr. r. ponajviše se uzima oblik *ńemu,* kako je to na pr. u Grd. 25, Hor. 348, Kan. uzr. 135, 180, Lip. 79, EP. ogl. 305. Mnogo je rjeđi oblik *ńem*; ima ga Čev. 59, 137, Grd. 19, Kan. uzr. 8, 97, JR. 9, 82 (u stihovima), MR, 48, 150 (u stihovima). — Oblik *ńojzi* za lok. sing. našao sam samo u MR. 70.

Pored *ńim* u instr. sing. dosta se često nalazi *ńime*, na pr. u Hor. 200, Ja. 22, Kan. uzr. 145, Lip. 197, EP. ogl. 593, Tom. živ. 8. Rjeđe se pored *ńom* nalazi *ńome*, kako je u Kan. uzr. 130, 192, Knez. 490, Lip. 242, Rap. 332, Tom. živ. 273.

Veoma je rijedak oblik *ńiju* mjesto *ńih* u gen. pl.; našao sam ga samo u stihovima, i to u Čev. 121, JR. 10, 57, 199. Još je

rjeđi gen. pl. *ńiha* Ja. 58. (I *ńiju* i *ńiha* kao gen. pl. pored *ńih* ima Brlić u svojoj gram. 95).

Mjesto *ńima* veoma se rijetko za dativ pl. nalazi oblik *ńim*, kako je u Rap. 344; ima ga i Čev. 78, JR. 36, 232, MR. 81, ali samo poradi stiha. — Vrlo je neobičan i dat. pl. *ńimi*, što ga ima Grd. 15, Lip. 6, Mar. 60, 114.

Za akuz. pl. kao naglašeni oblik ponajviše služi *ńih;* znatno je rjeđi oblik *ńe*, koji se nalazi i sam i s prijedlozima (na pr. na *ńe);* ima ga Leak. 18, 65, Mar. 55, JR. 8, 243, MR. 11, 108, Vel. up. 124 i t. d. — Rijetko se nalazi i *je* kao enklitički oblik za akuz. plur. (mjesto *ih* ili *jih*)*;* ima ga na pr. Čev. 139, Knez. 220, Mar. 207, Peš. 191, JR. 85, MR. 101. Taj se oblik *je* nalazi i u KP. 25, ali na kraju ķnige među popravcima pisac to *je* popravļa u „jih“.

Za lok. pl. gotovo svagda služi oblik *ńima*, vrlo rijetko *ńih,* kako je u Kan. uzr. 16, 212 i u MR. 119. U Čev. 79 nalazi se *ńim*, jamačno poradi stiha.

Za instrum. pl. može se reći da služi samo oblik *ńima*. Veoma su rijetki drukčiji oblici za taj padež: *ńi* (ili *ńih?)* Lip. XIII („za ńi“, t. j. za ńima), — *ńim* Čev. 79, 121 (na oba mjesta u stihu), *ńimi* Grd. 206.

77. Osobina je slav. pisaca, da rado upotrebļavaju pune zamjeničke oblike ondje, gdje smisao traži enklitičke. Mjesto velikoga mnoštva potvrda navest ću ih samo nekoliko: hrana tilu ništa ne hasni, kada *ńu* oslabiti želudac izbaci. Hor. 280, — ako uzgladuje neprijateļ tvoj, nahrani *ńega*, ako žeđa, napitak daj *ńemu*. Leak. 367, — ugledavši Josip braću svoju udiļ *ńih* poznade. EP. ogl. 86, — on je *mene* proždrti pripravan bio, ali ti, gospodine moj, branio si *mene*. Peš. 96, — ne okusi se ploda od ovoga stabla, jerbo će nauditi *tebi*. 188, — kada se uztuže otci i matere, recite *ńima*. Rap. 123, — ovo je nauk nebeski, koga *nama* meštar božanstveni meće prid oči. 145, — s gorkošćom ćuti one stvari, koje su *ńoj* suprotivne i koje *ńoj* nisu po ćudi. Tom. gov. 140. S ovijem stoje u svezi i onaki slučajevi, gdje pisci upotrebļavaju nominativ ličnijeh zamjenica, a upravo ne bi trebalo: upravi moje noge, da *ja* ne zabludim. Knez. 8, — zato je dostojno, da se *mi* vazda ponizimo. EP. ogl. 563, — ukazavši Isus nesrićnu svrhu bogatca postavi *on* još veći strah u svoje učenike. 581. Kako slav. pisci i u konjugaciji često upotrebļavaju pune oblike mjesto enklitičkijeh, to će se vidjeti u §-ima 111, 115.

78. Mjesto *sebi* rijetko se upotrebļava oblik *si*, koji se nalazi samo u gdjekojih pisaca: Hor. 45 („idite i kupite *si*"), 277, Ja. 28, 85, 304, EP. ogl. 473, Tom. živ. 43, 290.

Nalazi se po gdjekoji primjer, gdje se i u akuzativu mjesto *se* uzima *sebe*: Peš. 99 („kad je vidio *sebe* u tolikoj tuzi"), Rap. 102 („kako *sebe* jest pripravio"), 103, 159.

79. Od zamjenica *moj*, *tvoj*, *svoj* veoma su obični kratki oblici *moga*, *tvoga*, *svoga* (*mog*, *tvog*, *svog*), *momu*, *tvomu*, *svomu* (*mome*, *mom* i t. d.); ti se oblici nalaze u svijeh pisaca i mnogo su običniji od duļijeh oblika *mojega, tvojemu* i t. d., koji se nalaze tek u gdjekojega pisca, i to rijetko, kako je na pr. *mojega* Kan. uzr. 47, Peš. 87, *mojemu* Kan. uzr. 33, Leak. 145, *mojem* Peš. 171, *tvojega* Grd. 32, Ja. 179, Rap. 159, *svojega* Mar. 61, Peš. 99, *svojemu* Hor. 353, *svojem* Grd. 274.

80. Za nom. (i akuz.) sing. m. r. veoma se često nalaze oblici *ovi*, *oni*, i to u svijeh pisaca; ali u većine pisaca češće ili rjeđe nalaze se i oblici *ovaj, onaj*. Katkad se mjesto *taj* može naći u gdjekojega pisca *ti*: Lip. 54, 189, Knez. 472, EP. ogl. 24, prosv. 88, Peš. 169, Rap. 144, JR, 13, 437. — Veoma je rijedak za nom. (i akuz.) sing. m. r. oblik *ta* (mjesto *taj*); našao sam ga samo u Kan. uzr. 16, 57, 179, bog. 122.

Po analogiji zamjenica *ovaj*, *onaj* dobivaju dosta često, osobito iza prijedloga, oblici zamjenice *taj* na početku vokal *o*, na pr. *otaj* Mar. 238, *ote* 20, KP. 40, *oto* Mar. 269, *ota* 55, *oti* 73, — k *otomu* Čev. 5, MR. 82, k *otom* Knez. 73, JR. 400, k *otome* Knez. 190, nad *oto* JR. 249, od *otoga* Knez. 488, Mar. 207, od *ote* 295, s *otim* Čev. 47, Ja. 218, JR. 168, MR. 119, s *otom* Rap. 92, za *oto* Ja. 231, za *otu* Mar. 239, zaradi *otih* 10.

81. Zamjenica *tko* ponajviše se piše sa *t*; sasma rijetko bez *t*: *ko* EP. ogl. 557, prosv. 88, Peš. 64, *kogod* EP. ogl. 124, Peš. 82, pa tako je i *niko* EP. ogl. 29, Peš. 81. Ali i ta dva pisca češće pišu *tko*, *nitko*. Peš. pače ima dativ *nitkomu* 127. — U instr. sing. obično je *kim*, mnogo rjeđe *kime*, kako je u Kan. bog. 116, JR. 16, MR. 85.

82. Pisci pišu *što* i *šta*, ali je prvi oblik nešto običniji. Pored *ništa* može se naći i *ništo*, na pr. u Grd. 7, 272, Hor. 345, Kan. uzr. 33, 174, Lip. 250. Vrlo je rijedak oblik *ništ* Hor. 39, 440. — Češće se nalazi *svašto* negoli *svašta*; prvi oblik ima Grd. 259, Ja. 16, KP. 129, MR. 75, 124, a *svašta* ima Peš. 213, ima ga i KP.

27, ali ga pisac na kraju kńige među popravcima popravļa u *svašto*.

U gen. nikad se ne nalazi oblik *česa*, a rijedak je i oblik *čega*: Ja. 133, 324, Knez. 119, 157, EP. ogl. 74, 488. Ponajviše se mjesto *čega* uzima *šta*, kako je na pr. u Ja. 291 („niti će *šta* izvanskog žuditi"), JR. 323, 346, Tom. živ. 33, 97 („imao se je *šta* bojati"); *šta* mjesto *čega* nalazi se i iza prijedloga, na pr. od(a) *šta* KP. 186, Rap. 141, JR. 139, Tom. gov. 21, Vel. prik. 21, radi *šta* Čev. 16, Ja. 262, EP. ogl. 503, Peš. 93.

Oblika za gen. *ičega*, *koječega*, *ničega*, *svačega* mislim da nema, već samo *išta* (EP. ogl. 234), *koješta* (MR. 17), *ništa* (veoma često), *svašta* (JR. 250).

U lok. se gotovo svagda uzima *čemu*, kako je na pr. u Čev. 73, Grd. 165, Kan. uzr. 47, Lip. 214, Vel. prik. 65. Oblik *čem* je veoma rijedak, ima ga Čev. 45 poradi stiha. Prema *čemu* je i *ničemu* Kan. uzr. 154, *svačemu* Ja. 276, KP. 12, Peš. 201, 221. Vrlo su neobični oblici *ništa* i *ništu*: ovo nam dade Bog, kad nas iz jednoga *ništa* stvori, gdi bi drugojače morali u našemu *ništu* ostati. Leak. 16.

U instrum. ponajviše se uzima oblik *čim*, mnogo rjeđe *čime* Čev. 37, Lip. 227, 295, JR. 246, MR. 77, Tom. gov. 136.

83. Od zamjenica *koji* nalaze se i duļi i kraći oblici, t. j. *kojega (kojeg)* i *koga (kog)*, *kojemu (kojem)* i *komu (kome, kom)*, ali kao da su kraći oblici običniji.

U oba Reļkovića nalaze se poradi stiha ovakovi stegnuti oblici: *koj* (mjesto: koji u nom. sing.) JR. 216, 235, *ko* (mjesto: koje u nom. i akuz. sing.) MR. 52, 130, *koj* (mj. kojoj), JR. 28, *ku* (mj. koju) MR. 107, *kom* (mj. kojom) JR. 333, MR. 25, *ke* (mj. koje u nom. pl.) MR. 60, 116, *kih* (mj. kojih u gen. pl.) MR. 105, *kim* (mj. kojim u dat. i lok. pl.) JR. 69, 440 i t. d. Ovaj zadńi oblik nalazi se i u Rap. 87, ali također u stihu.

Nijesam našao *kojigođ*, *štogođ* i t. d., već samo *kojigod*, *štogod* i t. d.

Brojevi. 84. Od *dva* se često nalazi gen. *dviju*, i to ponajviše za ženski rod (na pr. svađa *dviju* matera), kako je na pr. u Kan. uzr. 31, Leak. 95, Peš. 118, JR. 40, MR. 25, Tom. živ. 21, gov. 23, Vel. up. 490. Rjeđe se *dviju* uzima za muški i sredńi rod, kako je u Kan. uzr. 75, JR. 25, Tom. živ. 85, 285, Vel. up. 250. — Vrlo je rijedak gen. *dvih*: od *dvih* vrsti Kan. bog. 119, 476. iz *dvih* stvari JR. 431, — a oblika *dvaju* nijesam našao.

Oblik *dviju* služi i za lok., ali vrlo rijetko: na *dviju* daskah. Lip. 184.

Oblik se *dvama* slabo nalazi. Evo svijeh primjera, što sam ih našao: *dvama* gospodarom služiti. Grd. 276, EP. ogl. 359, ovima *dvama* kraļem prikaza. 455, po *dvama* stvarma. prosv. 116, ovima *dvama* uzrocima običaju se izgovarati. Grd. 169, s *dvama* sinovma. EP. ogl. 211. među *dvama* baščama. prosv. II, 89, među *dvama* četama 129, među *dvama* prijateļi. KP. 67.

Mnogo je običniji oblik *dvima,* koji se upotrebļava za sva tri roda, i to u dat., lok., instr. Potvrde za dat.: Čev. 20, Hor. 76, Lip. 17, Kan. uzr. 194, Peš. 130, Rap. u predgov., Tom. živ. 5, gov. 134, — za lok.: Kan. uzr. 106, i u akad. rječn. II, 915b, Lip. 279, Rap. 93, — za instr.: Grd. 194, Hor. 358, Kan. uzr. 190, bog. 125, Knez. 221, Leak. 146, Rap. 102, 201, JR. 431, MR. 9, Vel. prik. 59.

Veoma je rijedak oblik *dvim*: služiti *dvim* gospodarom. Vel. up. 334.

Mjesto *obadvi* (t. j. obadvije) ima Lip. 170, 285 *obedvi.* Za gen. imam potvrde: *obadviju* u Leak. 195, Mar. 77, Peš. 53; svuda je tu uzet oblik za ženski rod, a za pomiješane rodove, t. j. za muški i za ženski, služi *obadviju* u Knez. 439, Tom. gov. 249 („smrt *obadviju* roditeļa"). U Vel. up. 126. stoji: *obedviju* naravi. Vrlo se rijetko uzima *obadvih, obidvih: obadvih* očiju iskopańe. Peš. 89, *obidvih* (t. j. muškoga i ženskoga). MR. 54. — Za lok. nemam primjera, a za dat. i instr. su ove: *obadvima* (t. j. duhovima) hoće da su poslušni i s *obadvima* (t. j. duhovima) da govore. EP. ogl. 359, s *obadvima* krili. Hor. 41, s *obadvima* (rukama) Kan. uzr. 247, EP. ogl. 344, među *obedvima* voļama Vel. up. 126.

85. Za gen. od broja *tri* služi oblik *triju* u muškom i ženskom rodu (a jamačno i u sredńem, za koji nemam primjera). Gen. *triju* ima Kan. uzr. 38, bog. 301, Knez. 6, Lip. 15, 221, Mar. 91, 292. Rap. 177, Vel. 484.

Mnogo ima potvrda obliku *trima* u dat., lok., instr. za sva tri roda; a oblik *trim* je veoma rijedak, i to samo za dativ: Knez. 358, Lip. 28.

86. Mjesto *četiri* ima Peš. *četir* 98, 245 (pored *četiri* 110), a Vel. ima *četeri* (vidi u akad. rječn. II, 5a). Za gen. se nalazi oblik *četirih* u Kan. (vidi u akad. rječn. II, 3a) i *četiriju* Lip. 11. Za dativ: *četirima* Kan. (u akad. rječn. II, 3b), Knez. 160. Za instr.

četirim MR. 21, *četirma* JR. 23, Vel. up. 256, *četirima* Tom. gov. 228.

Kad brojevi *dva*, *tri*, *četiri* stoje s kojim prijedlogom, slav. pisci ih često sklańaju, na pr. između *dviju* planina. Leak. 95, među *obedvima* voļama. Vel. up. 126, od prvih *triju* zapovidi. Lip. 221, s *trima* četama. Leak. 100, s ovima sve *četirima* nesrićama. Tom. gov. 228. Ali ima dosta primjera, gdje se rečeni brojevi stojeći s prijedlozima ne sklańaju: radi *dva* uzroka. Grd. 207, nahodeći se među *dva* reda zatvoreni. Tom. živ. 150, klečeći na *obadva* kolina. Lip. 144, iz *tri* vrila. Peš. 137, teku sa *četiri* kraja. MR. 22 i t. d.

Malo se nalazi primjera, gdje se rečeni brojevi ne sklańaju, kad nijesu združeni sa prijedlozima: na pošteńe trijest i *tri* godine, koje je živio Isukrst na svitu. Lip. 488, u ustih *dva* ili *tri* svidoka. Mar. 4, u sjedińeńu *dva* srca. KP. 67, ńegove države doticale su se *tri* mora. Tom. živ. 68, sastanak ova *dva* principa. 285, voļe općene sve *tri* kipa (t. j. trima „kipovima“ sv. trojice) Tom. gov. 144.

87. Vrlo malo ima primjera, gdje se brojevi 5, 6, 7 i t. d. sklańaju: *sedmimi* (instr.) Knez. 334, *dvanaestim* (instr.) EP. ogl. 551, *dvanaestima* (dat.) Kan. (u akad. rječn. II, 921a), *dvanaestima* (instr.) Kan. (u akad. rječn. ibid.), Knez. 388.

88. Genitiv od *dvoje* glasi *dvoga* EP. ogl. 127, Peš. 153, — *dvojga* Leak. (u akad. rječn. II, 929b), Mar. 16, JR. 431, — *dvojega* MR. (u akad. rječn. ibid.). Za dativ ima primjer *dvojima* (t. j. mužu i ženi). Knez. (u akad. rječn. ibid.).

Pored *obadvoje* (Grd. 125, Leak. 42, KP. 7, Peš. 83) nalazi se češće *obodvoje*[1]: Ja. 50, Kan. uzr. 21, bog. 119, Lip. 98, Rap. 195, JR. 335, MR. 42, Vel. prik. 90. Sasma su neobični oblici *obidvoje* Peš. 192, *obodvo* MR. 91, 92 (na oba mjesta u stihu). — Za gen. sam našao oblike *obadvojga* Grd. 279, 287, Mar. 50, *obodvojga* JR. 353, *obodvojega* Kan. bog. 284, *obodviju* (t. j. muža i žene) Rap. 84. — Za dat. i instr. nemam primjera, a za lok. sam našao oblike: *obadvomu* Leak. 116, *obadvojmu* Vel. (u akad. rječn. II, 929b), *obodvima* Rap. 84.

Za deklinaciju brojeva *troje*, *četvoro* i t. d. nemam nikakvoga primjera.

---

[1] Kao što je u tome obliku *o* između *b* i *d*, tako se nalazi i *obodvojica* MR. 132, *obodvojice* Lip. 57, *obodvojici* Čev. 20, Lip. 41, MR. 9.

*

89. Oblik *sto* upotreblava se i uz druge brojeve: dvi *sto* Kan. bog. 298, Tom. živ. 68, tri *sto* Kan. uzr. 63, bog. 298, pet *sto* Tom. živ. 270, šest *sto* Kan. bog. 284, sedam *sto* 284, devet *sto* MR. 157. -- Uz brojeve *dva* i *tri* nalazi se i oblik *sta:* dvi *sta* EP. ogl. 111, Peš. 79, tri *sta* Čev. 101, EP. ogl. 289, MR. 30. — Često se nalazi i oblik *stotina* uz druge brojeve: dvi *stotine* Lip. 217, Tom. živ. 77, tri *stotine* Lip. 191, Rap. 120, četiri *stotine* Tom. živ. 77, pet *stotina* 233, šest *stotina* 265, sedam *stotina* Vel. up. 121, osam *stotina* EP. ogl. 453.

Slabo se nalazi oblik *hiļada,* kako je u primjeru: *hiļada* zala izhodi. Vel. (u akad. riječn. III, 598a). Mnogo je običniji oblik *hiļadu,* na pr. ova me pritńa većma plaši nego *hiļadu* paklenih muka. Kan. uzr. 42; tako je i u Lip. 48, KP. 49, Peš. 220. Taj se oblik nalazi često i s prijedlozima, na pr. pokora od *hiļadu* godina. Kan. bog. 297, ovo bih ja mogao s *hiļadu* događaji potvrditi. Lip. 174. Tako je i u Ja. 332, Lip. 244, KP. 84, Rap. 92, Tom. živ. 228, Vel. prik. 70. Mjesto genitiva, koji nije združen s prijedlogom, stoji *hiļadu* u primjeru: posvetilište *hiļadu* nevoļa. Peš. 173.

90. Brojevi 21—99 imaju među sobom riječcu *i:* trideset *i* devet. Čev. 19, pedeset *i* dva. Lip. 110, sedamdeset *i* tri. Mar. 51 i t. d.

Kako se slažu brojevi 101—999, to se vidi iz primjera: sto trideset *i* sedam. Čev. 111, tri sto sedamdeset *i* šest. Kan. uzr. 63, sto devedeset *i* jedan. Knez. 659, sto *i* sedamdeset. Leak. 88, tri stotine dvaest *i* jedan 88, šest stotina dvadeset *i* pet. Mar. 62, dvi sta *i* petnaest EP. ogl. 111, dvi sta *i* pedeset *i* pet. 341, šest stotina šestdeset *i* šest. Peš. 79, dvisto *i* petdeset. Tom. živ. 68.

Primjeri za brojeve veće od 1000: sedam hiļada, tri stotine, devedeset *i* pet. Leak. 87, devet hiļada *i* sedam stotina. EP. ogl. 189, šest hiļada, šest stotina, šesdeset *i* šest. Rap. 186, hiļadu *i* pet stotina. Tom. živ. 48, šesnaest hiļada, dvi stotine *i* osamdeset *i* sedam. 215, četiri hiļade, sto *i* četrdeset *i* šest. 215.

Primjeri za redne brojeve: sto četrdeset *i* sedmoj Čev. 112, dvadeset *i* drugomu. Hor. 346, hiļadu, šest sto *i* pedeseto. Kan. bog. 284, hiļadu, sedam sto, dvadeset *i* devete. 284, dvadeset *i* četvrtoga. Mar. 136, devedeset *i* devete. Peš. 111, dvadeset *i* sedmoga. Tom živ. 91, četrdeset *i* prve. Vel. up. 130.

U rednijem brojevima katkad se i prvi broj deklinira: *dvadesetoga* i petoga. Mar. 94, *devedesetoga* i drugoga. Tom. živ. 2.

Konjugacija. Glagolski oblici uopće. *Infinitiv.* **91.** U svijeh pisaca inf. ima na kraju *i*, na pr. *nositi*, *kupovati*, ali to *i* može i otpadati: *nosit*, *kupovat*, i taki se oblici nalaze u nekijeh pisaca češće, u nekijeh rjeđe, a u nekijeh veoma rijetko.

Prezent. **92.** Osim *hoću* (ne ću), *mogu* ima u 1. l. sing. *u* samo još oblik *veļu*, koji se nalazi samo u MR. 40 (u sroku!).

Veoma rijetko 1. l. plur. s veznikom *da* ima imperativno značeńe: *da složimo* (coniungamus), *da slavimo* (laudemus) Lip. 32, *da odgovorimo* (respondeamus) 155, *da iđemo* (eamus) 210, *da se razgovorimo* (colloquamur) Rap. 51, *da priporučimo* (commendemus) 180, *da okrenemo* (vertamus) Tom. gov. 100.

Aorist. **93.** Gotovo u svijeh pisaca aorist je posve običan; slabo se nalazi dakako u ńigama, koje se malo bave prošlošću, već više sadašńošću, takove su ńige Knez. i KP. U Tom. živ. vrlo je rijedak aorist, i ako gotovo sva ta ńiga pripovijeda prošle događaje; malko je obićniji aor. u Tom. gov.

U svijeh pisaca, koji aor. obilno upotrebļavaju, nalazi se mnogo primjera, gdje je to vrijeme načińeno od trajnijeh glagola, pa takav aor. ima dakako značeńe imperfekta. Evo samo nekoliko primjera iz nekolicine pisaca: *ļubih* Kan. uzr. 146, *molih* Vel. prik. 72, *ļubi* (2. l. sing.) Knez. 475, *služi* (2. l. sing.) 475, *broji* (3. l. sing.) Čev. 19, *pisa* (3. l. sing.) 13, *prorokova* (3. l. sing.) Leak. 77, *tražismo* Mar. 61, *govoriste* Vel. prik. 82, *ļubiste* Kan. uzr. 158, *slaviste* Mar. 94, *činiše* Hor. 6, *nosiše* Vel. up. 485, *padaše* Leak. 107.

Vrlo rijetko 1. l. sing. izlazi na *e*, t. j. izjednačeno je s 2. i 3. licem sing.: *potepe* (se) Peš. 198; — još imam tri primjera, ali sva tri su u sroku: *leže* Čev. 79, *ostade* MR. 92, *pomete* (se) 24.

I to je vrlo rijetko, da 3. l. sing. aorista ima na kraju *-še*, što je očevidno zavučeno iz imperfekta: *cviliše* Čev. 16, *pofališe* 57, *mraziše* (se) MR. 180, *progoniše* Leak. 83, 202, *prolaziše* Hor. 181, *uputiše* MR. 153.

Imperfekt. **94.** Imperfekt je u svijeh pisaca rjeđi od aorista, i to stoga, što se mjesto imperfekta često uzima aorist od trajnijeh glagola; a koji pisci rijetko upotrebļavaju aorist, u ńih je još rjeđi imperfekt.

Jamačno su pogrješke, kad se imperfekt tvori od svršenijeh glagola: *obradovaše* (se, 3. l. sing.) EP. ogl. 575, *obujmaše* (3. l. sing.) Kan. uzr. 197, *primļaše* (3. l. sing. od: primiti) Rap. 61.

Veoma je malo primjera, gdje 2. i 3. l. sing. nema na kraju *še: bija* (eras) Čev. 99, *bija* (erat) 7, 99, Peš. 167, *govora* (dicebat) KP. 120, *ļubļa* (amabat) Peš. 189, *htija* (volebas) JR. 396, *htija* (volebat) 218, *zbija* 396.

Vrlo su neobični primjeri sa *še* na kraju 3. l. plur. imperfekta: *bijaše* (erant) Hor. 6, 45, 190, *hotijaše* (volebant) 18, *dolazaše* (veniebant) Leak. 97.

Veoma je rijetko *-hmo* mjesto *-smo* u 1. l. plur. imperfekta: *bijahmo* Kan. uzr. 91; *h* može ispasti kao i inače: *bijamo* Kan. uzr. 123, *imadijamo* 92, *iđamo* Vel. prik. 95 (u sroku!).

Imperativ. **95.** Oblik *budi* ne služi samo za 2. l. sing., nego često i za treće, na pr. fala *budi* Bogu. MR. 116, — tako je i u Kan. uzr. 49, Knez. 355, Mar. 87, Peš. 68. Što Lip. 149, 151 ima: *sveti* se ime tvoje, *pridi* kraļestvo tvoje, *budi* voļa tvoja, to je uzeto iz katoličkoga očenaša.

Oblik za 1. l. plur. imper., na pr. *čujmo*, *metnimo*, *pišimo* i t. d. veoma je običan u slav. pisaca.

Riječcu za pojačivańe imper. *der* umeće EP. u pluralne oblike: *gledajderte* ogl. 323, *motriderte* 113, *paziderte* prosv. 51, *privrnidermo* 4, *upitajdermo* 2. U sing. ne može dakako biti drukčije nego na pr. *poslušajder* prosv. 81.

Particip prez. **96.** Svi slav. pisci dekliniraju ovaj particip, neki rjeđe, neki češće, a neki veoma često, na pr. *putujuća*, *čekajuće*, *dolazećega*, *virujućih* i t. d. Po svoj prilici je to prema lat. jeziku. — Vrlo se rijetko u deklinaciji ovoga partic. nalaze neodređeni oblici: *bolujuću* (dat. sing.) Kan. uzr. 69, *štijuću* (dat. sing.) 58, *umiruća* (akuz. sing.) bog. 27, *visuća* (akuz. sing.) Knez. 365.

Gotovo svi pisci odbacuju skrajńe *i* ovoga participa, ali ne baš vrlo često, na pr. *braneć, putujuć*, *tražeć*, *videć* i t. d.

Od svršenoga glag. *doći* pisci dosta često tvore partic. prez. sa značeńem lat. „venturus“ ili „futurus“. Tako je *dojduća* Čev. 20, KP. 45, *dojduće* Hor. 181, Ja. 63, *dojdućega* KP. 26, 123, *dojdućih* Ja. 177 i t. d. I od drugih svršenih glagola nalazi se katkad partic. prez. sa značeńem participa perf. I.: svrhu koga *smilujući se* (= smilovavši se) otac nebeski poslo je anđela. Hor. 84. Takovi su ovi primjeri: *isproseća* Knez. 359, *pokarajući* Kan. bog. 132. *pokoseći* Peš. 146, *povirujući* EP. ogl. 323, *rodeći se* Knez. 369, *smilujući se* Peš. 53, *umruć* Kan. uzr. 65. Rijetko ovaki oblici imaju značeńe sadašńe trajno: *ganućima* (= gibajućima) Grd. 252,

minuća (= prolazna) Kan. uzr. 10, 14, *zamameća* (= zamamļiva) Peš. 212.

Dosta se često pisci u tvorbi participa prez. pometaju te ispred *ć* pišu *e* mjesto *u* i obrnuto. Primjeri: *čujeći* Peš. 5, *išteći* Mar. 158, *lažeći* Peš. 76, *plačećoj* Knez. 220, *smijećega* Rap. 57, *šaļeći* EP. ogl. 38, *zovećega* Grd. 47, *zoveći* Mar. 14, — *bižući* Knez. 482, *držuć* 320, *kipuća* Kan. uzr. 58, *letućih* EP. ogl. 314, *svitući* Knez. 89, *visućega* Rap. 450. — Nalazi se i drukčijih pogrješaka u tvorbi ovoga participa, ali vrlo rijetko: *bižajući* Rap. 285, *dilovajući* Knez. 483, *nastojajući* Kan. uzr. 54, *psovajućega* Tom. gov. 106, *vojevajući* Knez. 219.

Ovamo stavļam tri priloga na *-e*, koji su po svojem postańu upravo participi prez.: *hote* Lip. 259, *nehote* 239, *muče* 256.

Particip perf. I. **97.** Za sklańańe ovoga participa nijesam našao primjera.

U oba Reļkovića našao sam dosta primjera za ovaj partic. bez skrajńega *-ši*, ali samo u stihovima: *došav* JR. 69, MR. 30, *posluživ* JR. 247, *propustiv* MR. 138, *prodav* 140, *rekav* JR. 14, *skočiv* MR. 67, *srušiv* 30, *stigav* JR. 64, *udariv* MR. 30, *zgrabiv* 44. Ovaki se oblici nalaze još samo u Ja., ali rijetko: *odbaciv* 60, *uzam* 138, *zabaciv* 8. Pisci ove oblike uzimaju sasvijem kao priloge, t. j. ne gledaju, kojega je roda i broja subjekt.

Podosta se nalazi primjera za ovaj particip od trajnijeh glagola, i ti oblici ponajviše znače isto što i partic. prez., na pr. Božju milost pofalite ńega iz srca *ļubivši* (= ļubeći). Lip. 14. Takvi su i ovi primjeri: *brinuvši* (se) Grd. 108, *imavši* EP. ogl. 494, *iskavši* Tom. živ. 61, *ktivši* Lip. 138, *mogavši* Mar. 85, *podnosivši* EP. ogl. 485, *praštavši* Tom. živ. 194, *vezavši* Rap. 126, *znavši* Peš. 171. — Mnogo rjeđe imaju ovaki oblici prošlo značeńe, kako je *slušavši* Tom. živ. 288, *uzimavši* Knez. 81.

Pasivni particip. **98.** Dosta se često ovaj particip tvori od neprelaznijeh glagola: *dogodit* („stvari *dogoditih* priobraćańe"), Tom. živ. 60, *izginut* 232, *izčeznut* Peš. 70, *otvrdnut* Grd. 209, Hor. 83, Kan. uzr. 27, Vel. up. 245, *padnut* Peš. 59, *popucan* Lip. 115, *probliđen* Tom. gov. 253, *uvenit* JR. 225, *zabluđen* Hor. 31, Peš. 231 („ova *zabluđena* ovca").

Glagolski oblici po vrstama. Prva vrsta. *Prvi razred.* **99.** Mjesto *susresti* (susristi) nalazi se u dva pisca inf. *susriti*, i to u Ja. 291, Tom. živ. 267. — Ispor. u Vuka inf. od istoga korijena *obreti* (se).

Od glag. *pasti* pišu svi prez. *padem*, *padeš* i t. d.; isto tako *upadem*, *propadeš* i t. d. Rijetki su oblici *padnem*; *padneš (upadnem)*; nalaze se na pr. u Grd. 87, EP. ogl. 186, 253, 539, KP. 22, 82, 183. Za oblik *panem* potvrda je samo u MR. *popanem* 100. U Ja. 243. nalazi se 3. l. sing. prez. *susrite* (pored *susritne* 323), a u JR. 58 *srite*, — u KP. 68 *susriju* (3. l. pl., t. j. susretnu). Od *sisti* (t. j. sjesti) imamo u prez.: *sidemo* Kan. uzr. 187, *sidu* JR. 101, Vel. prik. 32.

Za imperativ bilježim oblike: *popadi* JR. 325, *zasidimo* Vel. prik. 49, — a za imperfekt *jiđahu* Grd. 244.

Za particip perf. I. nalaze se oblici: *dovedavši* EP. ogl. 542, *najidavši* (se) 59, *odvedavši* Mar. 16, Rap. 395, MR. 21, *podbodavši* Tom. živ. 22, *sidavši* Kan. uzr. 96, Leak. 142, EP. prosv. 87, 103, *susritavši* Rap. 171, Tom. živ. 13, 203 (pored *susritnuvši* gov. 26), *uvedavši* Mar. 236. — Od *potkrasti* nalazi se *podkravši* Mar. 257, a od *pasti* je veoma običan oblik *pavši* Hor. 281, Leak. 23, EP. ogl. 518, Peš. 99, Rap. 162: tako je i *upavši* Grd. 206, EP. prosv. 113, Rap. 49, *dopavši* EP. ogl. 453; — ali se nalazi i *padnuvši* Kan. uzr. 131, Rap. 401, Tom. živ. 366, *upadnuvši* Rap. 49.

Od *krasti* pas. partic. ponajviše glasi *kradjen*: *kradjeno* Kan. bog. 132, *nakradjeno* JR. 248, *ukradjena* Leak. 182, *ukradjeni* Lip. 257, *ukradjeno* 256, Hor. 58. Oblik sa *-d-* našao sam samo jedan: *ukradenu* Lip. 254. U istoga Lip. 131 ima i oblik *izjiđena* (t. j. izjedena).

Drugi razred. **100.** Glagoli od korijena *nes* imaju u svijeh pisaca inf. na *-niti*, dakle *doniti*, *izniti*, *odniti* i t. d. Znatno su rjeđi infinitivi: *donesti* Kan. uzr. 259, Lip. 213, KP. 105, *odnesti* Ja. 225, Kan. uzr. 249, Leak. 135, KP. 32, *podnesti* Ja. 93, Rap. 72.

Aorist od tijeh glagola gotovo je svagda na pr. *donesoh*, *donese*, *odnesosmo* i t. d. Vrlo su rijetki kraći oblici: *podni* (3. l. sing.) Kan. uzr. 241 (u stihu), *razniše* Čev. 72 (u sroku), *uzneše* Mar. 292.

Za imperfekt imam samo primjere: *pasaše* EP. ogl. 404, *tresaše* 512.

Za partic. perf. I. našao sam primjere: *donesavši* Kan. uzr. 181, EP. ogl. 131, Rap. 177, Vel. up. 507, *iznesavši* Mar. 206, *odnesavši* 13, *protresavši* Kan. bog. 19.

Partic. perf. II. obično glasi na pr. *donio*, *donila*, *odnilo*, *podnili* i t. d. Znatno su rjeđi oblici: *donesao* Rap. 51, *iznesao* MR. 49,

odnesao Lip. 206, Rap. 332, *odnesla* 333, *podnesli* Kan. bog. 293, *zanesla* uzr. 37, 190.

Pas. partic. glagolima od korijena *nes* svršuje se svagda na *-šen*, na pr. *donešen*, *iznešena*, *odnešeni* i t. d. Tako je i *protrešen* Ja. 119, *izgrižen* Lip. 268, *progrižena* JR. 318, *izvežene* 51. — Vrlo su rijetki oblici: *raztreseno* Ja. 285, *izvezeni* EP. ogl. 132.

Glagol, kojemu Vuk u riječn. piše inf. *spȁsti*, a prez. *spásêm*, ima u svih slav. pisaca većinu oblika po IV. vrsti, dakle: *spasiti*, *spasim*, *spasih*, *spasio*. Po 2. razredu I. vrste tvori se pas. partic. *spasen* Kan. bog. 6, Knez. 453, *spasena* Leak. 41, EP. prosv. 51, Peš. 2, *spaseni* Leak. 159, Rap. 99, *spasenu* Mar. 20, *spasenog* Peš. 234. S tijem je u svezi i glagolska imenica: *spaseńe* Grd. 282, Hor. 501, Vel. up. 506, *spaseńa* Mar. 49. — Posve je osamļen primjer *spašeni* Hor. 44.

Treći razred. **101.** O tom razredu imam vrlo malo reći: *crpe* (3. l. plur.) Ja. 169, *zacrpsti* 15, *zaduben* Peš. 208, — *pliti* (t. j. pļeti) JR. 310, *plije* (3. l. sing.) 267, 306, *pliju* (3. l. pl.) 268, *opli* (2. l. sing. imper.) 267. — O glagolu *živjeti*, koji često ima prezent po ovome razredu, vidi u §. 107.

Četvrti razred. **102.** Kao što danas ima glagola, kojima se korijen svršuje na *g* ili na *k*, pa mogu inf. imati i po ovome razredu i po II. vrsti, tako ih ima i u slav. pisaca. Nalazi se na pr. *dići (podići)*, *maći (izmaći)*, *stići (dostići)*, *dotaći*, *vrći (podvrći)* i *dignuti (podignuti)*, *smaknuti (izmaknuti)*, *stignuti (dostignuti)*, *dotaknuti*, *podvrgnuti* i t. d. Još dodajem ovdje infinitive *preći* (t. j. prezati końe) JR. 234, 278, *utrći* 234, Kan. uzr. 185. — JR. 324 ima i 3. l. plur. *pregu* (t. j. prežu).

Pored *možeš*, *može*, *možemo*, *možete* nalazi se jednako često i *moreš*, *more*, *moremo*, *morete*. — Nijesam našao *-r-* u glagola složenijeh sa prijedlogom, nego ili sa *-ž-* ili po II. vrsti, na pr. *pomožeš*, *uzmože* ili *pomogneš*, *uzmogne*. Dodajem još oblike *uzmogu* (1. l. sing.) Knez. 167 i *mož* (3. l. sing.) Rap. 132, — ali ovaj će drugi oblik biti štamparska pogrješka mjesto *može*.

Od *reći* je prezent trojako: *rečem*, *rečeš*, — *reknem*, *rekneš* i *rekmem*, *rekmeš* (ovaj je treći oblik analogija prema *otmem*, *uzmem*, *počmem*). Potvrda prvome i drugome obliku, koji su jednako obični, ne treba, već samo trećemu, koji se nalazi samo u nekoliko pisaca: *rekmem* Rap. 93, 163, Vel. prik. 17, 57, *rekmeš* Lip. 273, Rap. 285, *rekme* Knez. 16, 171, Lip. 49, 337, EP. ogl. 530, KP.

108, Rap. 156, 322, *rekmu* Lip. 50, 148, *izrekmem* KP. 89, *izrekme* EP. ogl. 270.

Prema inf. *vrći* nalazi se 3. l. sing. prez. *vrže* u Kan. uzr. 212 i u JR. 341 (u sroku!); nalazi se i *odvrgnem* Ja. 296.

Pogrješke su za 3. l. pl. prez. oblici *teču* Peš. 160, *strižu* JR. 210.

Glagoli *strići* i *žeći* imaju u imper. *ž*: *striži* JR. 400 (u sroku!) *odstriži* 241, *žeži* Hor. 36, Knez. 129, Lip. 136, JR. 415, *razžeži* Ja. 82, 182, *užeži* 85, Kan. uzr. 209, bog. 17, Lip. 42, *užežite* Kan. uzr. 63, *zažeži* Lip. 41. — Od *odvrći* je imper. *odvrzi* Ja. 297, Peš. 7 (pored *odvrgni* Knez. 204).

Za koje je glagole malo prije rečeno da inf. mogu imati i po ovom razredu i po II. vrsti, oni aorist imaju običnije po ovome razredu nego po II. vrsti. Običniji su dakle oblici: *digoh, digosmo*, *odmakoh*, *odmakoše* i t. d. nego li *dignuh*, *dignusmo*, *odmaknuh*, *odmaknuše* i t. d. — Ovamo se mogu dodati još aorisni oblici od glagola, kojima se korijeni svršuju na *g* ili na *k*, ali im ili nigdje ili bar u slav. pisaca nema potvrde za inf. po ovome razredu: *kleče* Kan. uzr. 205, *klekoše* Lip. 247, *pukoše* Kan. uzr. 137, *puče* Leak. 52, 173, *proteže* MR. 5, *pritiskoše* EP. ogl. 38.

Od *moći* nalazi se u Peš. 184, 232 aor. *mogadoh*. — Isti glagol ima u nekolicine pisaca imperfekt *mogadijah*: *mogadijaše* Kan. uzr. 7, 137, Lip. 48, 263, EP. ogl. 62, 449, Peš. 215, Rap. 78, Vel. up. 482, *mogadijahu* Kan. uzr. 92, 138, EP. ogl. 77, 105. Običniji je oblik *mogah*, *mogaše*.

Kao *mogaše* načińeni su i oblici *tekaše* EP. ogl. 374, *pekaše* 429. Za imperfekt na *-ijah* imam samo primjer *tecijaše*. Lip. 101.

Za partic. prez. nemam drugo šta da navedem osim *strižući* JR. 230, *mogadijući* (od: moći) EP. ogl. 509, 578, prosv. 65, Rap. 267.

Glagoli, o kojima je govor na početku ovoga §-a, imaju partic. perf. I. i po ovom razredu i po II. vrsti, dakle *digavši* i *dignuvši*, *stigavši* i *stignuvši*; tako je i *klekavši* pored *kleknuvši* i t. d. Dodajem još ove primjere: *utiskavši* Mar. 250, *zavrgavši* MR. 104. To isto vrijedi i za partic. perf. II.: *digao*, *digla* i *dignuo*, *dignula*, *dotakao*, *dotakla* i *dotaknuo*, *dotaknula* i t. d. Tako je i *pritisla* EP. prosv. 81 (pored *pritisnula* MR. 178). — Partic. perf. I. inače glasi kao i danas: *rekavši*, *mogavši*, *obukavši*, *sažegavši* i t. d.

Kako je pas. partic. danas *dignut*, *taknut*, *pritisnut* i t. d., tako je i u slav. pisaca. Prema tome je i *pomognut* Knez. 324. — Od *vrći* je pas. partic. *vržen* Grd. 113, — *odvržen* Ja. 212, *odvrženi* 147, *podvržen* 201, *podvržena* KP. 22, MR. 99. Sasma je rijedak

ovaki oblik od drugijeh glagola ovoga razreda: *podižen* EP. ogl. 356, *pomožen* Knez. 656. Pogrješke su: *pomogńeni* Knez. 423, *rastegńeni* 33.

Peti razred. **103.** Glagoli *početi*, *začeti* i drugi takovi imaju u svijeh pisaca u prez. i u imper. na kraju osnove *m*, dakle *počmem*, *počmeš*, *začme*, *počmi*, *začmite* i t. d. Tome odgovara, što iterativni dotični glagoli imaju također *m*: *počimati*, *začimati*, prez. *počimam*, *začimam* i t. d. Samo sam u dva pisca pored *m* našao *n*: *počnimo* Kan. bog. 15, *začne* 113, 118, *počneš* Knez. 62, 367, *započne* 124, *počne* 367.

Glagol *žeti* (metere) ima u svijeh pisaca prez. *žańem*, *žańeš* i t. d., samo u EP. našao sam ovakove oblike: *žeńem*, *žeńeš*, ogl. 600, *žeńe* 213, 214, *nažeńete* prosv. 130.

U partic. perf. I. od *uzeti* je *uzamši*, na pr. Čev. 31, Kan. uzr. 75, 136, Lip. 49, 230, Peš. 99, Vel. up. 127. Oblik *uzam* našao sam samo u Ja. 138 i u JR. 41, 176. — Od *početi* je obično *počamši*, kako ima na pr. Ja. 67, EP. prosv. 83, Peš. 129, 181, Tom. gov. 248; tako je i *započamši* Leak. 12. Oblik *počevši* zabiležio sam samo u Mar. 102. — Kao *uzamši* i *počamši* načińeno je i *prijamši* (t. j. primivši) u Kan. uzr. 170.

U tom se participu pisci kašto pometaju te pišu oblike za cijelo pogrješne: *počmavši* (t. j. počevši) Rap. 182, 345, 346, *zakunuvši* (t. j. zaklevši) Lip. 270, *napniv* (t. j. napev, napevši) JR. 234, *popnav* (t. j. popev, popevši) 415.

Od *požeti* našao sam oblik pasivnoga participa *požveno* MR. 108.

Šesti razred. **104.** Ponajviše izlaze glagoli ovoga razreda u inf. na *-rti*, na pr. *doprti*, *razdrti*, *umrti* i t. d., rijetko na *-riti*, kako je na pr. *opriti* (se) Tom. živ. 44, 292, *umriti* Kan. uzr. 89, Leak. 50, EP. ogl. 350, Rap. 289, MR. 91.

Prema današńemu kńiž. jeziku neobični su gdjekoji oblici prez.: *obazrimo* (se) KP. 79, *zrije* (maturescit) Peš. 167, JR. 325 (u sroku!), *sazrije* 276, *dozriju* Peš. 243.

U 2. i 3. l. sing. aor. često se svršuje oblik na *-r*: *obamr* Lip. 218, *obastr* EP. ogl. 123, *potr* 201, *prostr* 276, Lip. 128, Mar. 5, *prožđr* Lip. 232, *razdr* 233, *satr* Mar. 270, EP. ogl. 447, Rap. 192, *umr* Čev. 129, Lip. 118, EP. ogl. 593, prosv. 77, Rap. 359. Često se nalazi *-r-* i u drugijem licima aor.: *prostrsmo*, *razastrsmo* Čev. 57, *razdrše* Lip. 274, *sadrše* Leak. 77, *umrše* Lip. 247, EP. ogl. 211. Dosta se često nalazi u 2. i 3. l. sing. aor. *-ri* mjesto *-r*: *prostri* Mar. 202, Peš. 185, *prožđri* EP. ogl. 105, MR. 153, *razastri*

EP. ogl. 404, *umri* Knez. 475, Leak. 79, EP. ogl. 302, Tom. gov. 253. Vrlo je rijetko *-ri-* u drugijem licima aor.: *zastriše* Grd. 208.

U participu perf. I. svagda je *-r-*: *doprvši* Mar. 219, *obastrvši* EP. ogl. 482, *odadrvši* 377, *prostrvši* Kan. uzr. 39, Lip. 144, *umrvši* EP. ogl. 192, prosv. 28, Rap. 69, Tom. živ. 24.

U nom. sing. m. r. participa perf. II. pišu pisci ponajviše na kraju *-ro*: *proždro*, *razdro*, *satro*, *umro*. Jamačno su pisci te oblike tako i govorili, dakle ne na pr. *umŕo*. Katkad se na kraju nalazi *-ao* (analogija prema *došao*, *rekao* i t. d.?): *podastrao* Mar. 247, Peš. 66, *umrao* Knez. 445; još je rjeđe *-io*: *umrio* MR. 90 (u sroku!); prema tome je *oprili* (su se) Tom. živ. 241. Oblik *obazrio* (se) Rap. 201 odgovara današńemu kńiževnom *obazreo* (se). U EP. ogl. 349 nalazi se „*potero*“, koje se vaļada ima čitati *potŕo*, ali to je jedini takav oblik, što sam ga našao.

Pas. particip od *satrti* glasi *satrven*, *satrvena* (veoma često), pa prema tome je i *iztrven* EP. prosv. 5, *otrvena* Peš. 62. Neobično je *proždrveni* EP. ogl. 410, *satreno* Kan. uzr. 88. Nalaze se i oblici na *-t*: *obastrt* EP. ogl. 205, 482, Rap. 144, *izdrti* KP. 55.

Sedmi razred. **105.** Glagoli *umiti*, *razumiti* imaju u prez. dvojako: *umijem*, *razumijem* i *umim*, *razumim*; duļi oblici kao da su nešto običniji. — Od *smiti* je prez. ponajviše kao i u današńem kńiž. jeziku *smijem*, *smiješ* i t. d., rijetko je drukčije: *smimo* KP. 16, *smidu* Čev. 118 (u sroku!), EP. ogl. 144. — Glagol *vapiti* ima *vapijem*, *vapiješ*; vrlo rijetko po IV. vrsti: *vapi* KP. 120. — Glagol *diti* (t. j. djeti) ima u JR. ovake oblike (koji svi stoje u sroku): *diješ* 91, *dije* 101, 399, *diju* 222, 243; tako je i *odije* 412, 414. U EP. ogl. 479 nalazi se *nadiju* (od: naditi).

O imperativnijem oblicima na pr. *pi* ili *pij*, *štite* ili *štijte* vidi u § 2.

Od glagola *smiti* (t. j. smjeti) u aoristu su dvojaki oblici: *smismo* Čev. 131, Kan. uzr. 53, *smiše* Mar. 10, — *smide* Čev. 6, Mar. 300, EP. ogl. 129, Rap. 403, JR. 224, *smidoše* Mar. 32.

U EP. ogl. nalaze se od glag. *razumiti*, *smiti* ovi oblici za impfkt: *razumļaše* 476, *smidijaše* 386, *smiđaše* 500. — Od *biti* (esse) impfkt je obično *bijah*, *bijaše*. Pored toga se nalazi i kraći impfkt: *bih* („starcu *bih* ja vazda mio“) Čev. 137, *biše* (eras) MR. 28, *biše* (erat) Čev. 30, Kan. bog. 24, Leak. 27, EP. ogl. 267, Rap. 124, JR. 407, MR. 159, *bihu* (erant) EP. ogl. 10, 34. Za 3. l. sing. pored *bijaše* i *biše* nalazi se katkad i oblik *bi*; ima ga Čev. 101 („Lado bi krivi bog kod naroda iliričkog“), EP. ogl. 8, 214, prosv.

90, MR. 9, 24. Tu *bi* znači lat. „erat"; običnije taj oblik znači lat. „fuit". t. j. upravo je aorist; to ima na pr. Grd. 34, Mar. 62, EP. ogl. 326, Peš. 111. U Kan. uzr. 95 nalazi se *bi* u značeńu lat. „fuisti" („ti *bi* moguća"). U 3. l. plur. aor. oblik *biše* nalazi se dosta često: Čev. 93, EP. ogl. 17, 217, MR. 31, 158. — Jamačno je pogrješno 3. l. sing. impf. *biše* od *biti* (percutere) u EP. ogl. 120.

U istoj kńizi 597 ima i pogrješni oblik za partic. prez. *bijuć* (od: biti, esse).

Koji su oblici pas. participa od glagola ovoga razreda obični u današńemu kńiž. jeziku, ńih ima i u slav. pisaca, na pr. *bijen*, *razbijen*, *odbit*, *dobit*, *dobiven*, *čuven*, *odiven*, *proliven*, *prolit*, *razvijen* i t. d. Vrijedno je zabiļežiti: *čujen* Leak. 22, *nečujenim* Mar. 245, *razumļen* EP. ogl. 464, *razumļeni* Lip. 56, *proštivena* Tom. živ. 32, *samlivenu* JR. 97, *mlita* 160.

Druga vrsta. 106. U svijeh pisaca izlazi inf. na *-nuti*, a pored toga imaju gotovo svi pisci češće ili rjeđe također oblik na *-niti*: *briniti* (se), *digniti*, *okreniti*, *poginiti*, *spomeniti* i t. d.

Prez. ponajviše glasi na pr. *dignem*, *digneš* i t. d. Sasma se rijetko nalazi prez. na *-im*: *briniš* (se) Ja. 72, Mar. 203, *brini* (se) Grd. 201, *brinite* (se) 198, *mahni* (se) Lip. 81, *opočinite* Vel. prik. 52, *poginite* Grd. 204, *posrni* Ja. 295, *uskrsni* 132.

U aoristu se nalaze oblici i po ovoj i po IV. vrsti, dakle ne samo *dignuh*, *metnusmo*, *poginuše* i t. d., već također: *dirni* (3. l. sing.) Mar. 226, *metniše* 61, 392, *osvani* (3. l. sing.) 48, JR. 237, *prioniše* EP. ogl. 443, *takni* (3. l. sing.) Leak. 6, *poveni* JR. 82, *zovni* Leak. 144. — Kojim glagolima u inf. ispred *n* ispada *d* ili *t*, oni aorist mogu imati po I. vrsti: *pogibe* Leak. 191, EP. ogl. 205, 267, *pogiboše* Leak. 191, *odkide* Lip. 208, *skide* 92, *skidoše* 104, *ukide* MR. 30.

Partic. perf. I. ima ne samo *-nu-*, nego i *-ni-* (navodim potvrde samo za ovo drugo): *metnivši* Tom. živ. 28, *okrenivši* Vel. prik. 24, *prionivši* Ja. 222, *spomenivši* Tom. živ. 213, *uzdahnivši* Mar. 271, *utonivši* Grd. 10.

Tako i u partic. perf. II. nalazimo i *-nu-* i *-ni-* (navodim potvrde samo za ovo drugo): *ganio* Knez. 56, *metnio* Grd. 162, Tom. živ. 10, *metnili* 13, 222, *okrenio* Grd. 119, *poginili* Hor. 267, Vel. up. 244, *poginilo* Tom. živ. 265. — Od *otvrdnuti* ima pravilno po II. vrsti *otvrdnuo* Rap. 144, *otvrdnuli* Hor. 81, *otvrdnulo* 100, ali

se nalazi i bez *-nu-*: *otvrdli* EP. ogl. 536, Rap. 144, *otvrdlo* Kan. bog. 117. Tako je bez *-nu-* i *smrzla* (se) Lip. 126.

I u pasivnom participu nalazimo oblike i s *-nu-* i s *-ni-* (navodim potvrde samo za ovo drugo): *metnit* Mar. 20, *izmetnita* 258, *dodirnite* Knez. 110, *spomenitom* JR. 184, *spomenitih* 190, *stisnite* 97, *uzdignite* Hor. 265. Sasma su rijetki oblici na *-ńen: nagńeni* JR. 29, *opomeńen* Ja. 143, Knez. 452.

Treća vrsta. 107. U 3. l. plur. prez. nalazi se kašto na kraju *-u: bižu* Rap. 465, *boju* (se) Ja. 171, *držu* Peš. 135, *kleču* 53, *nastoju* Ja. 11, *razletu* (se) Rap. 465.

U impfktu se često nalaze nastavci *-ijah*, *-ijaše: ćutijaše* Mar. 285, *hitijaše* EP. ogl. 338, *smrdijahu* 29, *vidijah* Rap. 139, *vidijaše* Mar. 272, *želijaše* EP. prosv. 29. Mnogo je rjeđi kraći oblik: *žeļaše* EP. prosv. 88, 109.

Pasivni particip u 1. razredu ove vrste vrlo rijetko izlazi na *-it: želit* Tom. živ. 82, *želito* gov. 26, *poželito* KP. 53. — Glagol *držati* ima u pas. partic. *-an*, rjeđe *-at: držan* EP. ogl. 500, *držani* Mar. 36, *pridržana* Leak. 46, *zadržane* JR. 82, — *držati* Hor. 6, *zadržat* Mar. 283.

Glagol *bditi* ima u prez. obično *bdim*, *bdiš* i t. d.; rjeđe je ovako: *bdije* Rap. 153, *bdiju* Ja. 87. Partic. prez. je *bdeći*, *bdeća*.

Od *vriti* je prez. *vrijem*, *vriješ* i t. d. Vrlo rijetko *vrim: vri* (3. l. sing.) JR. 342, 376.

Glag. *živiti* ima prez. *živim*, *živiš* i t. d., pored toga ima često i *živem*, *živeš* . . . . *živu*, a prema tome i partic. prez. *živući*.

Četvrta vrsta. 108. Dosta ima primjera, gdje 3. l. plur. prez. zlazi na *-u: oblaču* Ja. 87, *odvratu* Peš. 202, *oplinu* Grd. 105, *poklonu* Leak. 29, *progonu* Rap. 30, *ronu* Peš. 145, *strepu* 52, Rap. 15, *tražu* Ja. 212, *učinu* Leak. 96, KP. 156, *uzbunu* Tom. gov. 137. Vrlo rijetko su prema ovakome 3. l. plur. načińena druga lica: *iskorene* (3. l. sing.) Leak. 4, Tom. živ. 62, *promine* (3. l. sing., u sroku!) JR. 53, *učinemo* Leak. 159, *učine* (3. l. sing.) 180, 345.

U impfktu glasovi *s*, *z* ne prelaze u *š*, *ž*, već ostaju: *dolazaše* Leak. 113, *donosaše* Mar. 136, *izlazaše* Rap. 147, *mrzaše* Kan. uzr. 146, EP. ogl. 11, *mrzahu* 572, *nosaše* Čev. 16, Lip. 217, *prolazaše* EP. ogl. 371, *prosaše* 273, Kan. uzr. 110, *visaše* Lip. 100, *vozahu* Rap. 112.

Dosta često izlazi impfkt na *-ijah*, *-ijaše*, na pr. *činijaše* Kan. uzr. 190, *čistijaše* EP. ogl. 386, *gubijaše* Peš. 127, *hodijaše* Rap.

453, *hodijahu* 71, Grd. 257, Kan. uzr. 46, *progonijaše* Peš. 144, *vodijaše* Mar. 91. Nalaze se i oblici kao u današńemu kńiž. jeziku: *ļubļah* Peš. 179, *mišļah* 187, *vođaše* Mar. 96, 241.

Pas. particip vrlo često izlazi na *-it*, na pr. *izgubit* — *izgubita* — *izgubito*, *ļubit*, *oslobodit*, *stvorit*, *učinit* i t. d. Pored toga se često nalaze i oblici *izgubļen*, *stvoren*, *učińen* i t. d. — Od *baciti* glasi pas. partic. obično *bacen*, *bacena*, *izbacen*, *odbacena* i t. d., kako se nalazi na pr. u Grd. 19, 180, Kan. bog. 3, 22, Knez. 477, 538, Rap. 127, JR. 243, Vel. up. 241. Rijetko je *bačen*, *bačena*, kako je u Lip. IV, Peš. 99, 126. — Kao što je u *bacen* ostalo *c* bez promjene, tako ostaju katkad bez promjene i konsonanti *s*, *z*: *gazene* JR. 247, *kvasena* 250, *porazeno* Peš. 75, *porazeni* Tom. gov. 255. — Ovdje je mjesto, da se spomenu i primjeri: *podjarmenu* Ja. 308, *umrtven* Kan. uzr. 220, *neumrtveno* Ja. 10.

Glagoli *iskorijeniti*, *oskvrniti*, *promijeniti* nalaze se po II. vrsti: *izkorenuti* Grd. 124, Ja. 77, Lip. 275, KP. 38, Peš. 156 (tako je i *ukorenut* Čev. 132), *oskvrnuti* KP. 54, *oskvrnuo* Grd. 163, *oskvrnuti* 284, *prominuti* Ja. 38, 162, 234. Ali ima oblika od tijeh glagola i po IV. vrsti,

Od glag. *mniti*, *sniti* vrijedno je zabiļežiti oblike: *mnim* Vel. prik. 65, *mni* (3. l. sing.) up. 508, *mneći* 128, 352, *mliđahu* EP. ogl. 584, *snije* (3. l. sing.) EP. prosv. 27.

Peta vrsta. 109. Glag. *dati* ima prez. češće *dadem*, *dadeš* nego *dam*, *daš*; tako je i u aor. običnije *dadoh*, *dade* nego *dah*, *da* To isto vrijedi i za složene *prodati*, *zadati* i t. d. Oblika *dadnem*, *dadneš* nijesam našao.

Od *imati* je prez. *imam* i *imadem*, u aor. je običnije *imadoh* od *imah*, u impfktu je običnije *imadijah* od *imah*; u partic. prez. nalazi se *imajući* Kan. uzr. 88, Tom. živ. 69 pored *imadijući* EP. ogl. 180, 479, prosv. 103, Rap. 278. Kad je taj glag. zanijekan, jednako je obično *ne imam* i *nejmam*, a tako i u drugijem oblicima; vrlo je rijetko *nemam*: *nema* Čev. 31 (u sroku!), Grd. 270.

Od *stati* je aor. *stah* i *stadoh*; to isto vrijedi i za složene, na pr. *postati*, *ustati* i t. d., a i za glag. *nestati*.

Glag. *znati* ima prez. *znam* i *znadem*, aor. *znah* i *znadoh*; to vrijedi i za složene, na pr. *poznati*. U impfktu je *znah* i *znadijah*, u partic. prez. ponajviše *znajući*, katkad *znadijući* (EP. ogl. 314). U MR. 157 nalazi se 3. l. plur. aor. *znadiše*.

U JR. nalaze se od *sažgati*, *užgati* ovi oblici prez.: *sažgu* 44, *užgu* 255, *užge* 329.

Od *vaļati* (valere) je prez. *vaļam*, *vaļaš*, na pr. u JR. 25, 228, u MR. 75, 105. Često se nalazi i *vaļadem*: *vaļade* Knez. 385, EP. ogl. 282, 395, prosv. 69, JR. 14, 86, *vaļadu* 38, 214, MR. 49.

Od *morati* nalazi se aor. *moradoh*: *morade* Mar. 242, KP. 43.

Slav. pisci sprežu neke glagole po 1. razredu V. vrste, koji u današńemu kńiž. jeziku idu po 2. razredu. Primjeri: *dotica* (3. l. sing. prez.) Peš. 166, 241, *doticaju* 241, *doticamo* Leak. 177, *doticajući* Lip. 246 (pored *dotiče*, *dotičući* 247), *drhtajući* Peš. 162, *drhtajuću* 143 (pored *drhće* 163), *odmicate* Grd. 123, *odricaš* (se) Ja. 198, *odricajući* (se) Tom. živ. 298, *pedipsaš* Peš. 194, *pedipsaj* 1, *pomagajući* Grd. 102, *pomagajuće* Peš. 172, *podpomagajući* 133. (pored *pomažu* 153, *podpomažu* 134), *poticate* Kan. uzr. 193, *poticaju* 174, *potica* Peš. 169, 206, *uzdisajmo* Grd. 289. — Dodajem još: *pomagaj!* (uzvikujući u nevoļi) Grd. 34, *pomagajte!* Kan. uzr. 160.

Osobina je slav. pisaca, što oni iterativne glagole, koji u inf. izlaze na *-ińati*, *-irati*, ponajviše sprežu po 1. razredu V vrste, na pr. *spomińam*, *spomińaš* . . . . *spomińaju*, *umiram*, *umiraš* . . . . *umiraju*. Drugi su takvi glagoli *opomińati*, *proklińati (zaklińati)*, *raspińati*, *izvirati*, *prodirati (razdirati)*, *prostirati*, *proždirati*, *satirati*. Rijetko se nalazi kao u današńemu kńiž. jeziku: *spomińem*, *spomińeš*, *umirem*, *umireš* i t. d. Dvojica pisaca nekoliko puta mjesto *ń* pišu *n* u iter. glagola, koji inače u inf. izlaze na *-ińati*: *opomina* Kan. uzr. 20, Vel. prik. 55, *proklina* up. 245, *spomina* prik. 12, *spominaš* Kan. uzr. 70, *spominate* Vel. prik. 38, *spominaju* 33, *spominati* Kan. 46, 188, *spominao* 31, 111, *zaklinam* Vel. prik. 26, 46, *zaklinati* 21.

Medju osobine slav. pisaca ide i to, što oni od glagola, koji se u inf. svršuju na *-avati*, tvore prez. na *-ajem*, partic. prez. na *-ajući*, na pr. *obećavati*, *obećajem*, *obećaješ*, *obećajući*. Takovi su još: *običavati*, *oblakšavati*, *približavati*, *promišļavati (razmišļavati)*, *uzdržavati (zadržavati)* i dr. Katkad se ipak nalaze i oblici na *-avam*, *-avajući*, na pr. *obdržavaju* Mar. 288, *obećavam* Knez. 55, *običavaš* Peš. 93, *običavaju* 244, *približava* 247, *promišļavajući* MR. 7, *uzdržavaš* Knez. 90, *uzmložava* MR. 167.

Ovdje od glagola 3. razreda V. vrste navodim nekoliko oblika, koje je poradi čegagod vrijedno zabiļežiti: *hrvaju* (se) Mar. 51, *hrvu* (se) 54, Peš. 221, *hrvući* (se) Mar. 169, *hrvajućem* (se) Peš. 222, — *odagni* (repelle) 234, *izagnam* Rap. 145, *izagnaj* 147, — *peraše* (lavabat) EP. ogl. 413, — *zovijahu* (vocabant) prosv. II, 127.

U pas. participu običniji je oblik na *-an* nego li na *-at*, koji se u nekijeh pisaca ili nikad ne nalazi ili se nalazi vrlo rijetko; evo mu nekoliko potvrda: *dat* Rap. 42, *nadvladat* Hor. 201, *odrizat* Mar. 240, *poderata* EP. ogl. 175, *pokazate* Leak. 13, *pomilovat* 144, *poslatoga* Hor. 188, *svitovat* EP. ogl. 326, *uzmložato* Tom. živ. 8, *zaklata* Leak. 42.

Šesta vrsta 110. Iza palatala često ostaje *o: bičovan* Knez. 204, Rap. 223, *bičovao* Knez. 237, Leak. 133, *pijančovati* Hor. 520, *prijateļovati* Ja. 20, EP. ogl. 135, 264, prosv. 3, *prijateļovale* ogl. 98, *prijateļovao* 569. Ispor. i *bičovańe* Kan. uzr. 190, *bičovańa* Rap. 177. Nalazi se i *e: bičevan* Kan. uzr. 24, 96, *bičevao* bog. 290, *kraļevati* Ja. 80, 94.

U pas. partic. mnogo je običniji nastavak *-an* od nastavka *-at*, kojemu su potvrde: *kamenovat* EP. prosv. 4, *razlučivato* Tom. gov. 359.

Glagoli na *-ivati* obično imaju u prez. *-ujem*, u imper. *-uj*, u partic. prez. *-ujući*, na pr. *napuńujem*, *odbacuj*, *istražujući* i t. d. Ali pored toga nalaze se dosta često i oblici na *-ivam*, *-ivaj*, *-ivajući*, na pr. *dokazivamo* Ja. 13, *istraživa* Čev. 31, *izvršiva* Knez. 62, *naslađivam* Peš. 136, *odbacivam* Knez. 76, *osvojivaju* EP. ogl. 536, *potiskivaju* Ja. 258, *procińivaju* Grd. 129, *uznemirivaju* Peš. 92, *zafaļivamo* Kan. uzr. 53. — *izvršivajmo* Grd. 38, *oplakivaj* 110, *ožalošćivaj* Ja. 92, — *izpitivajuć* Tom. živ. 212, *kazivajući* Kan. uzr. 118, *obsluživajući* Hor. 194, *prikazivajuć* Knez. 73, 101.

Dodatak konjugaciji. 111. U 3. l. sing. pored *jest* nalazi se dosta često *jeste*, na pr. u Knez. 12, 136, Leak. 335, EP. ogl. 86, 249, prosv. 69, JR. 10, 440. Vrlo je rijetko *ni* mjesto *nije*, nalazimo ga u Vel. prik. 52, up. 5; što se to *ni* nalazi u MR. 40, 61, 95, to je stiha radi.

U § 77. vidjeli smo, kako slav. pisci često upotrebļavaju pune zamjeničke oblike, gdje smisao traži enklitike. Tako isto uzimaju oni često pune oblike *jesam*, *jesi* i t. d., gdje bi narod jamačno uzeo enklitike *sam*, *si* i t. d. Bit će dosta samo nekoliko primjera mjesto vrlo mnogijeh: ako *jesam* grišnik, mogu se ufati u Božje milosrđe. Rap. 5, — ti sam u sebi dobrota i milosrđe *jesi*. Grd. 15, — danas *jest* svetkovina tvoja. Hor. 72, — veoma škodļivo *jeste* svima. EP. ogl. 29, — da Boga ne ļubimo, kako dužni *jesmo*. Kan. uzr. 213, — suprotivštine *jesu* kano vitar. Leak. 96, — zapovidi Božje, koje od mlika i meda slađe *jesu*, čuvajte. Lip. 11. — Oblici *jesam, jesi* vrlo se često upotrebļavaju i u perfektu

mjesto *sam*, *si*. I ovdje će biti dosta samo nekoliko primjera: š ńom se na ovi svit porodio *jesam*. Peš. 93, — koji za me toliko podnio *jesi*. Kan. uzr. 81, — dakle Marija *jest* bila pristoļe ovolikoga kraļa. Leak. 46, — ukaza, da duh svrhu ńega snišao *jeste*. EP. ogl. 317, — i mi isti pod ńegov barjak *jesmo* se upisali. Lip. 96, — vi bo od Boga naučili se *jeste*. Mar. 291, — po svitu *jesu* se tepli i tada *jesu* poznali. Rap. 27, — jerbo Isukrstovu viru *jesu* ispovidili. Vel. up. 505.

Vrijedno je zapisati, da neki pisci mjesto riječce *ne* pišu u osobitijem prilikama *nije*: *nije* ńu, veće uvik evanđeļe imajte prid vami. Grd. 247, — *nije* samo mene, veće i mater tvoju napunio si sramote. Mar. 24, — kori stare i škodļive običaje, a *nije* ļude. MR. 17, — tebi teče, a *nije* ńima. 105. — Tako je i ovo: *nije* li se i mi čuditi imamo (t. j. ne imamo li)? Kan. uzr. 60, — *nije* li živiću u tminah? *nije* li jaukaću? Knez. 153.

112. Glag. *htjeti* ima prez. kao i danas *hoću*, *hoćeš* i t. d. Od *prohtjeti* (se), *ushtjeti* nalaze se oblici: *proktije* (se) JR. 424, — *uzktijem* Kan. uzr. 42, *uzhtiješ* Ja. 112, *uzhtije* 97, *uzktije* Kan. uzr. 33, EP. prosv. 130, *uzhtiju* Ja. 163, 178. U JR. ima i 3. l. sing. *ktije* 342, ali u sroku, ima i *neš* (t. j. ne ćeš) 68, 217 jamačno stiha radi. U KP. se nalazi 3. l. plur. *hoćeju* 81, 147, *ne ćeju* 77, 132, ali na kraju kńige popravļa to pisac u *hoće*, *ne će*. — Oblika, koji bi odgovarali današńima *htjednem*, *htjedneš*, nijesam našao.

Za aorist se nalaze oblici, koji odgovaraju današńima *htjeh* i *hotjeh*: *ktih* Čev. 75, *kti* (3. l. sing.) 19, Kan. uzr. 7, *htismo* Čev. 133. *ktiste* Kan. uzr. 115, — *hoti* (3. l. sing.) Leak. 33, 97, Vel. prik. 72, *hotiše* Leak. 71, Vel. up. 122. — Aor. oblika prema današńemu *htjedoh* nijesam našao.

Za impfkt se nalaze oblici *htijah*, *hotijah*: *ktijaše* Rap. 27, *ktijahu* EP. ogl. 197, 317, — *hotijaše* 62, 593, prosv. 81, Peš. 170, *hotijahu* EP. ogl. 80, 255. Jamačno je pogrješno u MR. 67 „hotiao", koje je po smislu 1. l. sing. impfkta, a iz stiha se vidi, da su tu četiri sloga, pa vaļada treba čitati *hotijahoh!* Drukčijih oblika za impfkt nijesam našao.

Partic. prez. je: *ktijući* Kan. uzr. 170, bog. 130, Knez. 50, *hotijući* Grd. 162, 263, Tom. živ. 23, 57, gov. 26. Veoma je rijedak oblik *hoteći*; potvrda mu je *hoteća* Ja. 176.

U participima perf. imamo kao i danas: *ktivši* Lip. 138, EP. ogl. 50, 258, *hotivši* 298, Tom. gov. 358. — *htio* Čev. 16, 119, *ktio*

Kan. bog. 25, *htilo* Čev. 24, *ktili* Leak. 68, *hotio* Ja. 83, 94, Peš. 50, 107, *hotili* 119.

Inf. je obično *hotiti*, na pr. u Ja. 23, 316, Leak. 202; mnogo je rjeđi oblik *ktiti* Lip. 162, EP. ogl. 431.

113. Od *ići* je prez. *idem*, imper. *idi*, partic. prez. *idući*. U ta tri oblika neki pisci imaju *-đ-*: *iđem* Lip. 29, 37, *iđeš* VII, *iđe* 6, *iđemo* Kan. uzr. 78, bog. 27, *iđu* Lip. 63, *iđi* 176, 243, *iđite* 11, 115, Kan. uzr. 78, *iđući* Lip. 80, 212, Leak. 151, Mar. 203, Tom. živ. 128, 139. — U inf. je ponajviše *ići*, vrlo rijetko *iti*, kako ima Rap. 86 (u sroku!); tako je i *uniti* Hor. 43, ali je mnogo običnije *unići, otići* i t. d.

I složeni glagoli od *ići* ponajviše se sprežu onako kao i danas, dakle na pr. *dođem*, *nađem* i *dojdem*, *najdem*, — *dođi*, *nađi* i *dojdi*, *najdi*, — *dođoh*, *nađoh* i *dojdoh*, *najdoh*, — *doći*, *naći* i *dojti*, *najti*. Tako je i *iziđem*, *izidem*, *izađem*, pored toga još i *izajdem*, — *iziđoh*, *izidoh*, *izađoh* i *izajdoh* i t. d. Glagoli složeni s prijedlozima, koji se svršuju na vokal, u nekijeh pisaca imaju u prez., imper. i u aor. *-jđ-*, u inf. *-jć-*; primjeri: *dojđe* Lip, 6, 141, Kan. uzr. 105, *dojđoše* Lip. 12, 243, *dojđite* 14, 116, *najđem* 40, *najđe* 258, Kan. uzr. 109, 123, *najđemo* Lip. 49, *pojđi* 30, — *dojći* Ja. 248, Lip. 51, 232, *najći* Ja. 30, 178, Kan. uzr. 15, 122, Lip. 16, 153, *projći* 132, 141.

Oblika za pas. partic. *nađen* nijesam našao, već *najden: najdeno* Hor. 92, *najdenu* KP. 99. Mnogo je običniji oblik *našast*, koji se veoma često nalazi, a često se nalazi i *došasti* (venturus, futurus) i *prošasti* (t. j. prošli).

114. Od glag. *spati* ili upravo od *zaspati* zabilježio sam oblike: *zaspijem* (1. l. sing.) Peš. 165, *zaspu* (3. l. pl.) 235, Lip. 239, JR. 243.

Složena vremena. 115. Futur se izriče kao i u današńemu kńiž. jeziku. U svijeh se pisaca nalaze oblici i s infinitivnijem *i* i bez ńega, na pr. *nosit ću*, *čuvat ćeš* pored *nositi ću*, *čuvati ćeš*, samo su u jednijeh pisaca običniji jedni oblici, a u drugijeh drugi. Mjesto *nosit ću*, *čuvat ćeš* većina pisaca piše *nosiću*, *čuvaćeš* i t. d. — Koji se glagoli u inf. svršuju na *-sti*, oni u futuru obično ne odbacuju *i*, dakle *dovesti ću*, *upasti ćeš* i t. d. U Lip. 251 nalazi se *upašće*. — Ni oni glagoli obično ne odbacuju *i*, koji se u inf. svršuju na *-ći*, na pr. *doći ću*, *reći ćeš* i t. d.; rjeđe je ovako: *doću* Vel. prik. 47, *doćeš* 87, *doće* Čev. 96, 122, *moćete* Vel. prik. 63, *naću* 72, *naćeš* Knez. 96, *reću* Vel. prik. 14, *reće* 19.

*

Dosta se često u futuru uzimaju puni oblici *hoću*, *hoćeš* i t. d. mjesto enklitičkijeh *ću*, *ćeš*: oštar i žestok sud *hoću* učiniti. Hor. 423, — danaske *hoćeš* sa mnom biti u raju. Knez. 226, — lašńe biti *hoće* Sodomi i Gomori nego ńima. EP. ogl. 536, — kolike muke podnese, danas *hoćemo* promišļat. Leak. 82, — ako sagrišite, svi *hoćete* poginuti. Rap. 344, — iste ove riči podpuno *hoće* se izpuniti. Hor. 9. — Ovakovo upotrebļavańe punijeh oblika mjesto enklitika imali smo i u §-ima 77, 111.

U nekijeh se pisaca nalazi po koji primjer za futurnu svezu *budem nositi, budeš čuvati* i t. d., i to ne samo u zavisnim, nego i u glavnim rečenicama. Evo nekoliko primjera: što je korisno čoviku, ako vas svit zadobije, a štetu duše svoje *trpiti bude?* Kan. bog. 24, — koje tebi prikazate jesu i prikazuju se i *prikazati* se *budu*. Knez. 138. — svaka s virom dilujmo, da tako *budemo* falu *imati* kod Boga. Leak. 163, — što ću činiti, kad nebesa *očitovati budu* nepravdu moju? Lip. 39, — k ńemu ne *budu* se *približati*. Peš. 3, — svi narodi *budu* spaseńe Božje *viditi*. Rap. 50, — prije nego vas *ponukovati budem*, vaļa da najdemo crkvu. Tom. gov. 138, — kada *budete ići*, učiti krstiti, biću s vami. Vel. up. 242.

Više se od te sveze nalazi za budućnost sveza *budem nosio, budeš čuvala* i t. d., koja se obično uzima u zavisnim, ali katkad i u glavnim rečenicama, i to od trajnih i od svršenih glagola. Bit će dosta samo nekoliko primjera: ne ćeš odsuđen biti, ako i onako *budeš živio*. Grd. 93, — ako se tko ne *bude uzdigao*, ne će moći nastojati. Ja. 236, — koliko mi *poznali budemo* Isukrsta, toliko ćemo ga ļubiti. Kan. uzr. 163, — ne *budu* li *imala* tolike oblasti i kriposti dobročinstva gosp. Isukrsta? 52, — usta moja *budu* ti *navištivala* slavu. Knez. 421, — kad ništo vrimena *budeš poživio*, onda ćeš viditi. KP. 13, — tada ćeš dušu tvoju pokripiti, da lašńe *bude mogla* putovati. Rap. 192, — jer ako ga budeš okusio, smrću onda ti *budeš umrio*. MR. 90.

Oblici *dadbudem*, *htjedbudem*, *mogbudem* i dr. nijesu poznati slav. piscima.

116. O perfektu, t. j. o svezi *nosio sam*, *čuvala si* i t. d. imam samo reći, da se u 3. l. sing. *je* iza *se* sasma rijetko izostavļa: kako se dogodilo. Čev. 17, — omrazio joj se mladić. Kan. uzr. 8, — na uspomeni ńegovoj gadilo im se. Peš. 78, — koji uzapro se žestoko. MR. 15. Mnogo se češće u takvijem slučajevima uzima još *je* iza *se*.

U pogodbenim i u żeļnim rečenicama s veznikom *da* nalazi se često sveza *budem nosio*, *budeš čuvala* i t. d. te znači prošlost, t. j. isto što: *nosio sam, čuvala si*. Primjeri: ej da *budem* slabe žene *slušo*, ne bih žalost ovu sada kušo. Čev. 58, — da sv. Ilija ne *bude* stalan *bio* u molitvi, ne bi bio kišu dobio Grd. 285, — o da ne *budem* nigda sagrišio! Kan. bog. 114, — u ovu žalost ne bi upao, da ne *bude proklińao*. Lip. 230, — i Jakov i svi ńegovi izginili bi bili, da ga ne *bude* Bog *oslobodio*. EP. ogl. 77, — ah da *budu* tada *imali* jednoga prijateļa! Rap. 344, — što bi od nas bilo, da Bog *bude* nas *ostavio?* Tom. gov. 138, — ah da *budem* se slipa *rodila!* Vel. prik. 60.

Za svezu *bit ću nosio*, *bit ćeš čuvala* i t. d., koja također služi za prošlost, nijesam našao ni jednoga primjera, — a za svezu *budem bio nosio*, koja je u današńemu kńiž. jeziku veoma rijetka (vidi u mojoj gram. i stil. 618), našao sam ova četiri primjera, koji sadržavaju pogodbene rečenice s veznikom *da:* bila bi velika vatra izišla, da ne *bude bio* sv. Pavao ńu još u pepelu *ugasio*. Grd. 255, — da ne *budemo bili primili* sakramenat kršteńa, ne bismo oprati bili od griha istočnoga Leak. 157, — kako je mogao reći: „našla si milost", da *bude bila* i ona po iztočnomu grihu milost *izgubila?* Tom. gov. 359, — da u vrime srditosti *budem* ga *bio* u ruku svojih *imao*, ne bi on višje kruha jio. Vel. prik. 44.

117. Za pluskvamperfekt služe sveze, koje i u današńemu kńiž. jeziku, na pr. *bio sam nosio* (najobičnije), *bih* (t. j. bjeh) *nosio*, *bijah nosio*. Te sveze obično imaju pravo pluskvamperfektno značeńe, t. j. znače radńu, koja se u prošlosti prije koje druge dogodila. Navodim samo nekoliko primjera: ńima se pošteńe povrati, koje *su* prid svitom *bili izgubili*. Lip. 116, — ne budi izmed oniju, koji i umru, a živiti *nisu bili naučili*. KP. 26, — da vidi svoje svekolike goste, koje *zazvo biše*. Hor. 346, — što Eva *izgubila biše*, to Samaritankińa nađe. EP. prosv. 68, — dade joj nauk, da se čuva od mladića, koji joj *bijaše omilio*. Kan. uzr. 7, — posli kako *bijahu razumili*, taki su onamo pošli. Leak. 23. — Mańe ima primjera, gdje pomenute sveze znače naprosto prošlost, onako kao na pr. *nosio sam*, *čuvala si* i t. d. To imamo u primjerima: na toliko je zabludila, da *je* najpotlam među velike pećine *bila zašla*. Hor. 31, — ah da *sam* jučer k ńemu *bio otišao!* KP. 120, — premda anđeo udaraše, sasvimtim znade David, da on po zapovidi Božjoj *biše udarao*. Leak. 98, — bogoļubno štujmo neoskvrńeno D. Marije začeće, da bi ne poginili uvik, kako *bijasmo* po grihu

zaslužili. Leak. 323, — rasticaše se blago ńegovo kano potoci od ńega, zato *obogatili bijahu* veoma i podložnici ńegovi. EP. ogl 285.

118. Kraći kondicional glasi na pr. *nosio bih* (pisano „bi"), *nosio bi, nosio bi, nosili bismo, nosili biste, nosili bi.* U 1. i u 2. l. plur. obično je *bismo, biste,* ali se za jedno i za drugo lice nalazi također *bi* (rjeđe za drugo nego li za prvo), na pr. kako *bi* mi što ukrali. Čev. 95, — i mi *bi* oćutili. Kan. uzr. 15, — mi *bi* procińivali. Leak. 17, — da *bi* (vi) Isukrstovi učenici bili. Grd. 96, — vi *bi* hotili. Tom. gov. 139.

Duļi kondicional se često nalazi; bit će dosta nekoliko primjera: da nisu čuli rič Božju, nikada dušu svoju od griha ne *bi bili oslobodili.* Hor. 273, — nijedan nije u te ufao, koji *bi bio* pogrđen *ostao.* Knez. 58, — da *bi bio uzeo* na sebe narav anđeosku, ne *bi bio mogao* svega sebe za čovika dati. Leak. 356, — da ti budeš po putu Božjemu hodio, ti *bi* u miru *bio živio.* EP. ogl. 69, — nije nesrića ono ne dobiti, što smo želili, kao što je ono dobiti, što nikad ne *bi morali bili* želiti. KP. 14. — Sasma se rijetko za prošlost uzima kraći kondicional: u ovu žalost ne *bi upao* (non incidisset), da ne bude proklińao. Lip. 230.

119. Katkad se nalazi opisani imperativ za 1. lice: *nek* se malo *nasladim* Lip. 139, — *neka* se mi dva sami *udarimo.* 240, — ako vam ju ne pridadem, *neka sam* drugi. Vel. prik. 15, — ako ovo ne učinim, *neka nisam* Josip, nego Hasan. 29.

Zanijekani se imperativ opisuje kao i danas: *nemoj nositi, nemojte čuvati;* ovaki se imper. nalazi i za 1. l. plur.: *nemojmo pitati.* Grd. 90, — *nemojmo biti* gorji. EP. ogl. 68.

Mjesto *nemoj nositi, nemojte čuvati* govori se danas obično po Slavoniji *neka nositi, nekate čuvati.* Ovo se nalazi samo u JR., i to samo za 2. l. sing., ponajviše u sroku: *držat neka* 61, *vozit neka* 64, *okusit* se *neka* 106, *zapušćati neka* 414, izvan sroka: *neka žalit.* 226.

U Rap. 60. nalazi se primjer: *ne imaj* produļivati, t. j. nemoj produļivati. Da nije *ne imaj* griješkom mjesto *nemoj?*

120. Partic. perf. dosta se često opisuje te mjesto *nosivši, sačuvavši,* imamo *budući nosio, budući sačuvao* i t. d. Tako je u primjerima: *budući* se jurve tilo mrtva mladića *nosilo,* dojde tada spasiteļ. Lip. 6, — ja *budući znao* ispisat prelo, kolo i divan vaļada sam tu svagdi bio. MR. 9, — dao bih cilo kraļestvo, ali *budući* ga *izgubio* dao bih dragovoļno krv moju. Kan. uzr. 102, — koji *budući posvidočili* istinu ništanemańe na smrt ne biše pri-

dani. Vel. up. 505, — *budući* on *umro* u srčbi Božjoj sada mu je duša u vičńih mukah. prik. 61. Drugih takih primjera ima još u Čev. 20, Kan. uzr. 102, 189, Leak. 29, 77, EP. ogl. 225, 329, Rap. 144, 177, Tom. živ. 44, 229.

Mnogo rjeđe mjesto *budući* uzima se *bivši:* oni *bivši* dosta na molitvi *stajali* ne pristaju molitvu činiti. Leak. 39, — *bivši* mu Bog *obećao* ovo razplođeńe ne će pripustiti 42, — *bivši* glas *došao* car je poslao veliku silu. Tom. živ. 243.

121. Veoma je rijetka sveza od glag. *bivati* i pas. participa, kako je u primjeru: sad uzdisańe tvoje *uslišeno biva.* Ja. 76.

Sveza na pr. *nošen sam* služi za prezent, ali ne za pravi, nego za onaj, koji se zove preteritoprezent: svaki grih nečistoće *zabrańen jest.* Hor. 21, — kraļestvo nebesko *nije stvoreno* za guske. Lip. 140, — i duša moja *smućena jest* veoma. Peš. 1, — u broj prokletih *upisan jesi.* Rap. 71, — u palacu, koga zidovi svilom najplemenitijom *obastrti jesu.* Vel. prik. 51. — Sveza ova često služi i za prošlost: imamo znati, da *su* u stara vrimena velike pokore *naređivane.* Kan. uzr. 296, — udiļ neprijateļi *jesu raztirani* i varoš oslobođena. Lip. 119, — ista gospoja priminu i ondi *je metnuta.* Mar. 92, — ču žalosne glase, da *su* ńegovi od neprijateļa *nadvladani.* EP. ogl. 171, — *zatvoren je* u tavnicu i poslije posičen. Vel. up. 504.

122. Sveza na pr. *budem nošen* obično služi za sadašńost: ribice kad misle, da su u najboļoj sigurnosti, onda iznenada *budu ufaćene.* Hor. 199, — nisi sveći, ako *budeš pofaļen* (si laudaris). Ja. 107, — ti imaš žeļu, da *budeš kamenovat.* Leak. 185, — sve je činila, dok je zadobila, da Basilija *pustit bude.* Tom. živ. 47, — kako može biti, da obadvije naravi *ujedińene budu.* Vel. up. 126. — Rjeđe se ova sveza upotrebļava za budućnost: ne ćeš se ni neprijateļa bojati, ako *budeš* virom *oboružan.* Ja. 134, — *usilovani budu* nesrićnici križ gledati. Kan. uzr. 114, — smiluj se meni, kada duša moja *smućena bude.* Knez. 245. — Još se rjeđe ovom svezom izriče prošlost: boļe bi bilo, da *budu* u neznabožtvu *rođeni.* Hor. 48, — dojde Kleon i *bude* vele ļubezno *pozdravļen.* KP. 120.

123. Prošlost u pasivu izriče se svezama na pr. *bih nošen*, *bijah nošen, bio sam nošen*, kako je u primjerima: od vrimena, u koje *bih ufaćena.* Kan. uzr. 102, — ono, što i sv. Ivanu *bi rečeno.* Lip. 119, — od Josipa *primļeni bijahu.* Čev. 87, — jedan soldat *vodit bijaše* na sud. Rap. 171, — na ovu sofru Isukrst *biše zazvan.* Rap. 82, — kuda *biše posijano* sime. JR. 43, — *uslišana jest bila*

molitva ńegova. Lip. 142, — stvar *nije* dobro *gledata bila*. Tom. živ. 35.

Osamļen je primjer: da on *bude* na mejdanu *pridobiven bio*. EP. prosv. 41.

124. Futur, kondicional i infinitiv u pasivu izriču se onako kao i danas: oficirom *biti će dopušteno* ići. Tom. živ. 215, — *nadvladan bi bio* Josue, da ne bude molio Mojsija. EP. ogl. 122, — koji želi u nebu *okrunit biti*. Leak. 116.

Primjeri za pasivni imperativ: *faļeno budi* ime tvoje. Ja. 261, — *budi* od nas *proslavļena* (t. j. ti). Leak 55, — *neka su* onamo srca naša *upravļena*. EP. prosv. 103, — neka *bude blagosovļena* prisveta voļa tvoja. Rap. 99.

125. Prema aktivnijem svezama, o kojima se govori u § 120, nalaze se katkad i za pasiv sveze *budući nošen, budući bio nošen, bivši sačuvat*. Primjeri: sunce nakaza naravi bilo bi, kada bi misto svitlosti razsipalo tmine *budući* mu po naravi *dato*, da svitlost razsipa. Peš. 153, — *budući* ovi gradovi *uzeti* s oružjem, nije bio zakoniti uzrok. Tom. živ. 257, — ele se doskora izvrnu veseļe i okrenu se u žalost *budući* i oni *pokarani bili*. EP. ogl. 225, — *budući* on *bio imenovan* zapovidnik, imao je sriću. Tom. živ. 62, — oni *bivši* jurve dosta *pedipsati* ne pristaju sebe pedipsavati. Leak. 39, — *bivši* po pokarańu Božjemu *poniziti* počeše k Bogu vapiti. EP. ogl. 180, — *bivši* na boju strilom *ranit* vrativši se kući i ne našavši lika imadijaše umrti. prosv. 68

Sintaksa.

Kongruencija. 126. Razumije se samo po sebi, da je prvo lice pretežnije od drugoga i trećega, a drugo od trećega: ja i ti *hoćemo* se dogovoriti. Kan. uzr. 154, — da se ja i smrt samo na jedan korak *rastavļamo*. Leak. 83, — ako on i vi zlameńa uvidili *budete*. Grd. 16, — i ti i dica tvoja nuždu ne *ćete* viditi. 201.

127. Imenice *sluga, starješina, vojvoda* i slične u sing. imaju uza se i muški i ženski rod: *ovomu* krvoliji. Leak. 66, povirova *ovomu* laži. EP. ogl. 300, na *ovoga* slugu. 600, *najvećji* huļa. KP. 97, starešina *varoški*. Peš. 206, — oni se može nazvati *jednom* budalom. Lip. 20, — ti si znao, slugo *nevirna* i *lina*. EP. ogl. 600, — veseli se, *dobra* i *virna* slugo. prosv. 55, budalo *jedna* (veli se muškome) 87, o *luda* fratrino! Vel. prik. 82, on je *jedna* fratrina brez razloga. 84.

U plur. se uz rečene imenice češće uzima muški rod nego li ženski: *stari* vojvode kada su protiva neprijatelu *polazili*. Grd. 169, *svikoliki kućni* starešine. Hor. 66, krali i *drugi* poglavice. Kan. uzr. 35, kamo su *svi* Žudije *dolazili*. Leak. 65, *svi* budale jesu *tvrdokorni*. KP. 18, nevire *ovi* (t. j. Turci) *bili* su sramotno *razbijeni*. Tom. živ. 9, — sluge smo *nekoristne*. Ja. 127, popadoše ga *nemile* ubojice. Leak. 64, poglavice naroda *skupile* se jesu. Lip. 85, bijahu *dvi* terzije. 283, prijateli i *virne* sluge *moje*. EP. prosv. 53.

Ima i takvijeh primjera, gdje se uzima iz početka ženski rod, a dale muški: *sve* sluge *Božje*, koji su štogod za lubav ńegovu *trpili*, ovu slatkost jesu *osićali*. Leak. 145, *ponizne* sluge *Isukrstove*, bivši vazda *ponizni*, dragovolno smrt zagrliše. EP. ogl 201, *svagdańe* prostoludine nisu *rođeni* na takvo obladańe. KP. 79.

128. Za imenice *braća*, *djeca* našao sam dosta primjera, gdje se slažu s plur. m. r.: braća su mi do Sikhema *zašli*. Čev. 34, slobođaše braću, *koji* ga uvridiše. EP. ogl. 92, koje su (t. j. države) *vladali* ńegova braća. Tom. živ. 5, al' i dica ono vrime *dužni su* držati za najskuple vrime. KP. 36.

Primjeri za kongruenciju imenice *gospoda:* dojđe k ovoj gospodi i upita *jih*. Kan. uzr. 105, priporučuje se velikoj gospodi, *ńe* virno dvori, *ńima* služi. Leak. 108, imao je mlogu gospodu, *koji* su ga *slidili*. Tom. živ. 99, išao je i s drugom gospodom, *koja* se *je* onda nahodila u Petroburgu. 262.

S imenicama *čelad, momčad* i sličnima slaže se i sing. i plur.: kada se mlada junad *uvraća*. JR. 95, kako se mlada jańad *prihrańuje*. 97, živad s gńizda *biže*. 101, ženska čelad nek *žańu* koprive. 245, svakolika čelad iz crkve *izajdoše*. Kan. uzr. 38, dok se momčad s Turadma *mučiše*. MR. 32, i kakva *sû* sva čelad vesela. 115.

129. Uz brojeve *dva (obadva)*, *tri* običniji je u predikatu plural nego dual (za *četiri* nemam primjera): mudrost ovu *slidili* su *oni* dva slipca. Hor. 181, kad su sveta tri krala dare *doneli*. Knez. 384, ona tri mladića zaisto po naravi *imali* su izgoriti. 144, ovom lubavju jesu se *lubila* ona dva druga. Rap. 84, koliko bi dva čovika *mogli* izniti. 189, *uklonili* su se obadva cara. Tom. živ. 28, čuvši od njega dva sna, *koja* mu se dogodiše. Čev. 14.

Brojevi *pet*, *šest*, *sedam* . . . slažu se kao i u današńemu kńiž. jeziku: *odrediše* svih dvanaest kolina osvetiti se. EP. ogl. 208, istinu ove izreke *potvrđuju* hiladu žalostnih događaja. KP. 49, o

koga svemogućem pogledu *vise* milijon svitova. Peš. 181, stotina noža jest srce ńezino (akuzativ!) *probolo*. Rap. 212, dvi hiļade Moskova *stajalo je* oko Stetina. Tom. živ. 256. — Ovdje neka stoji i primjer: malo riči kadkad neizmirno mlogo *kažu*. KP. 43.

Uz te brojeve zamjenice *ovaj*, *onaj* stoje često u nom. (ili akuz.) sr. roda: *ono* sedam debelih krava. Čev. 17, *ovo* devet utornika. Knez. 473, da se obsluži *ono* deset Božjih zapovidi. Leak. 155, sva slova osim *ovo* pet slidećih. Lip. XVI, dok još *ovo* pet skupih godina bude. EP. ogl. 92. — Rjeđe se tako upotrebļavaju zamjenice *taj*, *neki:* uzmi *to* trista ļudi. EP. ogl. 189, da je bilo *niko* šest stotina ļudi. Lip. 100.

Vrlo sam malo zabiļežio primjera za kongruenciju brojeva *dvoje*, *troje* i t. d., *dvojica*, *trojica* i t. d.: *onih* troje dice. Hor. 191, *bijahu* jurve *obadvoje* (t. j. muž i žena) *stari*. Leak. 42, kakogod *su* dvoje u jednome tilu (t. j. muž i žena), tako obadvoje jednim duhom neka *dišu*. Rap. 84, — bivši obadvojica s opakom ļubavjom *podžeženi*. EP. ogl. 413, nisu li deseterica *ozdravili*, gdi su dakle *ostala* deveterica? 560, obadvojica su zadosta *učinili*. Peš. 143.

130. Kad su dva subjekta ili više ńih, glagol običnije stoji u pluralu nego li u singularu. Dosta će biti ovo nekoliko primjera: Bog i smrt svrhu tebe *stoje*. Hor. 195, da se mač i kruna *združuju*. Leak. 118, kako *pristupiše* zapovid Božju Adam i Eva, udiļ pokoru svoga griha *poznaše*. EP. ogl. 8, snaga, srce i hrabrost ništa ne *pomažu*. KP. 42, jere ga misao i briga *more* i *muče*. Peš. 173. — Ovako je pogotovu onda, kad je koji od subjekta u plur.: komu se muke i smrt *pripravļaju*. Leak. 146, koje se muke i ogań *spravļaju* za tebe. Mar. 22. Dodajem ovamo i primjer: sveti Petar zajedno s Ivanom *pođoše* u crkvu. EP. prosv. 2. — Primjeri za sing.: jere se vira i ļubav ovdi najvećma *uzvisuje*. Ja. 42, s kojima se Bog i crkva *priti*. Leak. 39, Ananija, Mizael i Azarija sve jednako *blagosiva* gospodina. Peš. 71, nit mu *može* jakost nit mudrost nit ne znam kakve majstorije pomoći. 88. U zadńem primjeru upravļa se predikat prema subjektima *jakost*, *mudrost*, koji mu bliže stoje negoli plur. *majstorije*.

Uz pomiješane subjekte vrlo rijetko i vaļada pogrješno stoje pridjevne riječi u drugome broju nego li glagol; imam samo dva takva primjera: kada *su* Žudije, neznabožci i skoro sav svit protiva ńemu *ustao*, da ga pogube. Hor. 515, da *su* mu ruke i glava *odsičena*. EP. ogl. 223.

Kad su obadva subjekta ili svi u sing., onda i glagol i pridjevne riječi mogu stajati također u sing., a ove se upravļaju ponajviše prema onome subjektu, koji im najbliže stoji, rijetko prema onome, koji je prvi u rečenici: srce i duša tvoja *bila je prilična* palači kraļevskoj. Hor. 57, da bok moj i srdce *probodeno* bude. Kan. uzr. 100, mir i prijateļstvo, koje Bog s čovičanstvom učini, jest *stanovito* i *vikovito*. Leak. 52, pod stablom, koga je ruka i trud moj *usadio*. KP. 162, da je koža i meso od ńega *odpadalo*. Rap. 177, — ako li bi sluga ili sluškińa ne *ktio* se griha ostaviti. Lip. 234, uzvišeńe i milost od naše sv. vire toliko je *golemo*. Rap. 322.

Pridjevne riječi stoje u plur. m. roda ne samo, kad su subjekti toga roda, nego i onda, kad je samo jedan subjekt m. roda ili kad nije ni jedan: more i smrt jesu kruto među sobom *svezani*. Hor. 197, gospodin Isukrst i blažena divica Marija nisu nigda *sagrišili*. Kan. bog. 294, ako bi i zaručnik i zaručnica *sami hotili*. Lip. 348, ludost i grdoba oviju *dali* bi nam podbod srce naše popraviti. KP. 83, toliki poluvirci, tolika ružna pomańkańa odkud su početak svoj *uzeli?* Peš. 113, Sofija i Galicin postavši još *mogućniji vladali* su i *nastojali*. Tom. živ. 37.

Pridjevne riječi stoje rijetko u plur. ž. roda, i to samo onda, kad su oba subjekta (ili svi) ž. roda ili kad je toga roda najbliži subjekt: kada sunce, misec i zvizdice *klańale* se budu. Čev. 31, tko želi, da ńegov očenaš i ostale molitve budu *uslišane*. Lip. 161, proštimańe, koje je ovom čoviku dužan bio, i prigoda, u kojoj je on s ńim bio, nisu mu *dopustile*. KP. 43, linost i nemarnost naših starijih *pripričile* su.Tom. živ. 263.

Pridjevne riječi mogu stajati i u sr. rodu ne samo kad su subjekti toga roda, nego i onda, kad je među subjektima, koji svi znače što neživo, koji sredńega roda ili kad nije ni jedan: proklestvo, psovka, ogovarańe, pijanstvo, nepravednost, krađa, priļubudinstvo, bludnost *razlila* su se i kano *pokrila* zemļu. Grd. 163, poniženje tvoje i skrušeńe srdca tvoga *prignula* su me i *dovela* k tebi. Ja 207, ako su odiće, prsteni i drago kameńe nami tako *draga*. Leak. 172, srčanost i poniznost u ńemu *združena* bihu. EP. ogl. 74, kriposti i dobrota ovoga misnika bijahu tako *slavna*. 434, kraļestvo i vas narod *obdržana* jesu od glada. 98, nemarnost i plandovańe *učinila* su ih slabe. Tom. živ. 293. — Ovamo pristaju i primjeri, gdje relativna zamjenica stoji u plur. sr. roda: nebo i zemlja, *koja* si stvorio, pripravna su ti i svaki dan obslužuju, štogod si zapovidio. Ja. 172, krv i voda, *koja* mu iz prsa tekoše. EP. ogl. 5,

staviti se u zabavu i posao vojnički, *koja* čine jaka jednoga samovladaoca. Tom. živ. 293. Rjeđe se zamjenica slaže s imenicom, koja je prva do ńe: ono poštenje i poklon činimo svetima, *koji* se ńima pristoji. Leak. 175.

131. Kad je u predikatu imenica, koja se rodom ili brojem ili i jednim i drugim razlikuje od imenice, koja je subjekt, onda se glagol slaže sad sa predikatom, sad sa subjektom: ostanci od svetih *zove* se ili čitavo tilo ili same kosti ili kojegod udo koga svetoga. Leak. 165, virovańe dakle *jest bila* ńegova najposlidńa molitva. Lip. 81, pustińa dakle jest ńima *bio* raj nasladeńa. 142, igre i tanci pošteni *nije* zlo niti *je* stvar nepoštena. Lip. 216, prvašńa dila *jeste bila* prijašńa ļubav bratinska. EP. prosv. 5, — ako tanci, igre i pisme svitovne *nisu* nikakvo zlo. Lip. 216, pakao *je* vaskoliki tmine. Tom. gov. 128.

Primjeri za kongruenciju imenica *narod*, *puk*, *vojska* i sličnijeh: kakogoder je pobigo od današńega mloštva, *koji* su zato hotili ńemu se podložiti, da *jim* u životu ništa ne mańka. Hor. 354, da stado svoje na dobre pašńake vodi i plemenitom travom *ńih* hrani. 436, ah narodu opaki, kako je to moguće, da *ste* tako *otvrdnuti?* Leak. 185, strahovita pokarańa, koja Bog svrhu ovoga puka posla. ne mogoše *im* zavezati jezike. EP. ogl. 152, neizbrojeno mloštvo ļudi *hlepte*. Peš. 85, opazi, da puk po različitih mistih razbignut od zakona svoga *zaboraviše* se. 139, među to unilazi vojska izraelska u grad, pak *pale*, *tuku* i *siku*. Rap. 453. U svim tim primjerima mogao bi stajati i sing., ali tome ne treba navoditi potvrda. Neobično bi danas bilo: kad *su* te rodbina *nagovarala*, da se izpovidiš. Lip. 326, videći, da zrńe od topova nikakva zla ne *čine*. Tom. živ. 99. U prvom je primjeru neobično to, što je uz riječ „rodbina“ konstrukcija pomiješana *(su nagovarala)*, a u drugom je primjeru neobičan plur. *(čine)* uz imenicu *zrńe*, koja znači nešto neživo.

U Vel. prik. nalaze se ovakovi primjeri kongruencije uz zamjenicu *vi*, kad se uzima za jedno čeļade: tko zna, *kakva* ste u mladosti *bila*. 9, vi, *koja* ste *dostojna*, da vam drugi služe. 20, budite *takva*. 31, niste li *istinita?* 46, promislite, da ste *mlada*. 78. U drugijeh pisaca nijesam našao takvijeh primjera, nego ovako: dobri čoviče, odveće jeste *milostivi*. 19, vi ste *postali* zaručnica moja. 26, kako ste to *čuli*, prijateļu? 27, dobri prijateļu, zašto ste tako *ļuti?* 40, kuda ste odveć *želili* doći (govori čovjek ženi). 45.

Ovdje neka stoji primjer: ńihovo veličanstvo (t. j. car Petar) ne *drže* više. Tom. živ. 223.

Red riječi. 132. *Posvojne i pokazne zamjenice i pridjevi.* Da bih ovdje bio što kraći, navodit ću primjere samo iz Kan. uzr., EP. ogl. i iz Rap., za koja se tri pisca može reći da im je jezik čistiji od latinizama nego drugijem piscima, koji su kako u drugome koječemu tako i u redu riječi više ili mańe zavisni o latinskome jeziku. Ne ću navoditi primjera ni iz pisaca, kojih su djela pisana u stihovima, jer poradi stiha pjesnici često namještaju riječi više ili mańe neobično. U razredbi držat ću se svoje „gramatike i stilistike“.

Primjeri prema § 428*a* u „gram. i stil.“: ne bi se moglo uzdržati srdce *naše*. Kan. 3, da ugase žeđu *svoju*. 14, ļubav spasiteļa *tvoga*. 25, ne bih ja život *moj* u rasipańu provodio. 31, tast *ńegov* poče gledati. EP. 68, ugasivši žeđu *svoju*. 120, nazva govoreńe *ńihovo* budalaštinom. 388, lipota obraza *tvoga*. Rap. 3, duh *ńegov* hoće počivati. 33, potribiti lik zdravju *tvomu*. 69.

Primjeri prema § 428*b*: nije stalno blago *ono*. Kan. 14, uspomene je dostojna divojka *ona*. 24, imamo naredbu *ovu* držati. 35, kada štiješ događaj *ovi*. 103, ti se služiš melemom *onim*. Rap. 69, tada je glas *onaj* zagrmio. 115, kako svit *ovaj* plaća. 171, da se sviju kraļa svita *ovoga* ne boji. 198. Zamjenica *taj* stajat će vrlo rijetko iza svoje imenice, dok nemam ni jednoga primjera za taj namještaj ni iz jednoga slav. pisca.

Primjeri prema § 429: tvrdost srdca *čovičjega*. Kan. 37, blagosivańe kruha *nebeskoga*. 174, duh *pakleni* odgovori. 212, ļubav *Božju* dobiti. 213, baštinik dobara *očinih*. EP. 47, protiva napastovańu *ļudskomu* i nenavidnosti *bratinskoj*. 65, pri trpezi *Saulovoj*. 246, poklisari kraļa *babilonskoga*. 347.

Drukčiji pridjevi osim onijeh, koji znače pripadańe, stoje u slav. pisaca češće iza pridjeva nego li u Vuka i Daničića (vidi u § 430. „gram. i stil.“). Imamo na pr. zlameńe ļubavi *nesrične*. Kan. 7, umočivši ruku u vodu *studenu*. 44, slideći Ignacije *svetoga* izglede *prilipe*. 67, što dakle sudiš od ļubavi *tolike?* 100, napastovańe duhova *nečistih*. EP. 201, oci *sveti* govore. 205, rodivši se od gospe *pričiste*. 482, ne vidiše pisma *nikakva*. Rap. 61, okrenuo jesi leđa likaru *milostivome*. 69, onda se jest š ńom Isus *dragi* razgovarao. 87, da gavran *crni* i *glavati* hoće da bude od orla *uzvišeniji*. 311.

Češće se rastavļa pridjev od imenice nego li u jeziku Vuka i Daničića („gram. i stil.“ § 431b): *sladke* točeći *suze*. Kan. 59, *svi*

do jednoga na svitu *ļudi*. 60, *grozne* brez pristanka *suze* roni. 150, tada će s *velikom* ustati *sramotom* priļubodinci. Rap. 6, kada od *takove* bižiš *pogibili*. 24, zato *krivog* najde za novce *svidoka*. 33, da će ga on *svojom* obisiti *rukom*. 120, Augustin *plemenitu* daje ńima *naredbu*. 201.

Primjeri prema § 432. i 433. u „gram. i stil.“: oboružano *spasonosnim ovim* naukom. Kan. 7, — da ga ne ļubi *nesrično* srdce *naše*. 5, s *pridragim* sinkom *svojim*. 25, bit će na *veliku* korist *tvoju*. 83, gorke stvari *slaboj* naravi *našoj*. 107, *mrtvo* tilo *ńegovo* sahrani. EP. 95, traže *vičńe* spaseńe *ńihovo*. 388, po *opakoj* voļi *svojoj*. Rap. 39, od *milostivoga* likara *tvoga*. 66, — mlogi će se *svome* gospodinu *zemaļskome* nasmijati. 9, u kićeńu *svoga* tila *smrdļivoga*. 36, — da će *slavno* ime *ovo* potvrđeno biti. Kan. 59, naredi nam *neprocińenu* likariju *ovu*. 69, — zloća *neharnoga* naroda *čovičanskoga*. EP. 23, po *osobitoj* voļi *Božjoj*. 92, — ļubav *ona božanstvena* postajući kripostnija. Kan. 218, dar *ovaj nebeski* žele. Rap. 102, — ako vidi bolest *tvoju neizličļivu*. 69, radi zdravja duše *svoje bolestne*. 72.

Primjeri prema § 435.: ovo *na ļubav* prignuće Boga vičńega. Kan. 21, od neprocińene *prama narodu čovičanskomu* ļubavi. 46, posvidočiti ļubav propetomu *za te* Isukrstu. 99, iz srdca *ļubavju Božjom* ražarena. 208, ova *duše naše* hrana. 72, od opakih *svita ovoga* sinova. 112, ńihovo *protiva Samsonu* vojevańe. EP. 201, kod ńegovoga *u Jerusolim* ulazeńa. 593, pruživši svrhu ńega punu *božanstvenoga dara* ruku. Rap. 103, u vrimenitome *spasiteļa našega* porođeńu. 124.

Primjeri prema § 441*a*: za utišiti *ogńa duhovnoga* silu. Kan. 136, *nerazložitih požeļeńa* jogunastu silu na uzdi držimo. 139, *dila tvojih* sime nije moglo nići. 150, čuvši ovo *reda rečenoga* misnik ļedan. 202, *opakoga ovoga kraļa* duša jest bila stegnuta. Rap. 24, *nerazložitih živina* narav. 39, naslidujmo *ovoga svetoga* vruću žeļu. 103, ako je *svemogućega Boga* desnica s tobom. 174.

133. Primjeri prema § 436*c*: da molitvami pomažemo one, na *kojih* smrti žalostimo se. Grd. 110, ti li si udo tila onoga, *kojega* je glava Isukrst? Kan. uzr. 108, moli trojstvo prisveto, s *koga* pomoćju počimam. Lip. 64, da u viri oniju zaostane, u *kojih* krvi stajaše. Mar. 278, da bi mu dao svoju ńivu, na *koje* svrhi bijahu dvi jame. EP. ogl. 51, vladao je pod brańeńem matere, posli *koje* smrti poslao je poklisare cesaru rimskomu. Tom. živ. 8. — Vrlo

je rijedak namještaj, kao što je u primjeru: Sosander, s ugledom *kojega* poplašeni pribigli jesu. Mar. 206.

Primjeri prema § 436*b*: ovakvih događaja mlogo se štije u kńigah, *koji* se najviše u svetac događaju. Lip. 211, Bog im se smilova davši im vladaoce za izbaviti ih iz sužanstva, *koji* se nazvaše sudci. EP. ogl. 180, ukazivao je jedan krstić od zlata nakićen s dijamanti, *koji* mu je bio postavļen na vrat. Tom. živ. 12.

Primjeri prema § 437*a*: sve, što reći *mogu*. Grd. 40, odavle sada lasno se poznati *more*. Hor. 350, bojeći se, da mu poso za rukom izići *ne će*. 511, a tko nam to obećati *može*? Kan. uzr. 129, odlučujem, da te nigda više uvriditi *ne ću*. bog. 140, ovu milost Božju nitko od nas uzeti *ne može*. Lip. 370, pravi put od spaseńa nigda više naći *ne ćemo*. EP. prosv. 115, što mu srićno za rukom izići *ne će*. KP. 56, lasno opet u iste grihe upasti *možete*. Vel. prik. 78. Samo se po sebi razumije, da glagoli *mogu*, *ne ću* stoje često i ispred svoga inf. Često iza inf. stavļaju slav. pisci i glagol *moram*: da čistu svist imati *moramo*. Grd. 112, istu ranu sad sići, sad žeći *mora*. Hor. 29, da kod svake pobune biti *mora*. KP. 51, uļišta na klupah dignuta biti *moraju*. JR. 164.

134. Prijedlog *radi* obično stoji ispred svoga genitiva, rijetko iza ńega, kako je u primjerima: čega *radi*. Grd. 17, 104, toga *radi* 19, 97, KP. 22, 76, Rap. 174, 300, JR. 169, Boga *radi* Ja. 22, Rap. 177, šta *radi* Kan. uzr. 92, bog. 114, KP. 36, 41, Rap. 84, 135, tebe *radi* Kan. uzr. 109, prijateļstva *radi* KP. 73, ovoga *radi* Peš. 149. Još su rjeđi primjeri, gdje *radi* stoji između imenice i pridjeva ili iza tri riječi: koga *radi* uzroka. Rap. 106, Božje *radi* ļubavi. 198, toga istoga uzroka *radi*. MR. 8.

Neodređene zamjenice složene s riječcom *ni* imaju prijedlog sad pred sobom, sad u sredini. Primjeri: *za* nijednu stvar. Ja. 38, *od* nijednog. 88, 262, *na* nikoga. 99, *s* ničim. 258, ni *u* jednu stvar. 28, ni *oda* šta. 74, ni *u* čemu. 190, 274, — *od* nikoga. Lip. 5 *na* ništo. 34, *od* ništa. 34, 91 ni *u* jedno vrime. 23, ni *po* jedan način. 33, 112, ni *u* čemu. 73, — *s* nijednom. Mar. 70, 265, *pod* ništa. 66, 91, *s* nijednima. 158, ni *u* čemu 19, ni *poda* što. 83, — *od* nikoga KP. 22, *s* nikakvima 63, *u* ničemu 138, ni *s* kim. 12, ni *u* kakvom. 35, ni *u* jedno doba. 40, — *po* nijedan način. Peš. 183, *na* nikakva zla. 201, *od* nijedne muke 224, ni *o* jednomu stupu 114, ni *za* jednu stvar. 150, ni *od* koga 143.

Što mi danas govorimo: *sam iz sebe* ili *sam u sebi* i t. d., to slav. pisci izriču: *iz sam sebe*, *u sam sebi* i t. d. Primjeri: da

svrhu sam sebe moćan budeš. Ja. 255, poznajem *u* sam sebi. Knez. 73, kraljica odluči *u* sama sebi. Leak. 357, tada ńih ne nastoje pokazati misleći *u* sami sebi. Lip. 234, da se *na* sam sebe oslanja. EP. ogl. 294, ako ja *na* sam sebe pogledam. Peš. 197, nije se *u* sam sebe pouzdao. Rap. 33, otrovani *od* sami sebe. Tom. živ. 14, mučio se je i grizao *u* sam sebi. gov. 21. — Ovamo pristaju i primjeri: jer su se *u* sami svoja mneńa zaļubili. KP. 18, čovik, koji *o* sam svojoj voļi visi. Peš. 174.

135. Veznici *ako*, *da*, *kad*, *premako (premda)*, *zar* miču se katkad s prvoga mjesta u rečenici, na kojemu obično stoje: istine one *ako* svidočanstvo želimo imati, pristupimo. Hor. 60, ti *ako* me ne ćeš slíditi, nemoj mi se barem protiviti. Kan. uzr. 129, — s tim veću teškoću sam sebi uzrokuje, od pogrdnoga griha *da* se osloboditi more. Hor. 342, hoće moja otajna *da* znadu. Ja. 150, žalost, koju imam, tebe *da* sam uvridio. Knez. 55, ovo *da* se i tebi ne dogodi, slušaj. Lip. XIV, niti vaļa zlo zlim *da* vraća. EP. ogl. 47, — ovo *kada* ču neznabožac, veoma se ražļuti. Lip. 105, kuga nemila *kada* je godine 1739. vilaet ovaj moriti počela, svi govoriše: to je ništa. Rap. 138, — smutńa *premako* je jedna jedina glede početka svoga, sasvim tim svaki dan daļe se pruža. Grd. 256, Sara *premako* bi žena velikoga stańa, dojaše ditešce vlastitima prsama. EP. ogl. 44, car Petar *premako* je upravļao vojsku na moru, dolazio je. Tom. živ. 74, ova molitva *premda* je kratka, sasvimtim veoma jest Bogu draga. Lip. 147, — teško vam se *zar* vidi? EP. ogl. 121, nije *zar* bila za drugo? Tom. gov. 26, nije on *zar* oni, koji nam je dao sve ovo? 139. — Vrlo je neobično namješten veznik *pak* u ova dva primjera: osim *pak* ova tri načina. Knez. 41, porad *pak* poštivańa. Leak. 172.

Kad se veznik *bo* nađe uz koju drugu enklitiku, obično stoji pred ńom; na pr. onda *bo* je sjalo. Grd. 176, ļudi *bo* se promińuju. Ja. 92, ovdi *bo* je kripost. Kan. uzr. 172, vidili *bo* smo zvizdu. Leak. 22, drugojačija *bo* im se ukaza. EP. ogl. 8, ti *bo* si otac nebeski. Peš. 51. — Rjeđe stoji *bo* za enklitikom: dovesti će *bo* vas u pogibil. Grd. 247, onda će *bo* stajati. Ja. 78, evo sam *bo* u nepravednosti začet. Knez. 417, dobro sam *bo* promislio. Lip. 10, pribivati ću *bo* u boļoj. Mar. 13, spomenu im *bo* slavna dila. EP. ogl. 446, ne mora li *bo* reći? KP. 162, spomińem se *bo* obećańa. Peš. 133.

Kad je kondicional zanijekan, slav. pisci često među riječcu *ne* ispred participa: moleći ga, da bi ova *ne* morali činiti. Hor. 5, o

da bi sasvim *ne* zadrimalo! Ja. 48, ako bi tko takve kńige *ne* imao. Kan. uzr. 168, da bi bos noge *ne* izranio. Leak. 65, ako bi mu se *ne* virovalo. Lip. 261, premda bi *ne* dali zlameńa pokore. Vel. up. 508. — Mnogo rjeđe se ovakav namještaj riječce *ne* nalazi u drugim složenim vremenima: ako se *ne* hotili budu odmaknuti. Ja. 164, poznade, da mu ne pristaje oružje, budući se on *ne* obikao. EP. ogl. 240, mlogi su u svome stańu *ne* dostigli pošteńe. KP. 27, što si mi neizmirnoga milosrđa tvoga utrobu *ne* zatvorio. Peš. 100, obećao si, da od nijedne kužne muke *ne* uvriđen bude. 224, ako će im ništa *ne* ostati. MR. 141, ako će ga i *ne* primiti za baštinika. Tom. živ. 294.

136. Osobito je u jeziku gotovo sviju slav. pisaca, što enklitike vrlo često meću daļe prema kraju rečenice, nego li je to dopušteno u današńemu kńiž. jeziku. Dosta će biti samo nekoliko primjera: svi sad narodi u obrađeńu svog jezika trude *se*. Čev. 13, kod onih, kojima spaseńe tražio *je*, konak nije dobio. Grd. 96, ako pokora tvoja uzdržaje *se* u moleńu. Knez 72, kad evo u istoj duši našoj sva sličnost ńegova prikazuje *se*. Leak. 195, a ako ne može na ruci *ga* držat. Lip. 305, gdi sveti mučenici boriše *se*. Mar. 54, koji zatim na slavu vikovičńu uzvisuju *se*. EP. ogl. 86, ne može se izkazati, s kakvom żeļom Petar *je* obhodio. Tom. živ. 84, govoreći, da ovo vladańe najposli biti *će* razsuđe zakona 97.

I to je osobina slav. pisaca, što rastavļaju enklitike mnogo češće, nego li se smiju rastavļati u današńemu kńiž. jeziku, te dosta često premještaju red enklitikama, kakav bi morao biti, da stoji jedna do druge. Primjeri: svi ovi rastati *se* morali *su* sa svitom. Grd. 180, kako *je* iz društva duhova paklenih oslobodila *se*. Hor. 32, kad ositi, da *će* mladi misec ukazati *se*. 93, prilike, koje *su* prije onog progonstva u crkvah kršćanskih nahodile *se*. Lip. 82, to bo *je* po osobitoj voļi Božjoj dogodilo *se*. EP. ogl. 92, zapovidi, po kojima *se* svaki morao *bi* vladati. Peš. 240, tako se je junački držao, da *su* Tatari morali uklonit *se*. Tom. živ. 45, znam, u kakvu *ćete* stańu naći *ga*. Vel. prik. 59.

Enklitikama, kad stoje jedna do druge, katkad je promijeńen red, koji je po pravilima današńega kńiž. jezika: da *se je* ne smijahu dotaknuti. Kan. uzr. 160, u kraļestvu, koje *je vam* otac moj pripravio. Knez. 21, on za otresti *se je* reče joj. EP. ogl. 204, nije *li se vam* svaki čas dugačak učinio? EP. prosv. 115, još *je se* ne prima. JR. 23, svaki *se ga* fata. 75.

U zamjenice i priloge, koji se svršuju na *god*, rijetko se umeću enklitike, kako je na pr. koliko *bi* god puta išao. Kan. uzr. 78. koliko *su* godi malovrstna. 148, šta *se* god dotakne. 149, gdi *mu je* god voļa EP. ogl. 50. Mnogo je običnije, da enklitika stoji iza *god*, na pr. kojegod *nam* Bog nevoļe pošaļe. Lip. 105, sva, kojagod *sam* zapovidio. 155.

Vrlo su neobični ovi primjeri, u kojima enklitike stoje među prijedlogom i ńegovijem padežom: radi *će se* toga ožalostiti. Ja. 290, zarad *se* slabe suprotivnosti odbijem. 316.

Enklitika *li* stoji katkad usred glagolskoga oblika: *ļubilimo* (t. j. ļubimo *li*). Lip. 181, 183, ne *bilismo* (t. j. bismo *li*) se razigrali. Rap. 453.

Negacija. 137. Često slav. pisci jamačno prema latinskome jeziku uzimaju u rečenicama samo jednu negaciju, gdje bi morale biti dvije. Bit će dosta ovijeh šest primjera: mogućnosti ńegovoj nijedna sila suprot staviti se *more*. Hor. 188, stanovit jesam, da niti djavao niti pakao niti ikakvo stvoreńe moći nas *bude* rastaviti. Kan. uzr. 155, ništa osim tebe dobro *jest*. Knez. 116, anđeli ne mogu *štogod* (mjesto: ništa) trpiti niti umriti. Leak. 356, *zamoli* (mjesto: ne zamoli) ništa drugo, nego da on ńoj prosti. EP. ogl. 383, virujte, da se ne će *išto* (mjesto: ništa) brez voļe Božje dogoditi. Rap. 33.

Katkad se mjesto afirmacije u uzvičnijem rečenicama uzima negacija: s kakvom neplodnom travom *nije* posijana i jurve već zarasla ńiva! Hor. 53, koliko i ja godina *ne* bih morao tugovati! Peš. 125, u istoku kakve tmine *nisu* bile! Tom. gov. 22, koliko više *nismo* dužni spasiteļu! 141.

Uz prijedlog negativnoga značeńa *brez* obično se pojačeńa radi uzima *svaki*, rjeđe *ikakav*, *nikakav (nijedan)*. Primjeri: brez *svake* kaštige. Hor. 3, brez *svake* sumńe. Kan. uzr. 23, EP. ogl. 89, Vel. prik. 38, brez *svakoga* griha. Leak. 8, brez *svakoga* straha. Knez 324, Rap. 69, — brez *ikakva* milosrđa. EP. ogl. 120, brez *ikakva* uplašeńa. 440, brez *ikakve* štedńe. Tom. živ. 172, — brez *nikakve* muke. Knez. 183, brez *nikakoga* podlagańa 368, brez *nijedne* sumńe. Lip. 289.

Građa rečenica. 138. Za čudo je, kako se malo anakoluta nalazi u slav. pisaca. Primjeri: koji Isukrsta ne radi Isukrsta, nego radi drugoga uzroka traže, biži i uklańa se od ńih Isukrst. Hor. 355, otiđi k moru i prvu ribu, koju ti ufatiš, razdri joj čeļust. EP. ogl. 557, gdi toga ne ima, ona se kuća ne može nego rasuću

nadati. MR. 147, ali ne bojte se niti plašite, jerbo oni Bog, jedan jedini u naravi, a trostruk u kipovih, prisveto i nerazdiļeno trojstvo, kakogod nije moglo ńegovo srdce podniti, da mu se Isaak prikaže, tako po isti način ne može srdce ńegovo podniti ni to, da vi ńemu vaša čeda prikazujete. Tom. gov. 137.

Primjeri rečenica građenih kao one u § 449*b* „gram. i stil.“: dakle i *duša razumna,* koja se je priužgano u Isukrsta zaļubila ili se želi zaļubiti, i *ona* će to isto zaželiti. Kan. uzr. 172, *oni*, koji otvrdnu u grisima svojima, a ne obrate se k ńemu, *oni*, velim, nikakvu korist nauke ńegove ne će imati. Leak. 80, *oni*, koji u pravoj viri nisu ili koji zakon Božji ne obslužuju, nego griše, *oni* velim, ne samo da se ne će saraniti . . . . Lip. 104, *ove* indi *misli*, kad mi na pamet padaju, tko mi *jih* drugi donaša nego sotona pakleni? Peš. 81, put od Petroburga do Moske, koji se općenim načinom čini za tri nediļe, on *ga* je više puta učinio za četiri dana. Tom. živ. 374.

Primjeri rečenica građenih kao one u § 447*c* „gram. i stil.“: stanovito jest to, *da ako* mrtve pomoći želimo, čistu svist imati moramo. Grd. 112, odkuda očito slidi, *da gdi* nejma dobrih dila, ondi vira ne može dugo biti. 128, poznaje se, *da ako* je u ńima koja pomoć, nije od Boga. Lip. 193, znaj, *da ako* ti ovo učiniš, srićan hoćeš biti. Vel. prik. 15, zaklinam se, *da ako* sada i ukloni se, s vrimenom upast će mi u ruke. 41. — Dosta ima primjera, gdje se ovako postavļeno *da* ponavļa: tko bi rekao, *da* kad je tko u progonstvu, u tugi i žalosti, *da* to ima za veliko dobro procińivati? Leak. 122, znajući dobro, *da* ako one napasti pridobiju, *da* će dar od Boga primiti. Lip. 165, zamoli daļe, *da* kada ńegov puk od neprijateļa bude napastovan, *da* u ovoj crkvi oslobođeńe najti može. EP. ogl. 291, ne bih hotila, *da* ako smo po ńoj izgubili pošteńe, *da* izgubimo i život. Vel. prik. 39.

Imenice. 139. Rijetko se nalazi imenica do imenice, kao što je na pr. *ptica kukavica*, *čovjek trgovac.* Tako imamo u ova dva primjera: kažu, da su oni *ļudi pastiri* (dicunt se esse pastores). Čev. 20, kako bi koristila *čovika grišnika* molitva. Grd. 111.

Našao sam samo ova dva primjera, gdje jednina stoji mjesto množine: da *crv* i *miš* ne izkvari. JR. 420, *miš* i *pauk* da je ne savlada. 425.

Primjeri za plural prema primjerima § 454 i 455*a*, *b* u „gram. i stil.“: od *starina* poznan bijaše. Čev. 75, uživańe sviju *srića* i dobara. Lip. IX, na svitu vapiju ļudi za *srićama svitovńima.* EP.

prosv. 109, ako promislimo sadašńa *vrimena*. Lip. 159, pobožnost *sadašńih vrimena*. KP. 28, jedali si i sada na nas *strašna ona vrimena* doveo? Peš. 51, dosad kazah *naravi* (naturas) zemaļa. JR. 30, *kvarovi*, koji iz sičeńa slide. 50, što kvari zdravje na *vrućinah?* 346, za poboļšańe zemaļa jesu *đubreta*. 28, za livade jesu *mišana đubreta*. 40, ranije se siju *ona simena*. 80, *grahovi* (t. j. različne vrste graha) 78, mlogovrstni jesu *duhani*. 80, kad ja dojdoh gledat *kukuruze* (na tavanu, dakle u zrńu). MR. 63.

Vrlo je rijedak plural od kolektivnijeh imenica (vidi u „gram. i stil.“ § 455*e)*: koliko *plemenitih* i *plodnih drveća*. Hor. 47, ostavivši *tolika oružja*, tolika kola pobigoše. Lip. 111, u *suđama* (t. j. u suđu, u posudama). Peš. 84.

140. Ovdje ću azbučnijem redom navesti imenice, koje je poradi ńihova roda vrijedno zabiļežiti: *bol* je ponajviše m. roda, na pr. uzroci pravednoga bola. Ja. 62, velik i težak bol. Leak. 83, od velikoga bola. Rap. 186; rijetko je ž.: glavna bol. Kan. uzr. 110, neizrečenu bol oćuti 145, — *četvrt* je u JR. m. roda: stražńi četvrt 87, četvrta (gen. sing.) 49, 304, četvrtu (lok. sing.) 48, — *glad* je m. roda, za ž. rod nijesam našao potvrde: ńezin duhovni glad. Kan. uzr. 75 i t. d., — *golin* (t. j. golijen) je m. i ž. roda: rastegnuvši mu goline. Mar. 254, nisu pribili ńegove goline. Vel. up. 62; oteče mu desna golin. Kan. bog. 440, — *hvat* (upravo: *fat)* je m. i ž. roda: fati (gen. sing.) JR. 44, fati (akuz. pl.) MR. 104, fatove (akuz. pl.) JR. 50, 334, — *opaza* (t. j. opaz): da je sačuvan bio po *opazi* matere. Tom. živ. 12, više uzroka od *opaze*. 86, — *otrova* (veoma često): svu onu otrovu jest izpila. Leak. 357, puna otrove. EP. ogl. 8, od kužne otrove. Peš. 237, — *posluh:* po svojoj poslubi. Peš. 105 (drugoga primjera nijesam našao), — *pozdrava:* vidit ću iz prve pozdrave. KP. 120 (drugoga primjera nijesam našao), — *pregršt:* uzmi pregršt veći (u sroku s: „peći“) JR. 343 (nijesam našao drugoga primjera), — *puta* (t. j. puto): u verige i pute okovani. Peš. 190, odriši pute 212, — *razum* je m. i ž. roda: u ńihovomu razumu. Hor. 272, razum svoj priloživaše viri. EP. 56, ista razum probuđuje. Hor. 186, razum čovičanska. Lip. 132, obeća mu toliku razum dati, kojoj nigda prilične nije bilo. EP. ogl. 282, — *rogoz* m. i *rogoza* ž.: rogoz vaļa rizati . . . ńim se dobro i kuća pokrije. JR. 340, rogoze (gen. sing.) 45, — *sat* (favus) je ž. roda: od šta sati postadoše crne. JR. 165, komadić medene sati 240, — *sina* (umbra): tako je u svijeh pisaca, — *spol:* u svakoj spoli (mjesto:

u svakom spolu). Peš. 121 (drugoga primjera nijesam našao), — *trulež* je i m. i ž. roda: ne boje se truleži. JR. 48, posipaju se drvenom truležju. 402, truležom (instr. sing.) 55, 109, — *udo* (membrum): tako je u svijeh pisaca, — *um* je m. i ž. roda: vele, da si uma obologa. Čev. 62, uma čovječjega tamnosti. Kan. uzr. 15, po našoj umi („humi"). Leak. 127, iziskuje se visoka um. KP. 110, po svojoj umi. Tom. živ. 271, — *varoš* je i m. i ž. roda gotovo u svijeh pisaca; ispor. u Leak.: izvan varoša 185, u poštenoj varoši 389 i t. d.

Ovdje ću navesti imenice, koje je vrijedno zabiļežiti poradi ńihova broja: *čađe* (kao plur. tant.): čađama posipļu se žile. JR. 223, iste čađe kućnikom vaļadu. 410, — *kńige* (kao plur. tant. našao sam samo u jednoga pisca): iz ovih kńiga (t. j. ex hoc libro). Lip. XIV., u štiveńu ovih kńiga. XVI, od ovoga govore kńige mudrosti. 7, — *pine* (t. j. pjene): pine iz usta puštajući. Kan. bog. 475, — *posija* (mjesto: posije): pripravi posiju. JR. 342 (u sroku!), — *tmine:* iz golemoga mnoštva primjera za ovu riječ kao plur. tant. navodim samo tri: da jih iz tmina na svitlost privede. Grd. 206, raztiraj tmine. Knez. 289, koji su još bili u tminah od neznabožtva. Tom. živ. 229; mnogo se rjeđe ova imenica uzima u sing.: u tmini. Kan. uzr. 146, u ovoj tmini. Peš. 145; — *trina* (mjesto: trine): trinom od sijena posijati. JR. 176.

Pridjevi. 141. Mnogo se kao i u današńemu kńiž. jeziku upotrebļavaju pridjevi muškoga roda sami sobom kao imenice. Ja ću ovdje spomenuti samo pridjeve *mudri, sveti*, koji se često uzimaju, gdje bismo mi danas rekli mudrac, svetac: buduć da *mudri* reče. Leak. 191, ovo promišļajući *mudri* ovako govori. Lip. 162, duh sv. po ustih *mudroga* opomińa. Rap. 135, — kako se viditi može iz života *svetih.* Grd. 166, ovi *sveti* toliko se pripade. Lip. 170, veli rečeni *sveti.* EP. prosv. 71, 80, naslidujmo ovoga *svetoga* vruću žeļu. Rap. 103.

Ženski rod pridjeva u sing. slabo se upotrebļava sam, bez imenice, kako je u primjerima: na *desnoj* oca (t. j. strani). Leak. 29, uzvisio se jest na *desnu* Boga oca. Lip. 111, okretańa i gibańa oružja na *ńemačku.* Tom. živ. 63.

Za srednï rod sam bez imenice navodim primjere: uniđi u *potajno* srca tvoga. Lip. 183, krava *u mokrom* ležeća. JR. 404, da *u toplu* poližu (t. j. poliježu). 404, nek *na mlaku* stoji 407. — Veoma se često nalaze ovaki latinizmi: *sva ova* dat ću tebi (mjesto: sve ovo), i *mnoga* se *druga* dogodiše (mjesto: i mnogo drugo) i t. d.

142. Katkad se u predikatu uzima određeni oblik: sutrašńi je dan *neznani*. Ja. 70, zaisto *srićni*, *priblaženi* i *priželni* bijaše ovi pozdrav. Leak. 44, zaštobo on sam *svemogući* jest. Lip. 14, broj pak: sedam pokornih pisama jest *zlameniti*. Peš. 41, kako je *veličanstveni* sivajućega sunca obraz! 207. Tako i predikatni atribut, ako i stoji često po pravilu u neodređenom obliku, ali ga dosta često nalazimo i u određenome; na pr. na sve vike čine ga *nesritnog*. Grd. 186, Boga na milosrđe prigibaju i *milostivoga* čine Peš. 41, mene *blaženog* može učiniti. 129.

Kako je u slav. pisaca zatrto osjećańe za pravilno razlikovańe određenih i neodređenih pridjevnih oblika, to se najļepše vidi iz onakih posve običnih slučajeva, gdje u istoj službi jedan pored drugoga stoje i jedan i drugi oblik; to su dakle slučajevi nalik na one u mojoj „gram. i stil.“ § 463*a*. Evo ih samo nekoliko: odmah dosadi jim se *oštar* i *sveti* život. Grd. 164, da *dobar* i *spasonosni* plod imati mogu. Hor. 436, tko ne bi tako *dragostiva* i *dobroga* Boga ļubiti hotio? Kan. uzr. 148, ne samo da je *veliki* grih ubiti drugoga, nego jest *velik* grih ubiti i sebe. Lip. 238, poslaše sudca *prinemiloga* i veoma *lukava*. Mar. 50, ugodno se čini svrhu ostalih *izvišenu* i od drugih *poštovanomu* biti. EP. prosv. 86, vidite ovoga *srdčanoga* i *virna* službenika. Tom. živ. 267.

Tako se i određeni i neodređeni oblici od pridjeva *sam* uzimaju bez razlike, znači li lat. „solus“ ili lat. „ipse“: ļubiti Boga i ńemu *samomu* služiti. Ja. 3, ne ostavi me ovdi *samog*. Knez. 153, na koga se ima nasloniti nego na *sama* Boga. Rap. 171, briga kititi nebesa *samu* Duhu sv. jest se prikladovala. 36, — kano da bi *samog* Isusa čuo. Knez. 25, što je u *samomu* sebi opazio. Leak. 4, od *sama* Boga prokleti. Rap. 180, *samu* sebi više naudi. Ja. 110. — Oblik *sami* u nom. sing. m. znači lat. „ipse“: EP. ogl. 29, Peš. 179.

143. Kad je sredńi rod pridjeva združen s nom. ili s akuz. zamjenica *što*, *ništa*, onda pridjev obično stoji u genitivu: ništa *suprotivnoga* nije mi se dogodilo. Hor. 96, dokle im se štogod *suprotivna* ne dogodi. Ja. 125, ništa *lažļiva* ne govore. Mar. 224, štogod *lipšeg* imadoše. EP. ogl. 132, na kojemu tko šta *neobičnoga* opazi. KP. 144. Rjeđe se pridjev slaže u padežu s rečenijem zamjenicama: da se ništa ne bi našlo *nečisto*. Hor. 71, ako li sam štogodi *bogoļubno* rekao. Knez. 415, ne može se ništa *kripostnije* naći. EP. ogl. 575, da nam ništo *takvo* ne će kazati. KP. 129, što si mogo *žalostnije* viditi? Vel. prik. 55.

Zamjenice. 144. Ako je subjekt prvoga ili drugog lica, onda se protezańe na ń kazuje ponajviše onim ličnim zamjenicama, koje subjektu odgovaraju. Primjera bi se moglo navesti vrlo mnogo; evo ih samo nekoliko iz nekolicine pisaca: ja bih prije život izgubio nego ikog nečisto ļubio, strašnim grihom *mene* naružio. Čev. 68, moram se i za *mene* briniti. Grd. 201, budući da *me* mrtvu u duši poznajem. Vel. prik. 45, jere si ti uboge i ponizne *tebi* za prijateļe odabrao. Ja. 211, silaziš, da *te* pridadeš. Knez. 97, mene k *tebi* vučeš. Peš. 95, ni iz jedne nevoļe po *nami* ne bismo se mogli izbaviti. Leak. 14, ako u *nama* ćutimo nenavidost. Lip. 181, ako ne želite svrhu *vas* odsudu čuti. Hor. 26, tako govoreći *vami* krivicu činite. Vel. prik. 65 Ova poraba ličnijeh zamjenica 1. i 2. lica mislim da se svuda i u svijeh pisaca ne mora držati za latinizam, dok se ona katkad nalazi i u narodnijem pjesmama; vidi u mojoj „gram. i stil.“ str. 463.

Protezańe na subjekt trećega lica izriče se povratnom zamjenicom: vide Boga bistro, kakav jest u *sebi*. Kan. bog. 193, David videći *sebe* u tolikoj tisnoći i strahu vapije. Peš. 75, kojima svezama sva uda crkve među *sobom* sastavļaju se? Vel. up. 235. Nijesam našao primjera, gdje bi u ovakome slučaju stajala zamjenica *ńega*, *ńemu* i t. d. — Povratna se zamjenica upotrebļava katkad i za protezańe na subjekt prvoga lica: moremo *si* lip nauk uzeti. Hor. 73; češće se povratna zamjenica nalazi za protezańe na drugo lice: saberi *si* blaga. Ja 74, tko sam ja, da mi *sebe* istoga daješ? 348, koji si hotio *sebe* prikazati. Knez. 90, tako čini dobro, da *sebi* koristi ne tražiš. KP. 10, primi me k *sebi*, Bože. Peš. 160.

145. Pripadańe subjektu, ako je prvoga ili drugog lica, izriče se ponajviše zamjenicama *moj, tvoj, naš, vaš.* Iz golemoga mnoštva primjera, koji bi se mogli navesti, evo ih samo nekoliko: hoću se pokajati i žalostiti u duši *mojoj.* Hor. 74, ne bih ja život *moj* u rasipavańu pameti provodio. Kan. uzr. 31, koliko si ti plakao prolivajuć krv *tvoju.* 95, poznaješ li ti sina *tvoga?* Leak. 74, mogli smo život *naš* nesrićno svršiti. 14, možemo dušu *našu* izličiti. Lip. 296, da junački izginemo za *našu* braću i da *našu* slavu ne oskvrńavimo. EP. ogl. 453, a vi pođite k *vašoj* rodbini. 211, donesite ovamo sve *vaše* novce. Rap. 162, roditeļe *vaše* poštivajte. MR. 43. — Ni ovo ne će biti latinizam (bar ne svuda i u svijeh pisaca), dok takvijeh primjera nalazimo vrlo mnogo u narodnijem pjesmama; vidi u „gram. i stil.“ str. 463.

Kad je subjekt trećega lica, ponajviše se uzima zamjenica *svoj:* da grišnik očituje i ispovidi grihe *svoje.* Kan. bog. 124, kako s malim pošteńem nahode se kršćani prid *svojim* bogom. 52, Kain od zlobe i nenavidosti Abela brata *svoga* ubio je. Vel. up. 44, Agar službenica Saru gospoju *svoju* pogrdila je. 50. Mnogo se rjeđe mjesto *svoj* u ovakom slučaju uzima posvojna zamjenica trećega lica, kako je u primjerima: koliku brigu imati moraju u ravnańu *ńihove* dice. Hor. 454, pola i livade oslobode se *ńihovog* zimskog pokrivača. MR. 174. — Katkad se nalazi *svoj* i prema subjektu 2. lica: ne puštaj u srce *svoje.* Knez. 41, koji si sina *svoga* dao 161, nemojte probuđivati na srditost sinove *svoje.* Lip. 62. Vaļada se po koji ovaki primjer nalazi i prema subjektu 1. lica, ali ja nijesam zabiļežio nijednoga takvog primjera.

Mjesto *ńegov*, *ńezin*, *ńihov* nalazi se dosta često *svoj* za pripadańe imenici, koja nije subjekt: ovo ufańe od roditeļa u srca dice *svoje* usađeno bijaše. Grd. 18, što je Davida u preļubodinstvo i ubojstvo *svoga* virnoga Urije oborilo? Hor. 263, povrati mač u misto *svoje.* Leak. 136, jer se (Abraham) poboja, da mu ne naudi lipota Sare žene *svoje.* EP. ogl. 26, sad daj tilu, što je *svoje.* Peš. 81, pravica tvoja, s kojom ćeš svakomu po miri griha *svojih* naplatiti. 140, ovi događaj uzrokovao je u srcu otca žalost priko svega života *svoga.* Tom. živ. 10. Ovako se zamjenica *svoj* može protezati na riječ, koja ne stoji u istoj rečenici: videći majka, da je košuļica krvcom *svoga* sinka poškropļena. Kan. uzr. 219, koji u nediļu dade se na proždrlstvo i pijanstvo tako da i ona, koja su za hranu žene i dice *svoje,* više puta raspe i proigra. Lip. 211, griši oni, koji sebe ozloglasi, kad bi to ozloglašeńe bilo na štetu *svoju.* 261, ako je čovik pripravan odbaciti, štogod *svojima* požudama protivi se. Vel. up. 356. — Čovjek bi za porabu zamjenice *svoj* u navedenijem primjerima lako mogao misliti da je latinizam (u Tom. italijanizam), ali toga ima i u današńemu narodnom jeziku, kako se vidi iz moje „gram. i stil." § 468*a*.

146. Rijetko je poraba zamjenice *onaj*, kakovoj se nalaze potvrde u mojoj „gram. i stil." § 470*b:* da odiću od griha skinem i *onu* od milosti tvoje obučem. Knez. 159, s mlogima svetima sabori, a navlastito s *onim* tridentinskim. Rap. 322, ovo viće Kantimira bilo je toliko nesrićno caru, koliko je bilo *ono* Mazepe kraļu. Tom. živ. 245.

Mjesto *tko* uzima se katkad *koji: koji* pristane napridovati, oni gubi i ono, što je imao. Leak. 37, *koji* je pravedan, nek sluša

Boga i crkvu. 40, ako bi se *koji* toliko tupe pameti našao. Lip. 79, *koji* gube ufańe u milosrđe moje, oni očito pogrđuje svemogućstvo moje. 139. Vidi u „gram. i stil." 471*a*.

Zamjenica *koji* proteže se katkad na riječ, koja nije imenica, već posvojni pridjev načińen od imenice (vidi u „gram. i stil." § 464*b*): od kolina Abramovog, *koji* biše otac i Ismaela i Madijana. Čev. 51, vrlo pristojno jest i Tertulijanovo govoreńe, *koji* je prid sv. Augustinom živio. Grd. 103, da u meni može pribivati kripost Isukrstova, *koji* ohole odbacuje, a poniznim daje milost. Lip. 11, kada pokažu, da su prilika Božja, *kojemu* se klańaju i *komu* se mole. EP. ogl. 282, nije ostavio prigodu za uzmnožati slavu Božju, *koji* ga je blagosovio. Tom. živ. 229. — Ovamo se može dodati i primjer: gledaj, kako Bog jest pokarao budalašćinu tvoju, *koji* nisi htio pošteńe nediļam činiti. Lip. 213.

Rijetko se zamjenica *čij* upotrebļava u relativnom značeńu: smrt i pakao razumije se, iz *čije* propasti nas spaseļ jest oslobodio. Hor. 424, Bože, *čije* je sve, što jest. Knez. 198, svete, *čiju* one sliku nose, poštujemo. Leak. 174, (otajstvo) prisvetoga trojstva, *čije* sveta crkva slavi danas jedinstvo. 190, primogućega Boga, *čiji* jest svit vaskoliki. Rap. 198.

Vrlo se rijetko upotrebļava *što* mjesto *koji* („gram. i stil." § 472*c*). Našao sam samo ove primjere: gdi je uļe, *što* ćete zapaliti, kada zaručnik dojde? Hor. 45, ta zubača, *što* gvožđe imade. JR. 23, ima drvja, *što* raste uzorno. 88.

Brojevi. 147. Govoriti o različnijem porabama broja *jedan* ide upravo u rječnik, a ne u sintaksu; ali budući da u akad. rječniku ima za taj broj vrlo malo primjera iz slav. pisaca, bit će dobro, ako ovdje sasvijem ukratko napomenem tri osobite porabe toga broja. — Golemo mnoštvo primjera ima gotovo iz svijeh pisaca, gdje se *jedan* upotrebļava sasvijem kao neodređeni germanski i romanski artikul. To će u jednijeh pisaca biti germanizam, a u drugijeh dalmatinizam (t. j. ugledavańe u dalm. pisce, koji su to uzeli iz tal. jezika). Evo samo nekoliko primjera: *jedan* zločesti pastir lasno pokvari ovce svoje. Hor. 421, onda je kanoti u *jednomu* ogledalu gledao sve muke. Kan. uzr. 97, zaviše u *jedno* čisto platno i pokopaše u *jedan* novi grob. Lip. 104, kako bi ugodno bilo za *jednoga* baščovana, da s ružicama ne raste i trńe? EP. ogl. 89, što je drugo grih nego *jedna* smrtna bolest duše moje? Peš. 141, da je stańe *jednoga* težaka srićnije od stańa *jednoga* građanina. MR. 161. — Podosta primjera ima, gdje ovakovo

jedan stoji u pluralu: dosade i protivštine samo za *jedne* naravne prigode drže. Leak. 31, a mi jesmo *jedni* zemaļski i tilesni ļudi. Lip. 22, kad *jednim* dobrima roditeļom uzimaš sinove. Peš. 147. Dosta se često bez ikakve potrebe uzima *jedan* ispred superlativa: kakogod *jedna* najmańa puklotina u zvonu glas kvari. Lip. 77, proročanstvo je *jedna* najveća stvar. EP. ogl. 424, na priliku *jednoga* najblagodarnijega otca nas nedostojne sinove tvoje tražiš. Peš. 109, zaručnica *jednoga* najbogatijega gospodina. Vel. prik. 20.

Katkad znači *jedan* isto što „neki“: prorok reče *jednomu*. Leak. 183, ostavi *jedan* svojoj ženi 300 dukata. Rap. 120, ako vidi, da je *jedan* u milosti. 135.

Riječju *jedan* izriče se prezirańe: sam bi morao priznati, da je *jedno* blato. Ja. 182, gledam na moje tilo, što je nego *jedna* smrdļiva posuda? Kan. uzr. 47, bacišе ga u *jednu* smrdļivu tavnicu. Leak. 67, budalo *jedna!* EP. ogl. 575, prosv. 87, koji pram Bogu jest *jedan* crvak, dapače *jedno* ništo. Rap. 57, roda sam siromašnoga, ali nisam zato *jedan* pań, *jedna* živina divja. Vel. prik. 11.

148. Često uz glavne brojeve 5, 6, 7 i t. d. ne stoje imenice i pridjevi u genitivu (na pr. pet *žena*, deset *gradova* i t. d.), nego u onom padežu, koji bi stajao, da nema broja: s pet *ječmenima krusi*. Grd. 194, pamet položi g deset *božjim zapovidma*. Knez. 46, z dvanajest *zvizdami*. 368, Leak. 167, sa *svima* pet. Lip. 71, i ostala, koja se uzdržaju u deset *božjima zapovidih*. Lip. 197, što on učini sa sedamdeset *drugima kraļem*. EP. ogl. 179, kad su se *ove* sedam *pokorne pisme* u crkvi počele. Peš. 41, sa svojima dvadeset hiļada *Moldavcima*. Tom. živ. 245. — Ovamo se može dodati i primjer: poboja se, da se ńemu ne dogodi kao i *onoj* sedmerici *mladićem*. EP. ogl. 368.

Danas se običnije govori *nas* dva (dvojica) nego li *mi* dva (dvojica); u slav. pisaca rekao bih da je samo ovo drugo: da smo samo *mi* dvojica na svitu. Kan. uzr. 54, neka se *mi* dva sami udarimo. Lip. 240, da se *mi* dva ne svađamo. EP. ogl. 28, kako *mi* dva jednoč razložismo. MR. 115, buduć *mi* sami dvojica. Vel. prik. 41.

Primjer u Čev. 59: jošte imaš *jedanaest* dice (mjesto jedanaestoro) je kao *sedam* braće u „gram. i stil.“ § 473*b*.

Glagoli. 149. Glagolski oblici s riječcom *se* često imaju pasivno značeńe. Evo samo nekoliko primjera: što koristi, ako danas pijemo, jidemo, a sutra *osudivši se* u tmine izvanske izbaceni budemo? Grd. 83, što tko veće nevoļe trpi, s tim većma od Boga

ļubi se. Hor. 32, da *se* je Isus *vodio* k Pilatu. Knez. 167, onda *se poštuju* misnici, kad *se* ńihova porukovańa *slušaju.* Lip. 230, *oplini se* vas varoš. EP. ogl. 77, *svršivši se* ovo vrime niti *se vidivši*, da je Aleksija svoja obećańa izpunio, car mu je pisao kńigu. Tom. živ. 295, ne će da primu onu službu, na koju *se zovu* od Boga. Vel. up. 357.

Pasivno značeńe mogu imati i povratni glagoli, kad to smisao traži: umrti srićno jest umrti u milosti Božjoj, da se *ne nahodi* u smrtnomu grihu. Kan. bog. 475, lakše *se* k Bogu *približuje* (= ńem. man nähert sich). Leak. 367, dok nogom na dvor u večer iz kuće stupi, udiļ *se* na pijanca *namiri.* Lip. 212, da *se* je *bojalo* (= ńem. man fürchtete) od ńegova života. Tom. živ. 366. Ovakijeh primjera ima i u današńemu kńiž. jeziku; vidi „gram. i stil.“ § 477*b*.

Kad dolaze jedan do drugoga dva glagogla, od kojih i jednome i drugom pripada riječca *se*, ona može uz obadva stajati, na pr. mogu od sviju opačina oprati *se* i očistiti *se.* Peš. 60, tilo u Kortoni slavi *se* i štuje *se.* Vel. prik. 7. Ali obično u takvom događaju stoji *se* samo uz jedan glagol: od čega najvećma bojati i plašiti *se* moramo. Grd. 9, zato *se* bojiš tuđoj voļi podložiti. Ja. 181, mrzi na grih žalosteći *se* i kajući od ńega. Kan. bog. 118, po komu nadamo *se* i ove godine izbaviti. Leak. 12, da *se* učimo ne bojati smrti. Lip. 151, niti *se* stidite klańati vilovńakom. Mar. 212, naslađivao *se* je š ńime razgovarati. Tom. živ. 62.

Uz povratne glagole, kad stoje u partic. prez., izostavļa se katkad riječca *se:* vidimo ńega krvavim znojom *znojećega.* Hor. 511, s licem *posmijućim.* Mar. 210, da je oca svoga vidila srićno kući *povraćajućega.* EP. ogl. 195, veselo *smijućim* obrazom. Peš. 157, svakomu tebi *obraćajućemu* grišniku tvoje ļubezne mišice otvoraš. 196, smiluj se ovomu pod nogom *vaļajućemu* crvku. 213, to satiri učine *smijućim* i posprdļivim cbrazom. MR. 10, mostove tvrde i *ne gibļuće* popravi. 117, veselo i *smijuće* lice. Tom. živ. 236. — Ovamo ide i pridjev *bogabojeć*, koji se često nalazi u slav. pisaca, na pr. žena ńegova *bogabojeća.* Lip. 212, od svetih i *bogabojećih* ļudi. EP. ogl. 388. Više primjera vidi u akad. rječn. I, 514a.

150. Ovdje ću navesti nekoliko glagola, koje je vrijedno zabiļežiti poradi riječce *se*, koju uza se imaju ili nemaju: *doseliti* (bez *se*): poslije ovoga *doseli* knez Todorović. MR. 27, — *obeća(va)ti se: obećajem se.* Kan. bog. 141, Lip. 13; ispor. ti si *obećao* Lip. 38, što je *obećao* 135, — *okusiti se* (veoma često): da si *se* ńegove ļubavi *okusio.* Ja. 94, kruha nije *se okusio.* Mar. 234, u oni dan,

u koji *se okusiš* od ove voćke. EP. ogl. 5, ne *okusi se* ploda od ovoga stabla. Peš. 188, — *prititi se:* neposlušnim *se* vičńom mukom *priti* (Bog). Kan. uzr. 35, *pritiš se*, da ćeš me pokarati. 42, — *truditi:* koliko Isus i Marija *trudiše*. Leak. 79, da ja vazda *trudim* i nastojim. Lip. 10, hodite k meni svi, koji *trudite*. Peš. 101; ispor. 'koji *se trudi* i posluje. Leak. 116, za dobitak sveudiļno *trudim se*. Peš. 180, — *ufati* i *ufati se* (jednako obično): u mene ćeš *ufati*. Ja. 170, tada bih *se* mogao u tvoju milost *ufati*. 260. u te *ufam*. Kan. bog. 3, kako *se* temeļito *ufam*. 10, u Boga *ufamo*. Vel. up. 360, mlogo *se* crkva *ufa* u milosrđe Božje. 508, — *zaboraviti se* (veoma često): kļučar *zaboravi se* Josipa. Čev. 16, da *se* tvojih trudova *zaboraviš*. Ja. 300, kako *se* mogu od ńega *zaboraviti*. Kan. uzr. 102, ti *se* ne *zaboravi* milosrđa tvoga. Lip. 37, budući da su *se* smrti i suda *zaboravili*. Rap. 21.

151. Ovdje se navode glagoli, koje je vrijedno zabiļežiti poradi ńihove perfektivnosti ili imperfektivnosti: *pohoditi* je vb. impf. u Lip.: sada osobitim načinom mene *pohodiš* 37; ispor. i partic. prez. *pohodeći* 2, 4, — *poznati* se katkad uzima kao vb. impf.: buduć da *poznamo* Boga, prid nas stavļa nike dužnosti. Grd. 11, ja sve *poznadem*. Ja. 217, kad ne *poznadeš* (u sadašńosti!) ni bolesti ni lika. JR. 169, *pozna* se, tko je dobar. 297; običnije se u trajnom značeńu uzima *poznavati* — *poznajem*, na pr. virujemo i *poznajemo*. Grd. 16, kako se *poznaje* zrilost? JR. 301, — *raniti* uzima se katkad kao vb. impf.: kada nogu s nogom tancajući udaraju, onda noge spasiteļa iznova *rane* i na križ pribijaju. Lip. 215, on jest likar milostivi, koji nas *rani*, da opet nas ozdravi. Rap. 168, — *roditi* je vb. impf., kad se govori o biļu: stabla, koja još ne *rode*, mogu se poviti. JR. 185, helda i na slabim zemļama *rodi*. 213, — *staviti* je u Leakovića vb. impf.: niki ova za ništo drže i *stave*. 40, dobro čine, kad progonstva i sve nevoļe za jednu sliku i sjenu procińuju i *stave*. 148, — *vapiti* je vb. impf.: sveti ovi biskup *vapijaše*. Kan. uzr. 41, sv. Augustin *vapijaše*. 134, počeše k Bogu *vapiti*. EP. ogl. 180, opet *vapijem* i opomińam i molim. Rap. 54, kada poče *vapiti*. 300; ispor. partic. prez. *vapijući* Kan. bog. 473, Rap. 72, 289, *vapijuć* Peš. 54, *vapijućega* 77.

Prijedlozi i veznici. 152. Katkad se nalaze jedan do drugoga po dva prijedloga, koji se slažu s istijem padežom, a među ńima je veznik *i:* tebe (su) *priko i uzduž* križa rastegnuli. Knez. 238, što *kod i oko* molitve imade biti. EP. ogl. 150, sva mi ona, koja se *kod i okolo* ļubavi zadržaju, u pamet dolaze. prosv. 2, narod

među i s nami živi. KP. 44, koje je *u* i *na* ńima. 159. — Da se stavļa prijedlog do prijedloga, od kojih svaki ima svoj padež u rečenici, za to imam samo ova dva jamačno pogrješna primjera: niti će srčbu svoju *na od* zakona odpadajući puk poslati. EP. ogl. 350, *u k* ńima govorećima zapovidima. Peš. 189.

Prijedlog *bez* svagda glasi *brez*.

Prijedlog *do* stoji s akuz. u primjeru: al' on ne će da već vas dan ore, nego samo *do vrime* užine. MR. 111.

Prijedlog *glede*, koji se po svjedočanstvu akad. rječnika ne nalazi u staroj našoj ńiževnosti izvan Slavonije nigdje, s genitivom se nalazi samo u dva pisca: prilični smo *glede nezafalnosti* onima stvoreńima. Grd. 32, kako su se stari vladali *glede likova*. JR. 208, viće za boļu uredbu *glede odila*. 387, uredba ženskog posla *glede pređe*. 412. U Tom. živ. 9. nalazimo: ne služi ovi uzrok *glede* na Žudije. Tako je i u KP. 164, 169, koji ima i: na ovo *glede* ne vaļa. 84.

Prijedlog *kroz* stoji jamačno pogrješno s gen. u primjeru: da projđu *kroz duše* i srca tvoga. Lip. 107.

Prijedlog *među* s lokativom (dativom?): Bog hoti ukazati razlučeńe među ńima i *među svomu puku*. EP. ogl. 114, vaļa znati, da je veliko razlučeńe *među Bogu* i čoviku. 124. Vidi u akad. rječn. VI, 576a. U ovom opet primjeru *među* stoji s gen.: gdi su mista studenija i *među brdina*. JR. 381.

Prijedlog je *mimo* veoma rijedak, a slaže se s genitivom: koliko bi god puta *mimo crkve* išao, svagda bi se u ńu svraćao. Kan. uzr. 78.

Prijedlog *nad* slabo je u običaju; imaju ga katkad samo gdjekoji pisci (najobičnije JR.): ima oblast punu *nad ńim*. Kan. uzr. 71, ne imadijući ovi puk glave *nad sobom*. EP. ogl. 180, *nad grobovi*. JR. 106, *nad žile*. 421, zašto tražiš kruha *nad* pogaču? MR. 90. Mjesto *nad* uzima se ponajviše prijedlog *svrhu*, koji se nalazi u svijeh pisaca, a slaže se s genitivom; na pr. učinivši zlameńe križa *svrhu čaše*. Leak. 173, *svrhu mora* kao *svrhu tvrdine* hodio jest. Mar. 213, *svrhu mene* brigu imade. Peš. 156.

153. Prijedlog *po* stoji katkad s instrum.: sudi sam sebe po poboļšańu života, sudi sebe *po kripostnim i svetim živļeńem*. EP. prosv. 52, na nami stoji *po kripkim orudem* pokore na najvećju svetińu doći. Grd. 48, *po kojim načinom* mogli bismo ostaviti. Knez. 41, *po ulivańem vikovitim*, s kojim te je napunio duh sveti. 400. Čudan je ovaj primjer, gdje se *po* u istoj rečenici slaže s lok. i

s instrum.: *po poželeńu* puti il' *po poželeńu* očiju il' *po ohološću* života. Peš. 137.

Prijedlog *polak* podosta je običan, slaže se s genitivom, a znači isto što: pored, pokraj, prema: *polak križa*. Kan. bog. 284, koju si *polak tvoga svidočanstva* imao. Knez. 236, *polak sve te ńihove ļubavi* ńihovo srce tvrdo ostaje. EP. ogl. 539, da si ti slabo stvoreńe polak bila, ali ne *polak duše*. prosv. 119, *polak zapovidi* tvojih hodaju. Peš. 52, *polak zaslužeńa* plaću dati. Tom. živ. 47, koji svoju službu ne čine *polak stańa*, na koje su zvani. Vel. up. 357. Ovaj se prijedlog piše i *poleg* i *polek:* kano kršćani *poleg vire*. kano ļudi *poleg razuma* imamo živiti. Grd. 4, *poleg tebe* imaš grišnika. Hor. 85, poštuju svete ikone *polek duha* svete crkve. Tom. živ. 276.

Prijedlog *posli* s akuz. vidimo u primjeru: *posli niku uru* ustanu slobodni. Tom. živ. 3.

Prijedlog *prama* s instrum. pokazuju primjeri: *prama Anom*. Rap. 78, *prama svojima roditeļi*. 92. Lok. vidimo u primjerima: *prama* zloćama i *grisih ńihovih*. EP. ogl. 126, pazi se *prama vrimenih* orańa. JR. 257.

Prijedlog *prid* s dat. (lok.?) nalazimo u primjeru: koji jesi vazda u svemu, bio si *prid svemu* i bićeš vazda u svemu. Knez. 286.

Prijedlog *pri* sasma se rijetko nalazi; na pr. *pri ruku* imade. Čev. 11, *pri vlastitima ćućeńih*. Ja. 13, *pri Bogu*. 198, jurve je *pri ruku*. Mar. 83, ja ću *pri tebi* biti. Peš. 68, *pri* meni budi. 236. Mjesto *pri* ponajviše se uzima *kod*.

Prijedlog *priko* s akuz.: *priko dan*. Kan. uzr. 79, 104, *priko noć*. Rap. 201.

154. Veoma je običan prijedlog *protiva*, koji katkad glasi i *protiv*, a slaže se s dativom; na pr. *protiva tebi*. Hor. 58, 88, da bi to bilo *protiva ńegovoj dobroti*. Leak. 95, *protiv ļudma* ustaju. 96. — Vrlo rijetko stoji ovaj prijedlog sa gen.: *protiv sviju*. Knez. 8.

Mjesto *prije* nalazi se *prvo*, ali vrlo rijetko: *prvo upućeńa svoga* nije mogao. Leak. 54.

Među osobine slav. pisaca pripada, što oni gotovo svi za izricańe oruđa mjesto samoga instrumentala uzimaju često instrum. sa prijedlogom *s*. Evo samo nekoliko primjera iz nekolicine pisaca: noge *s oštrima čavli* probodene. Hor. 36, *s različitima darovi* narešen. Kan. uzr. 29, (počeše ga) gaziti *s prokletima nogami*. Leak. 65, *s nevoļama* pritisnut puk. Lip. 4, koje se mogoše *s rukama*

pipati. EP. ogl. 108, otare oči *s bilom maramom*. Vel. prik. 52. — Prijedlog se *s* uzima s instrum. i za izricańe mjesta: *z drugim putem* povratili se jesu. Leak 23, prošavši *s istim putem*. EP. ogl. 198, da se *s tim putom* najlagļe u stradańe upade. KP. 54.

Prijedlog *u* s gen. slabo se nalazi; imamo ga na pr. množina blaga bijaše *u ovoga kraļa*. EP. ogl. 285, kada *u iskrńega* štogod vidi. Rap. 135, pobigavši služi *u Turčina*. MR. 33. — Lipovčić uzima u značeńu, kako je u ovim navedenim primjerima, *u* s lok.: *u Bogu* jest milosrđe. 118, premda su *u Bogu* tri kipa. 119, da je *u ńemu* svaka dobrota. 135.

155. Veznik *buduć(i) da* često se nalazi: na pr. *budući da* mi ovo nije moguće, zato priponizno uzdišem. Kan. bog. 110, oni ga usilovaše, da kod ńih ostane, *buduć da* već večer bijaše. EP. ogl. 632. Ali dosta se često nalazi i samo *buduć(i)*; na pr. *buduć* sotona dobro poznaje, zato nastoji. Hor. 183, Bogu ni ļudma nije koristan, *budući* mu mańka svitlost ļubavi. EP. prosv. 5, *budući* nije naučio lagati, zato zamrzi na one. KP. 95, ovo milosrđe mogao bih nazvati veliko, *buduć* i Lucifer i Adam sagrišiše. Peš. 90.

Dosta je običan veznik *jeda* ili *jedali*; imamo na pr. iznova (ga) turaju, *jeda* bi bržje ustao. Lip. 102, *jedali* još u vašoj budalašćini stojite? 157, *jeda* ste vidili moga poļubļenoga? Rap. 80.

Katkad se nalazi veznik *jedva*, koji znači isto što: čim, na pr. *jedva* prorok riči izusti, pruži kraļ ruku govoreći. Rap. 156, *jedva* je došao, navalio je sa svom silom. Tom. živ. 183. Prema ovakome *jedva* može u glavnoj rečenici stajati *i:* djavo *jedva* posija kukoļ, *i* udiļ izčeznu. Rap. 126, *jedva* je zadobila dopušteńe, *i* odmah je učinila. Tom. živ. 48. U JR. mjesto temporalnoga *jedva* nalazi se *jedvali;* vidi u akad. rječniku.

156. Dopusni veznik *premda* sa značeńem lat. quamquam posve je običan; prema ńemu se kao korelati u glavnoj rečenici upotrebļavaju prilozi *ništanemańe* (ispor. lat. nihilominus), *sasvimtim*, na pr. *premda* je tako visoko ovo otajstvo, *ništanemańe* biti ćete zadovoļni. Leak. 193, *premda* su u Bogu tri kripa, *sasvimtim* sva tri su jednaka. Lip. 119. — U Hor. se mjesto *premda* dosta često nalazi *premda ako: premda ako* Bog više puta vidi se da ļudma svoje milosrđe uskraćuje, zato opet ne moramo misliti, da je ovo ńegova srčba. 30, hromi i sakati *premda ako* ima dobre oči, ali nikuda sam otići niti hodati more. 37. — Imam dva primjera, gdje se *premda* rastavļa: ovakovih srca *prem* malo *da* se nalazi, tebe ni-

štanemańe to neka podbode. KP. 150, *prem* od toga *da* nitko ne piše. MR. 84.

Mnogo ima primjera, gdje se *premda* upotrebļava u značeńu lat. etiamsi: *premda* se vas svit uzsuprotivi, mi ćemo srdce naše Bogu pokloniti. Kan. uzr. 154, obslužujmo zakon, *premda* bismo jurve dosta pravedni bili. Leak. 43, *premda* bi im se kuće ovdi bile potrle, Bog bi im u raju dvore pripravio. EP. ogl. 98, *premda* biste svaki dan pristupļivali, znajte. Rap. 297.

U značeńu lat. quamquam mnogo se upotrebļava veznik *premako*, prema kojemu u glavnoj rečenici može stajati *ništanemańe* i *sasvimtim:* nije već tako strašnoga pokarańa bilo, *premako* se griha nahođaše. EP. ogl. 20, *premako* si kršćanin, pitam te. Rap. 36, *premako* je pohlepan bio, *sasvimtim* još nije u sebi ugasio bio čovičanstvo. Tom. živ. 42, car Petar *premako* je upravļao vojsku na moru, dolazio je *ništanemańe* i ovima, koji su na suhu bili. 74.

Veznika *pošto* ne poznaju slav. pisci, već mjesto ńega u značeńu lat. postquam upotrebļavaju *posli (poslim, potlam) kako* ili *posli kad:* mir i tišinu oćutio je u srcu, *posli kako* je grihe ostavio. Grd. 50, *posli kako* se izpuniše dnevi, donesoše. Leak. 32, koji si milostivo pogledao Petra, *poslim kako* te zataja. Knez. 166, *potlam kako* je učenikom noge oprao, lipim naukom jest ńih svitovao. Hor. 44, *potlam kako* ovo pseto otide, Agripa opet dojde u mehanu. Rap. 267, *posli kad* se svrši devet miseci, tada se rodi. Lip. 98, *posli kad* stvori nebo i zemļu, zapovidi, da bude svitlost. EP. ogl. 2.

Uzročni veznici *zašto* i *zaštobo* dosta se upotrebļavaju: dakle g. Isukrst jest pravi Bog, *zašto* je najskrovitije stvari očito naprid vidio. Grd. 22, na slavu Božju činite, *zaštobo* ovo ište od nas evanđeļe. 86, ja ļubim tebe, *zaštobo* si ti prije ļubio mene. Kan. uzr. 24, vesele se, *zašto* je post prošao. Lip. 110, ne čekaj starosti, *zaštobo* ńu jest teško dočekati. Rap. 60, ajdemo u kuću, *zašto* počima evo dažditi. Vel. prik. 44.

Padeži. 157. U slav. se pisaca mnogo češće nalazi posvojni genitiv od imenica negoli u današńemu kńiž. jeziku, koji mjesto takvoga genitiva vrlo rado uzima posvojne pridjeve: uzrok sužaństva i nevoļe *Ivana*. Hor. 29, riči *spasiteļa* u ńezino srdce udariše. Kan. uzr. 8, kad smo se u *matere* utrobi začeli. Leak. 14, da se igraju, pivaju i ostala veseļa *svita* da provode. Lip. 215, kano zvizde *neba* i pisak *mora*. Peš. 72, u krasnoj duši *Petra*. Tom. živ. 37,

nije ovo svakolika slava *Josipa*. gov. 32. Po svoj prilici bit će ova poraba latinizam, ako i ne baš svuda.

Često se upotrebļava gen. *ńe* mjesto posvojne zamjenice *ńezin:* nauk *ńe* sliditi moramo. Grd. 127, ļubav u *ńe* srdcu. Kan. uzr. 161, po *ńe* ukazu jesu putovali. Leak. 26, ne ima u *ńe* sudu zloće. 180, ne bijaše *ńe* poufańe izprazno. EP. ogl. 506, svrhu *ńe* ramena desnoga. Vel. prik. 25.

Vrijedno je zabiļežiti ove primjere genitiva uz različne glagole: uklańaj se *buke ļudske*. Ja. 23, sada bih se *stanovitije* i *boļe plaće* nadao. Kan. bog. 473, ja sam se i *roditeļa mojih* odmetao. Mar. 27, kako bi se *brata svoga* uklonio. EP. ogl. 71, ako se oni ne odmetnu *neznaboškińa*. 359, (Gedeon) ne pooholi se *ovog dostojanstva*. 186, svakdi *zasida* predam se (ubique insidias timeo). Peš. 80, da bi se *oniju nevoļa* ukloniti mogli. Rap. 307, da gibańem *bolesti* se brani. JR. 414, i *nesriće svake* obraniti. MR. 24, odvrgli su se *svojih budalaština*. Tom. živ. 230. — O genitivu, kad je dopuna pridjevima, nemam ništa osobito reći, već ako navesti ova tri primjera: obilat *vikovičnih dobara*. Knez. 109, koja je (nediļa) najbližja *svetoga Andrije*. Lip. 291, ako sam *milosti Božje* prazan. Rap. 75.

Gen. mjesto akuz. uz prelazne glagole u afirmativnijem rečenicama slabo se nalazi; navodim ova tri primjera: da će grišnik *sutrašńega dana* dočekati. Hor. 340, pitaše jedan put *jedne žene* redovnik. Lip. 348, (pčelar) osobito neka *glave* čuva. JR. 238. Pet sličnijeh primjera iz oba Reļkovića navodi Daničić u svojoj sintaksi 87.

158. Za dativ uz glagole navodim nekoliko malko osobitijih primjera: kadgod *komu grihu* privolimo. Leak. 70, zadovoļiti *opakoj prošńi*. 76, dok *Bogu* podpuno ne zadovoļe. 301, pristade *tome* (t. j. na to) razbojnik. Lip. 289, ne ktijući pristati *ovoj naredbi*. EP. ogl. 102, *mladima voćkam* udiļ se nastoji. JR. 356, kućnica *tomu* još vištije nastoji. 412, ne vaļa se sasma *poslu* uztegnuti. 295, tako da tko *zakonu* se krije, on ni čovik zvati se ne smije. 441, razumijem *vam*, gospojo. Vel. prik. 52, i ja bih se bojao *Margariti* (t. j. za M.). 81.

Za dativ s infinitivom nalazi se podosta primjera: nije potribno biti *čoviku naučnu*. Lip. 181, koliko je teško *poniznu* biti. EP. ogl. 231, koliko je pogibļivo *čoviku* biti *oholu*. 326, da mu vaļade izići iz kuće i siditi *golu* na hrpi đubreta. 386, hoće se

pripetiti i meni i vama ili raj ili pakao ili *biti blaženu* uvik ili *biti prokletu* uvik. Rap. 18, al' ne vaļa *škrtu* biti. MR. 179.

Po dva dativa u istoj rečenici nalazimo u primjerima: ne bi *nam* koristila spaseńu ovakva dila. Leak. 159, oprosti *mi* ovomu razloženu. Peš. 119. Vidi u mojoj „gram. i stil." § 542 *f*.

159. Kao što se veli u mojoj „gram. i stil." § 523 *b*, da zamjenice *ovo, ono, to, što* češće stoje u akuz. uz prelazne zanijekane glagole nego li u gen., tako je to i u slav. pisaca. Imamo na pr. koji *to* nismo zaslužili. Lip. 33, što u mladosti nauči, *to* i u starosti ne će ostaviti. 218, zašto indi *to* ne radiš? KP. 12, nije nesrića *ono* ne dobiti, što smo želili, kao što je ono dobiti, *što* nikad ne bi morali bili želiti. 14, kad tko *ono* ne dobiva što želi. Peš. 111, tko *to* ne more. JR. 85, — sasvimtim *ovoga* ne dovrši. Lip. 67, nikako *toga* ne može zadobiti Peš. 78, ti *toga* ne bi govorio. MR. 18.

Primjeri prema onima u „gram. i stil." § 546*a*: tvrdokorni grišnici *ništa* drugo ne imaju se ufati nego *ono,* što je sv. Augustin rekao. Hor. 349, *što* se i mi najviše bojati moramo. 423, ja se *što* drugo nadah od ovoga čovika. Kan. uzr. 28, *ništa* drugo nisu vridni. 116, ufam se *ova* (spero haec). bog. 4, jednako opći *sve* trima kipovima. Leak. 191, ako je istinito ono, *što* se ti kuneš. Peš. 120.

160. U § 154. rečeno je, da se instrum. s prijedlogom s veoma često upotrebļava, gdje se u današńemu kńiž. jeziku uzima sam instrum. Mnogo su rjeđi obrnuti primjeri, kakovi su: premako se *dobrom odlukom* priduzme. Ja. 23, *kakvim* će *strahom* u ńega pogledati. Kan. uzr. 114, govoraše pisme pokorne i ostale molitve, ali *kakvom korišću?* 160, kada sam *Bogom* sjedińen. 173, priko sve mise stoje *raztrkanom pameću.* Lip. 214, *pravom virom* ufa se u tebe. Peš. 171.

U JR. nalazi se dosta često instrum. uzet veoma slobodno, t. j. u slučajevima, gdje bi se u današńemu kńiž. jeziku pa i u jeziku drugih slav. pisaca upotrebila druga kakva konstrukcija. Imamo na pr. snažiti vaļa *toplijim vrimenom.* 102, koja *travńom misecom* se sije. 213, obrizuju se *vedrim dnevom.* 336, osim toga još i perje ima, tko *ńim* (t. j. na ńemu) leži, san se dobro prima. 62, cvit karamfil *ńim* (t. j. u vrijeme „strilara" zvijezde) siju i sade. 12, *kolovozom* drugi put ga smeta. 38, veļači je od starine ime, što *ńom* biva, kazat ću u oči. 72.

Sintaksa glagolskijeh oblika. 161. Posve je običan prezent od svršenijeh glagola u zanijekanijem pitańima, gdje se pita *zašto*

ne? Imamo na pr. zašto mu se priponizno ne *poklonimo?* Grd. 77, zašto se ne *osvetite* ovomu krvoliji i ne *obranite* kraļa vašega? Leak. 66, ako ova more on učiniti, zašto ne *učini?* Rap. 99. Inače se vrlo rijetko za pravu ili konkretnu sadašńost uzima prezent svršenijeh glagola: nije li zloća većja u tebi nego u drugima? i baš zato ne *zaslužiš* li većje biče nego drugi? Grd. 264, poče Joram sumńiti, da ovi poslanici ne *budu* (= da *nijesu)* uvode. EP. ogl. 323, poče sumńiti, da to ne *bude* anđeo. 473. Vidi „gram. i stil." 570*a*.

Golemo se mnoštvo primjera nalazi za prez. svršenijeh glagola u službi neprave ili apstraktne sadašńosti; a da se takav prezent vrlo često upotrebļava i od trajnijeh glagola, te se samo po sebi razumije. Navest ću samo četiri primjera za svršene glagole, koji mogu biti sami ili pomiješani s trajnima: u prvašńe i još veće grihe padaju, i po ovomu novomu padańu još jih veći stid *pritisne* i kruće usta *zatvori*, da jih na ispovidi otvoriti ne mogu. Hor. 345, češće i lašńe zlo nego dobro od drugoga *povirujemo* i *reknemo*. Ja. 13, kako piju kokoši? pijući usta *napune*, glavu i kļun gori *dignu* i polagano vodu u grlo puštaju; u malo vrime opet kļun *zamoče* i u visinu digavši u nebo gledaju. Kan. uzr. 207, ako ju ļubeznivo *pokaram*, govori mi, da sam gorja od sviju maćuha, ako pak *popritim*, da ću ju izbiti, *digne* glas, da zagluhnem. Vel. prik. 10. Vidi „gram. i stil." § 571 i 572.

Prezent istorički od svršenijeh glagola vrlo se rijetko upotrebļava; našao sam nekoliko primjera samo u dva pisca: od one ļubezńive sile *pukne* u ńoj srdce i mrtva *pade*[1]. Kan. uzr. 26, on dakle videći, da ne može odoliti, *prisvuče* se brzo u ńegove haļine i u ńegovu posteļ *legne*. 89, nemili ǵelati slavnoga mučenika pod kamen *podmetnu;* tada izabrana Božja pšenica brez milosrđa *satare se*, tada nepridobitoga mučenika kosti nemilostivo *smrve se*. Mar. 86, sveti mučenik Homera redak *rekne* govoreći. 230.

Mnogo je običniji prezent istorički od trajnijeh glagola. Bit će dosta ovo nekoliko primjera: dignuvši se dakle Lot na bižańe *ponukuje* zetove svoje govoreći. Hor. 17, ovi meštar poče podsmijavati se s misnikom . . . . misnik među to *jide* i ne kti ni jedne riči odgovoriti, *smiju* se zato svi ńemu, a vićnik *zapovida*, da odgovara. Lip. 76, mloštvo puka poče prid kraļa dolaziti; kraļ *šaļe* ih k Josipu. EP. ogl. 86, ovo jedno i drugo poznaje se očito

[1] Ovo je prezent, a ne aorist, vidi u § 99.

*

u kraļu Saulu, koji *obećaje* Davidu dati kćer svoju, ako neprijateļa nadvlada; David boj *bije* u dolini, gdi nadvlada Golijata oslobodivši od velike brige kraļa Saula; Saul oslobodit misto spoznanstva od dobročinstva ne *poznaje* dobročinioca, nego ga *pita:* od čijega si plemena? Rap. 168, dica *vuku* za kanaf, a dunđerin poduprvši toran *steńe*, kao da bi mu težko bilo, pak *pita* ńih: je l' dobro? MR. 4, udari ga Bog s jednom ļutom i otrovnom ranom kužnom, i sasvimtim premda je pravedan bio, premda nije zaslužio ovu kaštigu, on niti *psuje* niti *žali* niti se *tuži*, veće dragovoļno ovi križ od ruke Božje *prima*. Tom. gov. 252.

Vrlo se malo primjera nalazi, koji bi odgovarali onima u „gram. i stil." § 580 i 581. Mogu navesti samo ova dva: ne će snići tja na zemļu, nego samo do aera bližńega k zemļi, tako da se od sviju ļudi *može* viditi. Lip. 114, zadovoļan s onime, što *imam*, ja se naslađivah u promatrańu. MR. 7.

Veoma se rijetko nalazi prezent svršenijeh glagola s futurnijem značeńem u glavnijem rečenicama: a tebi, priuzoriti Isuse, ne *bude* li žao? Kan. uzr. 29, oprostite, to ne *bude* nikada. Vel. prik. 40, na tvoju sramotu to *bude*. 87. Ima nekoliko primjera, gdje je ovaki futur uzet poradi stiha: najdi bilog roba, ja ga *kupim*. Čev. 63, sto cekina *dam* vam, nek znadete. 64, *najđeš* svita taštog vrata. Kan. uzr. 243, *otvore* se rajski dvori. 245, znaš, što imaš, i *bude* ti časno. JR. 79.

Među osobine jezika slav. pisaca ide to, što vrlo rado uzimaju u zavisnijem rečenicama prezent svršenih glagola složenih s prijedlogom *uz* za budućnost. Navest ću samo nekoliko primjera iz nekolicine pisaca: ako te ne *uzļubim*, pritiš se, da ćeš me pokarati. Kan. uzr. 41, kada duša moja s ovoga svita pođe i od tila se *uzdili*, moli za mene. Knez. 467, ali ćemo mloga dobra imati, ako se Boga *uzbojimo* i ako se od griha *uzčuvamo* i dobro *uzčinimo*. Lip. 228, kada Ruta po mojoj ńivi *uskupi* klasove, nemojte je smesti. EP. prosv. 130, koji ovako *uzčine*, velike fale biti će vridni. Rap. 24, koliko više *uznastojiš*, toliko ugodnija biti ćeš Bogu. Vel. prik. 63.

Sasma su rijetki primjeri za prezent mjesto futura, koji odgovaraju primjerima u „gram. i stil." 583*c:* obećavam, da svete muke tvoje nikada ne *zaboravim*. Knez. 220, dogovoriše se Babilonci, da ga *obtuže*. EP. ogl. 419, od koga sam se odrekao i zakleo, da vazda na ńega *mrzim*. Peš. 77.

162. Imam nekoliko primjera za aorist u futurnom značeńu („gram. i stil.“ § 589*d*, *e*): eto sužań! *odosmo* (= otići ćemo) bez jada. Čev. 64, misliš li se nasititi? ali ti toga ne *doseže* (= ne ćeš doseći). Ja. 58, ako mi ti duše i tila svetińu ne *dade* (= ne daš), uvike zaisto *pogiboh*. Peš. 47, ako mi se ti ne smiluješ, jurve *pogiboh*. 125, ako ti mene ne *pomože*, duša moja u prah se okreće niti ima ploda. 145.

U zavisnijem rečenicama nalazi se katkad imperfekt mjesto prezenta: svi se smutiše misleći, da ovi budalasto *govoraše* (t. j. govori). Leak. 121, sin Božji videći, da u nebu ne *mogaše* ništa trpiti, hoti se čovikom učiniti. 132, ugledavši Saul, da ga (t. j. Davida) ne *bijaše* kod trpeze, rasrdi se. EP. ogl. 246, ugledavši Isus Mariju, da ona veoma žalosno *plakaše*, i ńemu potekoše suze. 587, iz rebra, koje blizu srca *bijaše*, ńu učini (t. j. Evu Bog). Rap. 87.[1]

163. Dosta ima ovakijeh primjera: ne znadu, što *će reći* zao izgled dati. Hor. 519, što *će reći* ovo ime? Lip. 64, jerbo se tako slaviti *reći će* slaviti se u križu. Ja. 106. Pored toga se u istom značeńu nalazi i ovako: što *hoće reći* tebe imati. Knez. 96, krst *hoće reći* naški: pomazan. Lip. 95, ispovіditi se *hoće reći* obratiti se k Bogu. Rap. 45. Vidi u „gram. i stil.“ § 609*b*. — Tako i u ova tri primjera stoji *će* mjesto *hoće:* ah da *će* se još danas ļubav Božja u srdcu mojemu *zapaliti!* Kan. uzr. 33, dojđe k ńoj, kano da *će* i on požeļeńe *izpuniti*. Lip. 92, matere kada *će odbiti* dicu, namažu sise svoje pelinom. 167.

I u pogodbenijem rečenicama s veznikom *ako* vidimo to isto: ako *ćeš plakati,* oplakivaj grihe tvoje. Grd. 110, ako *ćeš* u život *ulizti*, obslužuj zapovidi. Ja. 320, ako *ćemo* pravo *reći*, mi većma ļubimo nas. Kan. bog. 120. — U rečenicama s veznikom *ako* može futur stajati, kad im je značeńe dopusno: jer ne mogu k starcu brez ńeg ići, baš ako *ćeš* mene sad *posići* (= makar me posjekao). Čev. 97, ako *će* svikoliki neprijateļi protiva meni *ustati,* još se ne ću pristrašiti. Hor. 190, išti slobodno, što zaktivaš, ako *će* i polovica mojeg kraļestva *biti*. EP. ogl. 381, kada u iskrńega štogod vidi, ako *će* i mala stvar *biti*, on sudi, da mlogo ima. Rap. 135. — Futur u rečenicama s *ako* znači katkad ono, što ima biti: ako *će* ti čeļad *biti* virna (= ako ima biti), budi i ti u vladańu

[1] Ispor. Marija dilovala i mislila jest vazda ono, što *je* Bogu najdražje *bilo*. Leak. 246. — U ovome primjeru i u onima gore, gdje je imperfekt, vidimo dakle obrnut onaj pojav, o kojem se govori u mojoj „gram. i stil.“ § 580 i 581.

viran. MR. 75, ako *će* duh sveti s crkvom biti u vike, dakle od ńe jest daleko svaka privara. Vel. up. 241. — Vrlo su rijetki primjeri, gdje u rečenicama s *ako* stoji futur sa *ću*, *ćeš* mjesto futura s *budem, budeš;* takova su ova dva primjera u Grd.: oboliti ću, ako *ću postiti* (= ako budem postio). 173, ako *ćemo* ovako *misliti*, nije moguće, da u dobru ne ostanemo. 277. — Vidi o svemu ovome u „gram. i stil.“ § 610.

Navodim primjere: naredio je, da nepristance vatru daju u vrime ono, kada *će* pomoć *ulaziti* u grad. Tom. živ. 207, biti će vrime, kada *ćemo* se *gostiti* i veseliti. Vel. prik. 50. Dva slična primjera iz današńega jezika navode se u „gram. i stil.“ § 609*d*, a u mojoj školskoj gramatici (III. izd.) § 314*a* kaže se, kad u rečenicama s veznikom *kada* može stajati futur sa *ću*, *ćeš*. Prema tome je pogrješan futur u ovom primjeru: sritna također i duša moja biti će, kadno puna blaženstva nikakvu napast *osićati ne će*. Peš. 155. Takvi će primjeri biti veoma rijetki.

Primjeri prema onima u „gram. i stil.“ § 611*a* za nesigurnu sadašńost: ne dvojim, da svakomu *ne će biti* poznato. Hor. 37, *reći će* tko: rad bih sve kazati. Kan. bog. 124, o koliko je očita ova istina, da *će* se na svitu *moći* višje od sto hiļada najti gubavaca. Rap. 102, tko ovo poznaje, *znati* također *hoće*, zašto svi nisu. 300.

Primjeri prema onima u „gram. i stil.“ § 611*b* za nepravu ili apstraktnu sadašńost: doisto zaručnik jedan uzorit, plemenit i bogat tako *će* ļutu bolest *oćutit*, kao da bi mu se srdce cipalo od muke, vidivši, da ne može dobiti ļubav od zaručnice. Kan. uzr. 29, ništa boļi nisu nego pomamnici, koji za ļubav svojih požuda svašto *će učiniti*. KP. 55, slide narav medvida, koga ļutitost prije *ne će* se *utišiti*, nego pridmet svoje srditosti ne raztrga. 79, lađar *ne će* tako lako Boga *moliti*, kada je nebo vedro, kano kada je oblačno. Rap. 195.

164. Žeļna rečenica *Bog bi dao!* (Deus det), u kojoj kondicional sam sobom bez ikakvoga veznika izriče žeļu, često se nalazi u slav. pisaca, ima je na pr. Grd. 34, 290, Kan. uzr. 127, bog. 474, Lip. 245, EP. ogl. 20, Rap. 102, 267. — Često se nalazi kondicional u žeļnom značeńu s riječcama *o da:* o da *bi* ovaj nauk grišnici u pameti svojoj *držali!* Hor. 78, o da *bih* se ja mlogo za došaste događaje ne *starao!* Ja. 257, o da *bi* sadašńi kršćani ovako milostivi *bili!* Lip. 65. — Ovamo ide i primjer s duļijem kondicionalom: o da *bih bio* prije *ļubio* Boga! Grd. 84.

Mnogo se upotrebļava kondicional u namjernijem rečenicama: da *bi* Boga srdčanije ļubiti *mogao*, u sveti red uniđe. Kan. uzr. 160, sin Božji učini se čovikom, da *bi* se pleme čovičansko *spasilo*. Leak. 72, niki bi mu slamice prostrli, ne *bi* li se malo *naslonio*. 67, iznova ga turaju, jeda *bi* bržje *ustao*. Lip. 102.

Običan je kondicional i u pitańima: izpitivaše se, odkud *bi* to progonstvo *došlo?* Leak. 96, iztraživaše, što *bi* na svitu najjače *bilo*. 179, zašto ne *bi* (mi) barem jedan sat *nastojali* za naraniti i pokripiti dušu? Lip. 220, kako *bi* ti *odbacio* i *zapustio* mene? Peš. 172, zašto *bi* se ti tako *žalostio* i *ļutio?* Rap. 198.

Kondicional u pripovijedańu za događaje, koji su često bivali, dosta je običan: u po zime *bi* (sv. Alojzija) iz posteļice *skočio*, zatim u promišļańu nebeskih stvari tako *bi provodio*, da ne *bi* ni zime *oćutio*. Kan. uzr. 218, kadgod *bi hotila* iz kuće izići, onda *bi* oči *uzela* i u glavu metnula, a kada bi kod kuće svoje *sidila*, onda *bi* oči svoje u jedan sandučić *zatvorila* i tako *bi* kod kuće *bila* slipa, a na dvoru *bi imala* oči i gledala. Lip. 265, u staro vrime jest bio običaj, kada *bi* novoga principa *postavļali*, onda onaj princip prid svim pukom *bi morao* zdravu zaušnicu primiti. Rap. 177.

Dosta ima primjera, gdje se uz pridjev *rad* uzima samo *bih* mjesto *bio bih* (vidi u „gram. i stil.“ § 607*a):* tolmačeńe rad *bih* razumiti. Čev. 72, natrag odstupaju niti *bi* radi, da na ńih pade. Lip. 68, ako *biste* radi znati, znajte. EP. prosv. 89, ja *bih* rado, da vas izapsuje. MR. 72.

U gdjekojih se pisaca nalazi latinizam, da uzimaju kondicional prema latinskome konjunktivu, osobito u temporalnijem rečenicama: proroci govorili su od ńega, i to tako bistro, kano da ne *bi* od došastih stvari, nego od sadašńih *govorili*. Grd. 19, upitana, što *bi* tako dugo u crkvi *činila*, reče. Kan. uzr. 79, kada *bi* Teodosijo cesar u gradu Treviri igre *gledao*, oni otidoše u šumu. 128, posli kada *bi izašla* iz purgatorija, kazala je. Knez. 773, smrt pritrpi, kano da *bi* najveći zločinac *bio*. Leak. 81, čula se jest strašna buka i vika tako, da *bi* se sva crkva *tresla*. Lip. 370, kada ova *bi bio čuo* sudac, razļuti se veoma. Mar. 56.

165. Dosta se često upotrebļava infinitiv uz glagole, uz koje ga mi u današńemu kńiž. jeziku ne bismo upotrebili, već bismo uzeli rečenicu s veznikom *da:* obznanio si tvojima *bižati* od srgbe ogńa višńega. Leak. 125, ne bi bio pustit prid kraļa *dojti*. 184, koje su ļudi izmislili brez ikakvoga kvara varati *moći*. KP. 14,

Mojsija također ponukovao je puk svoj pokoru *činiti.* Peš. 63, kada su vidili Sofiju tolike *razsipati* milosti. Tom. živ. 48, poslali su deputirce kraļu zazivajući ga *unići* u Poļsku. 220, milostivi glas povraća se *razvedriti* pamet moju. Vel. prik. 73.

Mjesto inf., koji služi za dopunu glagola *htjeti*, dosta se često uzima rečenica s veznikom *da:* ne ćeš *da trpiš.* Ja. 94, ne ćeš *da podneseš.* Knez. 657, jere mater sin tako hoće *da poštuje.* Lip. 174, ktijahu mu i ovo *da uzmu.* EP. ogl. 388, ne ktiše *da dođu.* 597, jurve iz kože hoćeš *da izađeš.* Rap. 186. Vrlo rijetko se ovako rečenica s *da* mjesto inf. nalazi uz druge glagole: kako se i ona vaļa da vlada, ako ne misli *da zabludi.* EP. ogl. 525. Nijednoga primjera nijesam našao ovakoga: sutra ću *da odem* (mjesto: sutra ću otići), nemojte *da* ga *uplašite.*

Veoma se često upotrebļava prijedlog *za* s inf., na pr. lipo *za gledati*, mučio se je *za moći* otvoriti i t. d. Ja ne znam, jesu li ovo slav. pisci uzeli od dalmatinskijeh, u kojih je to italijanizam, ili je to germanizam.

166. Podosta se nalazi primjera, gdje se partic. prez. i partic. perf. I. združuju s riječju, koja stoji u dativu ili u akuzativu (vidi „gram. i stil.“ § 627): trgovcu ništa ne hasni ńegov trud i muka dańom i noćom *trudeći se*, ako svoje dugove ne izplati. Hor. 74, našavši ga brez oružja *sideći* (sedentem) ufatiše ńega. Lip. 290, najposli *stupivši* (mladić) na smrt, ukaza se ńemu anđeo. 325, *došavši* on (t. j. Abraham) u ovi vilaet potvrdi mu Bog sva obećańa. EP. ogl. 26, *pavši* mu na pamet obilnost oca svoga reče. Peš. 99, lavi razdrše ńega *vraćajući se* (redeuntem) na putu. Rap. 144, *vrativši se* Galicin u dvor Sofija prikazala mu je svekoliko. Tom. živ. 41.

Vrlo mnogo ima primjera onakijeh, kaki su u „gram. i stil.“ § 628*a*. Evo ih samo nekoliko: *čuvši* Josip ove riči i *motreći* Benjamina uzavri u ńemu od dragosti srdce. Čev. 19, *budući* on toliko želan pribivati s nami zašto i mi ne želimo š ńime biti? Kan. uzr. 77, *izdavši* Juda meštra svoga popadoše ga (t. j. meštra, Isusa) nemile ubojice. Leak. 64, sveti apoštoli *postavļajući* ruke svrhu kršćana primahu isti kršćani duha svetoga. Lip. 294, dan *osvanuvši* vas varoš buniti se poče. Mar. 207, malo vrime *prošavši* opet se namiri (kurjak) na jednu kravu. Rap. 249, Eva od vraga privarena, ni jedno poželeńe na to ju ne *pritežući*, od zabrańene voćke jila je. Vel. up. 2.

Našao sam nekoliko primjera, gdje jedan i drugi particip, o kojima je ovdje govor, ima pasivno značeńe, kako ga imaju primjeri u „gram. i stil.“ § 628*b*: bržje kadkada spaseńe biva *zazvavši* (= kada se zazove) ime Marije na pomoć. Lip. 174, vaļa da posli pastir duhovni sve ostale službe učini, koje se *krsteći* (t. j. kada se krstilo) nisu učinile. 299, *donesavši* ju (t. j. kńigu) kraļu i *proštivši* mu pritńe razdri na sebi odiću (t. j. kraļ, = pošto je kńiga donesena i proštivene prijetńe). EP. ogl. 350, kako se med vaditi more ne *tušeći* pčele (= a da se ne tuše). JR. 285, bili su zatvoreni svi trgovci ne *kazavši* (= a da se ne kaza) ńima ni termin, kada će izići. Tom. živ. 232, došle su do prvoga grada moskovskoga *idući* (= ako se ide) od Azofa. 241.

167. Partic. perf. II. mnogo se rjeđe nalazi kao pravi pridjev nego li u današńemu kńiž. jeziku (vidi „gram. i stil.“ § 629*a*). Ovamo ide pridjev *umrli*, koji se često upotrebļava u značeńu lat. „mortalis“, na pr. u Hor. 513, Leak. 96, Lip. 18, 164, Peš. 44, 61. Tako je i *opali*: prid *opalom* crkvom. Lip. 1.

Dosta ima primjera, gdje se partic. taj upotrebļava u dopusnom značeńu: *uslišo* Bog ovakvih ļudi molitvu ili ne *uslišo*, *izpunio* ńihovu žeļu ili ne *izpunio*, istina jest. Hor. 356, kolikogod mu drago mi *napridovali*, nijedan nek ne reče. Leak. 37, koji pošteńe iskrńega svoga crne ili to *činili* govoreći istinu ili laž. Lip. 267, onamo lete, samo da bi ono mogli viditi, dobro *bilo* ili zlo. Peš. 82, moli crkva za sve virne, koji u krilu crkve umiraju, ili najsveće oni *živili* ili zlo *živili*. Vel. up. 508.[1]

Kao što ima u današńemu kńiž. jeziku nekoliko s riječcom *ne* složenih pasivnih participa kojima je značeńe, da se ono ne može učiniti, što glagol znači, na pr. *nebrojeni* (ili *neizbrojeni*, lat. innumerabilis), *necijeńeni*, *neiskazani*, *neopisani*, *nezaboravļeni*, tako ima toga i u slav. pisaca; na pr. *neizbrojeni* Leak. 73, Lip. 26, Peš. 39, *neprocinit* (inaestimabilis) Leak. 89, 213, *neprocińen* Lip. 33, Peš. 60, *nepridobit* (invincibilis) Lip. 26, *neizrečen* (ineffabilis), *nerazdiļen* (indivisibilis) 51.

[1] Katkad se u ovome poslu mjesto partic. perf. II. uzima kondicional: ili *bi sidio* ili stajao ili *bi bio* u radosti ili u nevoļi, nije drugo govorio. Lip. 156, ili *bih* ja u razkošju *plivao* il' *bih* u protivštinama život *provađao*, jedan put ću svega svrhu dočekati. Peš. 85.